

Jaarverslag 2017

Fiscale autonomie en haar grenzen

Programmadirecteur: Prof. dr. S.J.C. Hemels
Rotterdam, februari 2018

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Het Programma	7
2.1	Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht	8
2.1.1	Internationaal en Europees beleid en fiscale autonomie	8
2.1.2	Indirecte belastingen en internationale handel	11
2.1.3	"Special Tax Zones"-project	13
2.1.4	Belastingrecht in een digitale wereld	15
2.1.5	Rechtsbescherming	17
2.2	Lokale belastingheffing in de 21 ^e eeuw	19
2.3	Fiscale autonomie en kunst, cultuur en goede doelen	22
2.3.1	Fiscale aspecten van fondsenwerving en filantropie: internationaal	22
2.3.2	Fiscale aspecten van fondsenwerving en filantropie: nationaal	24
2.3.3	Creative industrie	25
3	De mensen	29
3.1	Deelnemers vanuit de sectie Belastingrecht	30
3.2	Buitenpromovendi	31
3.3	Promotieonderzoeken in uitvoering	32
4	Georganiseerde seminars en bijeenkomsten	34
4.1	Seminars en andere activiteiten in het kader van EFS, Erasmus University Rotterdam	34
4.2	Promovendibijeenkomsten	36
4.2.1	Gezamenlijke promovendibijeenkomst fiscalisten ESL en ESE	36
4.2.2	Promovendibijeenkomst onderzoeksprogramma Fiscale autonomie en haar grenzen	37
5	Kennismaking van studenten met het onderzoek	38
5.1	Inbedding onderzoek in het onderwijs	38
5.2	Tax Jurisprudence Program (TJP)	40
6	Zichtbaarheid van het programma	41
6.1	Kernpublicaties	41
6.2	Valorisatie door conferenties, lezingen en posterpresentaties	42
6.3	Invloed op overheidsbeleid	42
6.4	Contacten met de rechterlijke macht	44
6.5	Optredens in de media	44
6.6	Lidmaatschappen van redacties, vaste medewerkerschappen	46
6.7	Onderzoek voor derden	47
6.8	Colleges op andere universiteiten en overige wetenschappelijke activiteiten	47
7	Tot slot	49
	Annex	50
	Tabel 1: Personele formatie in fte's onderzoek	50
	Tabel 2: Promoties per jaar	50
	Tabel 3: Lidmaatschappen van promotie- en oppositiecommissies	51
	Tabel 4: Kwantitatieve onderzoeksresultaten per jaar	52
	Tabel 5: Onderzoeksoutput 2017 "Fiscale autonomie en haar grenzen"	53
1	Wetenschappelijke publicaties	53

1.1	Artikelen	53
1.2	Boeken	54
1.3	Hoofdstukken in een boek	54
1.4	Dissertaties	55
2	Vakpublicaties	56
2.1	Artikelen	56
2.2	Boeken	57
2.3	Hoofdstukken in een boek	58
2.4	Bijdragen aan encyclopedische werken (online)	59
2.5	Annotaties	59
2.6	Internet artikel	65
3	Populariserende publicaties en media optredens	66
3.1	Bijdrage week- of dagblad	66
3.2	Televisie of radio optreden	66
4	Lezingen, expertmeetings, paneldebatten	68
4.1	Internationaal	68
4.2	Nationaal	69
5	Rapporten	73
5.1	Internationaal	73
5.2	Nationaal	73
6	Overig	74
6.1	Prijs	74
6.2	Boekredactie	74
6.3	Tijdschriftredactie	74
6.4	Relevante functies	74
6.5	Peer review	75
6.6	Posterpresentatie	75

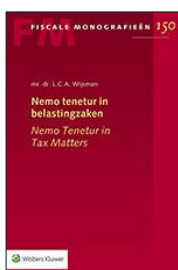
1 Inleiding

Het jaar 2017 kende een groot aantal academische hoogtepunten voor het onderzoeksprogramma Fiscale autonomie en haar grenzen. Via internationale en nationale wetenschappelijke, vaktechnische en populariserende publicaties en optredens lieten de deelnemers aan het onderzoeksprogramma zien waar zij in hun onderzoek mee bezig zijn. In dit jaarverslag leggen wij met genoegen verantwoording af over de diversiteit van activiteiten die we het afgelopen jaar hebben ondernomen.

Voor het onderzoeksprogramma was heel belangrijk dat de bijzondere leerstoelen van Reinout Kok en Walter de Wit afgelopen zomer voor vier jaar zijn verlengd. Deze leerstoelen, die door EY worden gefinancierd, zijn van grote importantie voor het onderzoeksprogramma, zowel vanwege het onderzoek dat Reinout en Walter zelf doen, maar ook vanwege de promovendi die onder hun begeleiding onderzoek doen. Promovendi leveren namelijk een wezenlijke bijdrage aan het onderzoeksprogramma. Op dat gebied boekte het programma ook een mooi resultaat dit jaar: niet minder dan drie promovendi rondden met een succesvolle verdediging hun promotieonderzoek af.

Als eerste promoveerde Erik Ros op 11 mei 2017 op zijn proefschrift "*EU Citizenship and Direct Taxation*". Het boek is voor iedereen in binnen- en buitenland beschikbaar, omdat het in 2017 als nummer 54 is opgenomen in de internationale EUCOTAX-serie. Het was bovendien een bijzonder moment voor het onderzoeksprogramma, omdat het de laatste keer was dat onze emeritus hoogleraar Henk van Arendonk als promotor optrad. Met het afleveren van zijn laatste promovendus kan Henk met tevredenheid terugkijken op een geslaagd aantal proefschriften dat onder zijn bezielende supervisie tot stand is gekomen.

Léon Wijsman verdedigde vervolgens op 9 juni 2017 zijn proefschrift "Nemo tenetur in belastingzaken". Ook zijn boek is in 2017 in een handelseditie verschenen, namelijk als nummer 150 in de serie Fiscale Monografieën van Wolters Kluwer. Ook dit was een bijzondere promotie. Allereerst omdat Léon als buitenpromovendus het onderzoek naast een fulltime baan tot een goed einde heeft gebracht. Daarnaast heeft ook zijn promotor, prof. Maarten Feteris, die met een 0-aanstelling aan ons onderzoeksprogramma is verbonden, de begeleiding van het onderzoek heeft gedaan naast zijn fulltime aanstelling bij de Hoge Raad. Een en ander leidt tot de conclusie dat zowel de jonge doctor als zijn *Doktorvater* zoals dat in het Duits zo mooi heet, zeer efficiënt en met goed time management te werk zijn gegaan.

Vlak voor het einde van het jaar, op 15 december 2017, promoveerde Renate Buijze op haar onderzoek "*Philanthropy for the Arts in the Era of Globalisation*". Zij was hiermee de eerste aan het onderzoeksprogramma verbonden doctor van wie het onderzoek door het Erasmus Graduate School of Law (EGSL) was gefinancierd. Het was bovendien ook de eerste keer in de geschiedenis van het onderzoeksprogramma dat er geen *Doktorvater* maar een *Doktormutter* was in de persoon van Sigrid Hemels die het onderzoek begeleidde.

Niet alleen de promoties waren een hoogtepunt, maar ook de conferenties die in 2017 vanuit het onderzoeksprogramma zijn georganiseerd waren dat. Van 10 tot en met 12 april 2017 vond het 2nd International Seminar on Special Tax Zones plaats. Hieraan leverden een groot aantal buitenlandse wetenschappers en diverse leden van het onderzoeksprogramma een bijdrage, in het bijzonder Martijn Schippers die de drijvende organiserende en coördinerende kracht vanuit het onderzoeksprogramma was.

Op 12 oktober 2017 werd vanuit het onderzoeksprogramma het multidisciplinaire seminar "Fiscale Faciliteiten voor de Creatieve Industrie" georganiseerd waar niet alleen wetenschappers uit diverse disciplines, maar ook praktijkmensen met verschillende achtergronden bij aanwezig waren. Op deze wijze werd het eerder in 2017 bij Springer verschenen en grotendeels vanuit het onderzoeksprogramma verzorgde boek "*Tax Incentives for the Creative Industries*" niet alleen met de Nederlandse academie gedeeld, maar tevens gevaloriseerd door de kennisuitwisseling met personen uit de creatieve industrie.

Ook het aan het onderzoeksprogramma verbonden Erasmus Studiecentrum Belastingen Lokale overheden (ESBL) liet van zich horen, onder meer door een goed bezochte studiemiddag over de toekomst van de gemeentelijke financiën. Met deze studiemiddag werd op 14 februari 2017 tevens het 25-jarig jubileum gevierd van de Stichting J.H. Christiaanse, die het ESBL financiert. Ook dit symposium combineerde een wetenschappelijk debat met valorisatie door discussie met de sector.

Valorisatie is voor ons onderzoeksprogramma van essentiële betekenis. We doen onderzoek met de ramen en deuren open (in het nieuwe, open Sandersgebouw ook letterlijk zonder deuren en muren), waarbij we de kennis die we opdoen graag delen met de maatschappij. Die maatschappij maakt het immers ook mogelijk dat we überhaupt onderzoek kunnen doen, enerzijds door te zorgen voor interessante fiscale problematiek en anderzijds door de financiering van ons wetenschappelijk onderzoek. Hierbij zijn we niet alleen dank verschuldigd aan de belastingbetaler, maar ook aan onze financiers uit de publieke en private sector die zonder invloed uit te willen oefenen op de inhoud van ons onderzoek, een belangrijke aanvulling leveren op ons onderzoeksbudget en onze onderzoekscapaciteit.

Een laatste, maar zeker niet het minste woord van dank aan alle collega's die met hun onderzoek een bijdrage hebben geleverd aan het onderzoeksprogramma en aan dit jaarverslag. Het onderzoeksprogramma is *alive and kicking* en is vast van plan om dat ook in de toekomst te blijven!

2 Het Programma

Internationale afspraken leidden ertoe dat landen diverse protectionistische maatregelen in de vorige eeuw afschaften. Ook technologische en logistieke innovaties en het wegvallen van culturele barrières droegen bij aan de versnelling van de internationale mobiliteit van personen, goederen, kapitaal en diensten. Burgers en ondernemingen kunnen zich makkelijker vestigen in andere landen. Gekatalyseerd door de financiële crisis is er de afgelopen jaren bovendien een sterke internationale maatschappelijke en politieke beweging opgekomen tegen “*Base Erosion and Profit Shifting*” (BEPS). Dit heeft geleid tot gecoördineerde acties in OESO (gemandateerd door de G20) en EU verband.

De globalisering en toegenomen mobiliteit heeft als effect dat landen bij de inrichting van hun belastingstelsel minder vrij, minder autonoom, zijn dan voorheen. Er zijn steeds meer en duidelijker invloeden waarneembaar van andere disciplines, binnen de rechtsgeleerdheid, maar ook daarbuiten. Enerzijds wordt fiscale autonomie begrensd door andere rechtsbronnen, eventueel van hogere orde. Anderzijds hebben niet-juridische factoren invloed op de fiscale autonomie, zoals de genoemde globalisering, belastingconcurrentie, technische ontwikkelingen en veranderende politieke, culturele en sociale inzichten. Centrale vraag van het programma is daarom welke invloeden van buitenaf werkzaam zijn of zijn geweest op het formele en materiële belastingrecht, dan wel in de toekomst daarop van invloed zullen zijn en tot welke gevolgen dat heeft geleid of mogelijk zal leiden. Omgekeerd gaat ook invloed uit van het belastingrecht op andere rechtsgebieden dan wel andere disciplines. Het gaat, met andere woorden, steeds om de wisselwerking tussen het fiscale domein en andere domeinen en wat de gevolgen daarvan zijn voor het belastingrecht.

De centrale onderzoeksvraag is ook in 2017 uitgewerkt aan de hand van drie onderzoeksthema's:

1. Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht;
2. Lokale belastingheffing in de 21e eeuw;
3. Fiscale autonomie en kunst, cultuur en goede doelen.

De meeste onderzoekers concentreren zich op één thema, maar er zijn veel dwarsverbanden tussen de thema's. Sommige onderzoekers doen in meerdere thema's onderzoek. Deze samenwerking en verbindingen worden nadrukkelijk aangemoedigd. Ook is het onderzoeksprogramma steeds in ontwikkeling. Dat betekent dat de onderzoekslijnen regelmatig worden herijkt en waar nodig herzien, vervangen of beëindigd. In 2017 heeft met name in het onderzoeksthema ‘Doorwerking Unierecht en internationaal (belastingrecht) een belangrijke wijziging voorgedaan vanwege het vertrek van Ton Stevens naar Tilburg University. Dit heeft onder meer tot gevolg gehad dat de onderzoekslijn “*Maritime and Transport Tax Law*” is beëindigd. Daarvoor in de plaats is echter de universeel, maar zeker in de huidige tijden belangrijke onderzoekslijn “Fiscale rechtsbescherming”, waar diverse onderzoekers zich al geruime tijd mee bezig houden, geformaliseerd.

2.1 Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht

Bij het deelthema "Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht" zijn de meeste onderzoekers uit het programma betrokken. Het onderzoek was in 2017 geclusterd rond een aantal onderzoekslijnen, die hierna worden besproken.

2.1.1 Internationaal en Europees beleid en fiscale autonomie

Het subthema "Internationaal en Europees beleid en fiscale autonomie" blijft actueel. De belastingpositie van multinationals beheerste ook in 2017 de discussie in de media, maatschappij en politiek. Het OESO/G20 BEPS project heeft concrete uitwerking gekregen in de *Anti Tax Avoidance Directive* (ATAD), in diverse wijzigingen in de administratieve bijstandsrichtlijn en in het Multilaterale instrument (MLI – een multilateraal belastingverdrag). Deze instrumenten zullen allemaal van grote invloed zijn op de Nederlandse vennootschapsbelasting en verdragen. Binnen deze onderzoekslijn doen onderzoekers niet alleen fiscaalrechtelijk onderzoek naar de effecten van deze internationale ontwikkelingen op Nederland en andere westerse landen, maar ook naar de invloed op zich ontwikkelende landen en opkomende economieën.

Diverse onderzoekers richten zich in dit kader op de winstbelastingen en de belastingheffing van multinationals. De winstbelastingheffing van het internationale bedrijfsleven is immers een belangrijk terrein waar de (resterende) fiscale autonomie van landen sterk in het geding is. De belastingheffing van multinationals staat onder de noemer BEPS volop in de schijnwerpers, zowel in de Europese Unie als in internationaal verband (G20/OESO). Ook in de samenleving wordt stevig gediscussieerd over belastingposities van multinationals en belastingconcurrentie door landen.

Maarten de Wilde leverde binnen dit onderzoeksthema ook dit jaar weer een grote bijdrage met diverse nationale en internationale wetenschappelijke en vakpublicaties en lezingen, waarbij hij regelmatig samenwerkt met anderen, zowel nationaal als internationaal. Maarten focust zijn onderzoek op vraagstukken die op het gebied van winstbelastingheffing van het internationale bedrijfsleven opkomen in het internationaal belastingrecht en het Europees recht. Hij wordt ook regelmatig door wetenschappers van andere universiteiten verzocht om een bijdrage te leveren aan onderzoeksprojecten op het gebied van dit thema. Zo schreef hij in een Eucotax bundel en in een GREIT-bundel over de Europese plannen over de aanpak van agressief belasting plannende multinationals en de belastingontwijkingsrisico's onder de door de Europese Commissie eind 2016 geherintroduceerde voorstellen voor een Common (Consolidated) Corporate Tax Base (CCCTB).¹ Over het laatste onderwerp gaf Maarten ook de lezing "*Tax competition within the EU – Is the relaunched CCCTB a solution?*" tijdens de internationale conferentie van het Amsterdam Centre for Tax Law (ACTL) van de UvA getiteld "*The return of the CC(C)TB: First Critical Analysis*". Ook prof. Werner Haslehner van de Universiteit du Luxembourg nodigde Maarten uit binnen dit thema: hij trad op als 'discussant' van de Amerikaanse hoogleraar Yariv Brauner tijdens het seminar *Tax Cooperation vs Tax Competition: Cross-Atlantic Perspectives*. Het thema dat zij bediscussieerden was *CCCTB – Lessons to Learn from U.S. Formulary Apportionment*. Sigrid Hemels schreef in 2017 ook over de CC(C)TB, maar dan in relatie tot giften door het bedrijfsleven die onder dit voorstel nadeliger zouden worden behandeld dan in de Nederlandse wet.²

¹ Wilde, M.F. de (2017). Tax Competition Within the European Union Revisited: Is the Relaunched CCCTB a Solution? In D. Weber & J. van de Streek (Eds.), *The EU Common Consolidated Corporate Tax Base: Critical Analysis* (Eucotax) (pp. 205/16-234). Deventer: Wolters Kluwer en Wilde, M.F. de (2017). The European Commission's Anti-Tax Avoidance Package: A Stop along the Route or the Final Destination? In D. Weber (Ed.), *EU Law and the Building of Global Supranational Tax Law: EU BEPS and State Aid* (GREIT Series, 10) (pp. 275-306). Amsterdam: IBFD.

² Hemels, S.J.C. (2017). MVO en het nieuwe CC(C)TB voorstel. Het Nederlandse bedrijfsleven en filantropie op achterstand? *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 18 (238), 1-4.

Bijzondere vermelding verdient het feit dat Maartens proefschrift *Sharing the Pie* uit 2015 dat, zoals wij in ons jaarverslag 2016 meldden, met maar liefst drie prijzen werd beloond, waarvan de laatste in 2017 de EGSL-dissertatieprijs was, in 2017 in een handelseditie verscheen bij het International Bureau of Fiscal Documentation.³ Daarmee is een verdere verspreiding van de kennis uit zijn proefschrift verzekerd. Dit was eveneens het geval doordat Maarten op uitnodiging voordrachten hield over zijn promotieonderzoek op het Ministerie van Financiën en bij de Belastingdienst.

Ook Reinout Kok doet onderzoek naar de (vennootschaps)belastingheffing van multinationals. Hij verzorgde samen met prof. Dennis Weber (Universiteit van Amsterdam) een inleiding over de invloed van EU-rechtelijke jurisprudentie op de Nederlandse fiscale-eenheidsregeling op de fiscale conferentie van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs en de Belastingdienst/Ministerie van Financiën. Over dit onderwerp verricht hij samen met prof. Rudolf de Vries (Universiteit Leiden) onderzoek, dat in 2018 naar verwachting zal uitmonden in een artikel over een toekomstbestendige concernregeling in het Nederlandse vennootschapsbelastingrecht. Reinout Kok en Hans van Sonderen gaven ook een PAOB-cursus over de fiscale eenheid. Eva Boomsluiter richt zich op fusie- en splitsingsfaciliteiten in de vennootschapsbelasting en de nationale en Unierechtelijke grenzen voor de wetgever in het kader van de misbruikbestrijding. Zij onderzocht in 2017 het gebruik van bewijsvermoedens in een aantal antimisbruikbepalingen in de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 met als doel hier in 2018 over te publiceren. Reinout Kok hield zich ook bezig met anti-misbruikmaatregelen. Met Irma Mosquera (thans Universiteit Leiden) schreef hij ten behoeve van het IFA congres in 2018 in Seoul het Nederlandse landenrapport over algemene antimisbruikbepalingen (GAARs) in het Nederlandse belastingrecht, mede met het oog op internationale belastingplanning. Dit Engelstalige stuk zal worden gepubliceerd in 2018. In het MBB publiceerde hij een artikel over antimisbruikmaatregelen in het Multilaterale Instrument van de OECD.⁴ Maarten de Wilde hield zich eveneens bezig met het MLI: hij zette als clusterredacteur het NDFR-onderdeel hierover op en schreef hier tevens aan mee. Op deze wijze, maar ook via vele annotaties in NTFR en NL Fiscaal en vakpublicaties valoriseerde Maarten de verkregen wetenschappelijke kennis tevens richting de praktijk.

Ciska Wisman is eveneens bij deze onderzoekslijn betrokken. Met Maarten de Wilde schreef zij het Nederlandse landenrapport over belastingontwijkingsmaatregelen in de Nederlandse vennootschapsbelasting in de door het IBFD in de EATLP International Tax Series uitgegeven boek over belastingontwijking.⁵ Met prof. Irene Burgers presenteerde Maarten de Wilde tijdens het European Association of Tax Law Professors (EATLP) congres, in Łódź, Polen, hun thematische rapport *Determining the residence of companies belonging to multinational groups: a mission impossible?*, een van de centrale conferentiethema's van dit congres.

³ Wilde, M.F. de (2017). *Sharing the Pie: Taxing Multinationals in a Global Market*. Amsterdam: IBFD.

⁴ Kok, Q.W.J.C.H. (2017). Het tegengaan van verdragsmisbruik onder het multilaterale instrument. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2017 (4), 147-156.

⁵ Wilde, M.F. de & Wisman, C. (2017). Netherlands. In Ana Paula Dourado (Ed.), *Tax Avoidance Revisited in the EU BEPS Context* (EATLP International Tax Series, 15) (pp. 455/19-536). Amsterdam: IBFD.

Het augustusnummer van Erasmus Law Review,⁶ getiteld *Taxing Multinationals 'Post-BEPS' – What's Next* was gekoppeld aan deze onderzoekslijn uit het onderzoeksprogramma. Maarten de Wilde was gastredacteur van deze special over de toekomst van de door de OESO en G20 uitgezette beleidslijnen over de aanpak van belastingontwijkende multinationals. Maarten de Wilde had vooraanstaande fiscale wetenschappers uit zijn netwerk benaderd om een bijdrage te leveren, onder meer Reuven S. Avi-Yonah, Haiyan Xu, Dennis Weber, Irene Burgers, Irma Mosquera, en Hans Gribnau werkten mee aan dit speciale nummer waarin Maarten het voorwoord schreef.

In maart verbleef dr. Mie Tsuji van Kansai University (Osaka, Japan) op uitnodiging van Sigrid Hemels een week bij ons op de sectie. Zij deed in Nederland onderzoek naar BEPS Action 4 met een bijzondere aandacht voor de financiële sector in welk kader ze ook een uitgebreid gesprek met Maarten de Wilde had. Sigrid Hemels gaf op Setsunan University Osaka (Japan) een lezing over de economische aspecten van het BEPS-project, op Ritsumeikan University Kyoto over de EU implementatie van het BEPS project, op Kyoto University over de EU implementatie van het BEPS project met een focus op *controlled foreign companies* en op Kansai University Osaka over EU implementatie van het BEPS project met een focus op financiële transacties.

Aan deze onderzoekslijn zijn ook een groot aantal promovendi verbonden. Uyanga Dorlig, Sophia Murillo, Sissie Gonzalez-Fung en sinds 2017 ook Jie Wang (China) en Shu-Chien Chen (Taiwan) worden begeleid door Arnaud de Graaf en Maarten de Wilde. Het promotieonderzoek van Uyanga Dorlig is gericht op de rol van de Bretton Woods instituties (het Internationale Monetaire Fonds en de Wereldbankgroep) bij de totstandkoming en vormgeving van de belastingwetgeving van Mongolië toen het land de stap maakte van een communistische planeconomie naar een kapitalistische marktgestuurde economie. Een deel van de

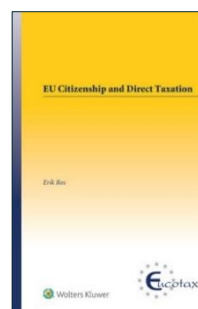
onderzoeksresultaten van dit promotieonderzoek heeft zij gepresenteerd in de vorm van een posterpresentatie tijdens de facultaire posterpresentatie in januari 2017. Sissie Gonzalez-Fung onderzoekt het spanningsveld tussen autonomie en heteronomie in fiscale beleidskeuze door soevereine staten in het huidige mondiale tijdperk. Sophia Murillo onderzoekt de invloed van internationaal beleid op de inkomenshervreiding in de landen van Latijns-Amerika. Jie Wang doet onderzoek naar de haalbaarheid van winstbelastinghervorming in China in de vorm van een formulary systeem dat winst aan landen toebedeelt aan de hand van omzetverhoudingen. Shu-Chien Chen doet onderzoek naar fiscale optimalisering van het CCCTB-richtlijnvoorstel.

⁶ <http://www.erasmuslawreview.nl/tijdschrift/ELR/2017/08>.

Het tweede nummer van Erasmus Law Review dat in 2017 verscheen⁷ was volledig gevuld met bijdragen van binnen het onderzoeksprogramma actieve promovendi. Uyanga Dorlig, Sophia Murillo, Sissie Gonzalez-Fung en buitenpromovendus Leo Neve leverden alle vier een bijdrage aan dit ELR- themanummer over *“Legitimacy of Tax Policies and Acts Devised by International Organizations”*. Dit thema lag zeer dicht bij hun promotie-onderzoek. Arnaud de Graaf was de coördinerend redacteur van dit themanummer en schreef het voorwoord.

Het promotieonderzoek van Richard Snoeij (promotoren Ton Stevens en Reinout Kok) is gericht op fiscale aspecten van staatsfondsen (ook wel bekend als Sovereign Wealth Funds) in een internationaal verband. Het gezamenlijke vermogen van deze investeerders is in recente jaren sterk toegenomen (momenteel meer dan USD 7 triljoen) en staatsfondsen vervullen inmiddels een rol van betekenis in het economische verkeer. Het onderzoek stelt zich ten doel het ontwikkelen van een conceptueel raamwerk dat bronstaten kunnen gebruiken bij het ontwikkelen van nieuw, of het evalueren van bestaand, internationaal fiscaal beleid ten aanzien van staatsfondsen. Daartoe wordt enerzijds inzichtelijk gemaakt welke gevolgen verschillende internationale fiscale beleidsdoelstellingen – te weten, neutraliteit, billijkheid en aantrekkelijkheid – (kunnen) hebben voor de fiscale behandeling van staatsfondsen door bronstaten. Anderzijds wordt – indachtig het onderzoeksprogramma – onderzocht welke impact het internationale recht kan hebben op het tot uitvoering kunnen brengen van deze fiscale beleidsuitgangspunten ten aanzien van staatsfondsen in het bijzonder. Laatstbedoelde analyse spitst zich toe op het immunitetsbeginsel (als beginsel van internationaal gewoonterecht), belastingverdragen en het Europese (Unie) recht.

Erik Ros heeft op 11 mei 2017 zijn proefschrift met als titel *“EU Citizenship and Direct Taxation”* verdedigd. Het Weekblad Fiscaal Recht besteedde in zijn rubriek “Promovendus aan het woord” aandacht aan deze promotie.⁸ Erik deed onder begeleiding van Henk van Arendonk promotieonderzoek naar de introductie en vormgeving van het Europees burgerschap en de gevolgen daarvan voor de lidstatelijke fiscale autonomie. Daarbij analyseerde hij onder andere hoe het Europese Hof van Justitie het Europees burgerschap heeft gebruikt om de economische verdragsvrijheden een steeds ruimere werking te geven en de gevolgen daarvan voor de lidstatelijke fiscale autonomie. Ook besteedde Erik in zijn proefschrift aandacht aan verschillende beleidsmatige initiatieven op EU niveau over het tegengaan van fiscale obstakels voor mobiele EU burgers binnen de EU. In 2017 verscheen ook de handelseditie van dit proefschrift, waardoor de verdere verspreiding van het onderzoeksresultaat is gewaarborgd.⁹ Door een publicatie in MBB bracht Erik zijn onderzoek tevens onder de aandacht van de Nederlandse fiscale gemeenschap.¹⁰

2.1.2 Indirecte belastingen en internationale handel

De onderzoekslijn “Indirecte belastingen en de internationale handel” blijft onverminderd in de belangstelling staan. In het jaarverslag van 2016 wezen wij er reeds op dat dit onderwerp een steeds nadrukkelijker rol binnen het fiscale recht inneemt. Deze tendens heeft zich in 2017 onverminderd voortgezet. Zo publiceerde de Europese Commissie op 4 oktober 2017 omvangrijke plannen voor een ingrijpende aanpassing aan de fundamenteën van het btw-systeem die uiteindelijk moeten leiden tot een modernisering van het btw-systeem. Doel is te komen tot een btw-systeem dat bestand is tegen fraude en het voor bedrijven eenvoudiger maakt om activiteiten in de EU te ontplooiën. Toenemend protectionisme – waaronder Brexit

⁷ <http://www.erasmuslawreview.nl/tijdschrift/ELR/2017/2>.

⁸ Ros, E.W. (2017). Promovendus aan het woord. Weekblad Fiscaal Recht 2017/100.

⁹ Ros, E.W. (2017). EU Citizenship and Direct Taxation (EUCOTAX, 54). The Netherlands: Kluwer Law International.

¹⁰ Ros, E.W. (2017). Europees burgerschap en fiscaliteit. Twee rapporten over fiscale obstakels voor mobiele EU-burgers binnen de EU: aanzet tot verdere actie? Maandblad Belastingbeschouwingen, 2017 (12), 387-400.

en de plannen van de Trump Administration –, ingrijpende wijzigingen in het Europese en meer internationale douanerecht alsmede een aantal baanbrekende arresten van het Hof van Justitie hebben daarnaast bijgedragen aan het in de belangstelling staan van de internationale handel in het algemeen en het douanerecht in het bijzonder.

Binnen dit onderzoeksthema zijn in 2017 dan ook meerdere academische,¹¹ professionele¹² en populaire¹³ publicaties verschenen. De sectie Belastingrecht kent met de bijzondere leerstoel Internationaal en Europees Douanerecht, bezet door Walter de Wit, een stevige inbedding van de indirecte belastingen en internationale handel, en in het bijzonder het douanerecht. Hij begeleidt twee van de onderzoeksgroep deel uitmakende promovendi, Martijn Schippers (parttime promovendus; mede gefinancierd door EY) en Abdel Tanouti (buitenpromovendus). Martijn doet onderzoek naar de douanewaarde vanuit een EU perspectief, waarbij hij de wisselwerking en de invloed van verrekenprijzen op het bepalen van de douanewaarde onderzoekt. In dat kader publiceerde hij in NTFR-Beschouwingen een artikel over het destijds nog niet gewezen arrest Hamamatsu.¹⁴ Over datzelfde arrest gaf hij een lezing voor het Tax Jurisprudence Program (zie paragraaf 5.2). Ook becommentarieerde hij een groot aantal arresten van de Hoge Raad en het Hof van Justitie als vaste annotator van NLFiscaal, waaronder een drietal arresten die direct van invloed zijn op zijn proefschrift.¹⁵ Abdel Tanouti doet als buitenpromovendus onderzoek naar de rol van de douaneschuld in relatie tot de desbetreffende btw- en de accijnswetgeving bij invoer. De aansluiting van de btw en accijns op het douanerecht is complex. Het toepasselijk worden van het Douane Wetboek van de Unie per 1 mei 2016 alsmede een aantal recente arresten van het Hof van Justitie¹⁶ maken dit onderzoek zeer relevant.

Daarnaast zijn Nino Arzini, Ted Braakman, Ilona van den Eijnde, Karim Hommen en Liesbeth Metzemaekers-Beks bij het onderzoek in deze onderzoekslijn betrokken. Ilona van den Eijnde gaf een lezing over de kernpunten en consequenties van Brexit op het internationale bedrijfsleven tijdens een bijeenkomst van ExportConnect waar zij thans als kennispartner wordt aangemerkt. Daarnaast heeft zij zich, met twee medeauteurs, toegelegd op het schrijven van een monografie over belastingrentes, waarbij Ilona het onderdeel ten aanzien van de indirecte belastingen en internationale handel voor haar rekening neemt. De monografie wordt in 2018 verwacht.

De publieke aandacht voor het thema heeft ook geleid tot interesse van de media. Walter de Wit is in het Financieele Dagblad geïnterviewd nadat de Britten op dinsdag 15 augustus 2017 het idee van een overgangstermijn in de vorm van een tijdelijke douane-unie opperden. Walter werd gevraagd om commentaar te leveren op de voorgestelde plannen, omdat hij tijdens het EFS-seminar over Brexit ook de mogelijkheid van een tijdelijke douane-unie had voorgesteld.¹⁷ De zienswijze van Walter was mede door het door Martijn Schippers verzorgde verslag in het Weekblad Fiscaal Recht¹⁸ bekend bij de redactie van

¹¹ Zie bijvoorbeeld W. de Wit (2017). Customs Valuation Under the UCC: Further Guidance Needed? EC Tax Review, 26 (6), 317-322.

¹² Zie bijvoorbeeld Schippers, M.L. (2017). Retroactieve interne verrekenprijsaanpassingen en de vaststelling van de douanewaarde. NTFR Beschouwingen, 11 (7/8), 25-32.

¹³ Zie bijvoorbeeld Eijnde, I. van den & Schippers, M.L. (2017). Trump's New Deal - Of oude wijn in nieuwe zakken? (blog). (available: 15 Feb 2017).

¹⁴ Schippers, M.L. (2017). Retroactieve interne verrekenprijsaanpassingen en de vaststelling van de douanewaarde. NTFR Beschouwingen, 11 (7/8), 25-32.

¹⁵ Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hof van Justitie. (2017, oktober 12), NLF 2017-42, 2434, (Draagwijde en geldigheid artikel 145 Uitvoeringsverordening Communautair Douaneboek). p.74-80. M.L. Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, december 8), NLF 2017-50, 2933, (Draagwijde en geldigheid artikel 145 UCDW). p.68-71 en Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hof van Justitie. (2017, november 9), NLF 2017-47, 2738, (Onttrekking aan douanetoezicht; methode voor vaststelling douanewaarde). p.54-59.

¹⁶ Zie bijvoorbeeld: HvJ EU 2 juni 2016, C-226/14 en C-228/14 (Eurogate II en DHL), HvJ EU 1 juni 2017, C-571/15 (Wallenborn Transports) en HvJ EU 18 mei 2017, C-154/16 (Latvijas Dzēlceļš).

¹⁷ Wit, W. de (2017, augustus 17). Quotes in L. Berentsen, 'Tijdelijke douane-unie met Britten goed voor Europese bedrijven'. Het Financieele Dagblad.

¹⁸ Zie Schippers M.L. (2017). Brexit: Consequences for Trade, VAT and Customs. Weekblad Fiscaal Recht, 2017 (7185), 459-464.

het Financieele Dagblad. In het kader van een serie artikelen in het Financieele Dagblad over procedures waarvan de betekenis verder reikt dan het particuliere belang van de belastingplichtige die zijn gelijk bij de rechter probeert te halen, publiceerde het Financieele Dagblad een artikel waarin Walter is geïnterviewd naar aanleiding van zijn commentaren op de toepassing van het Europese verdedigingsbeginsel in het douanerecht.¹⁹ Een onderzoek van OLAF²⁰ naar de vermeende lakse houding van de Britse douaneautoriteiten bij de controle van de waarde van Chinese kinderkleding was voor de NOS aanleiding om Walter om commentaar te vragen. Walter heeft in een online verschenen NOS-artikel het onderzoek van OLAF geduid.²¹

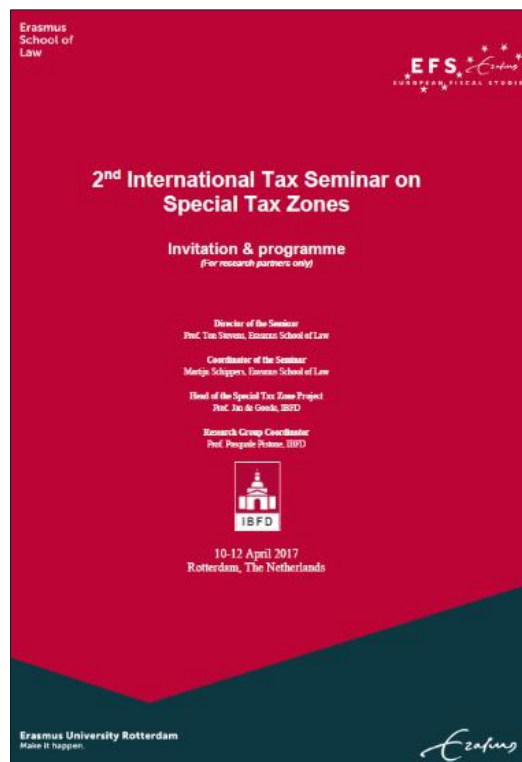
Niet alleen de media, maar ook wetenschappers, professionals en beleidsmakers weten de onderzoekers te vinden voor het geven van lezingen en cursussen, waardoor valorisatie van deze onderzoekslijn gewaarborgd is. Zo sprak Walter de Wit over de samenwerking tussen de belasting- en douaneautoriteiten tijdens het door de Europese Commissie georganiseerde "High Level Seminar on Strengthening of Cooperation between Customs and Tax Authorities" in het kader van Customs 2020 and Fiscalis 2020 in Malta en over hetzelfde onderwerp tijdens de jaarlijkse Picard-conferentie²² van de World Customs Organisatie in Tunesië. Over Brexit sprak hij tijdens de Europäischer Zollrechtstag te Bremen. Tijdens de jaarlijkse EU conferentie van de International Compliance Professionals Association te Dublin sprak hij over de introductie van het REX-systeem in de EU.

2.1.3 "Special Tax Zones"-project

In het jaarverslag over 2016 hebben wij reeds verslag gedaan van de participatie van diverse onderzoekers uit verschillende onderzoekslijnen van het onderzoeksprogramma in de internationale onderzoeksgroep van het International Bureau of Fiscal Documentation (IBFD) dat onderzoek doet naar "Special Tax Zones". Vanuit het onderzoeksprogramma is van 10 tot en met 12 april 2017 het 2nd International Seminar on Special Tax Zones georganiseerd waarbij het belangrijkste event het voor het publiek vrij toegankelijke seminar op 11 april 2017 betrof.

Het "Special Tax Zones"-project komt voort uit de toegenomen belangstelling voor de belastingheffing van multinationals in de afgelopen jaren. De scheidslijn tussen fiscale begunstigingsmaatregelen en belastingontwijking/ontduiking lijkt in de maatschappelijke discussie te vervagen.

Het IBFD vond het daarom belangrijk om internationaal onderzoek te verrichten naar dit verschil. Daartoe is de term "Special Tax Zones" geïntroduceerd. Dit is, kortgezegd, een geografisch gebied binnen een jurisdictie waar een belastingplichtige bepaalde fiscale begunstigingsmaatregelen geniet.

¹⁹ Wit, W. de (2017, augustus 11). Quotes in L. Berentsen, 'Douane wil zelfs na veertien jaar van geen wijken weten'. Het Financieele Dagblad.

²⁰ Het anti-fraude bureau van de EU.

²¹ Wit, W. de (2017, maart 11). Quotes in Redactie, 'Goedkope Chinese kleding overspoelt Europa door lakse Britse douane'. NOS

²² PICARD staat voor 'Partnerships in Customs Academic Research and Development'.

In december 2015 heeft het IBFD partneruniversiteiten aangeschreven met het verzoek een rapport te schrijven over de term "Special Tax Zones". Vanuit het onderzoeksprogramma hebben, voor Nederland, Walter de Wit en Martijn Schippers met Maarten de Wilde, Ciska Wisman, Ton Stevens, Arjen Schep en, voor Aruba en Curaçao, Julian Lopez Ramirez en, voor de Verenigde Arabische Emiraten, Ilona van den Eijnde, het landenrapport geschreven. De landenrapportages dienden als basis voor het internationale congres over "Special Tax Zones" dat op 28 en 29 april 2016 plaatsvond in Vigo, Spanje. Tijdens dit internationale congres is besloten tot nader, diepgaand onderzoek naar "Special Tax Zones". Daartoe is in 2017 gewerkt aan de nadere uitwerking van het begrip "Special Tax Zones", waarbij bijzondere aandacht uitging naar de volgende zeven deelthema's:

1. Het concept 'Special Tax Zones';
2. Verschillende typen 'Special Tax Zones';
3. Het constitutionele raamwerk in haar relatie met 'Special Tax Zones';
4. Tax Policy en 'Special Tax Zones';
5. 'Special Tax Zones' en belastingverdragen;
6. 'Special Tax Zones', WTO en andere internationale niet fiscale verdragen;
7. Effectiviteit en efficiëntie van 'Special Tax Zones'.

De deelresultaten van de nadere deelthema's stonden centraal tijdens het 2nd Internationaal Seminar on Special Tax Zones dat op de Erasmus Universiteit Rotterdam plaatsvond. Martijn Schippers, die het project vanuit het onderzoeksprogramma coördineert, heeft het seminar op uitstekende wijze georganiseerd en financiering hiervoor geregeld. Naast een bijdrage uit het onderzoeksbudget van het onderzoeksprogramma hebben de Nederlandse

Vereniging voor Internationaal Belastingrecht en EFS, Erasmus University Rotterdam het seminar financieel mogelijk gemaakt, waarvoor het onderzoeksprogramma zeer erkentelijk is. Deze bijdragen maakten het mogelijk dat sprekers uit Colombia, Uruguay, Zuid-Afrika, China, Rusland, Polen, Finland, Italië en Spanje op het congres aanwezig konden zijn (de onderzoeker uit de US gaf zijn lezing via Skype).

Het 2nd International Seminar on Special Tax Zones besloeg drie dagen. De bijeenkomst ving aan op maandag 10 april 2017 met een informele bijeenkomst waarbij ruim 20 hoogleraren en onderzoekers van meer dan 10 buitenlandse universiteiten en onderzoeksinstituten werden verwelkomd. Op 11 april 2017 vond het seminar plaats in het Erasmus Paviljoen onder dagvoorzitterschap van Ton Stevens.

Het werd geopend door de decaan van de ESL, Susan Stoter. Ieder van de zeven deelthema's werd ingeleid door een aan het onderzoeksproject verbonden onderzoeker. Vervolgens was er per deelthema een paneldiscussie. Bij sommige deelthema's werden daarnaast specifieke onderwerpen in een lezing belicht. Sigrid Hemels, Martijn Schippers, Ton Stevens,

Maarten de Wilde en Walter de Wit hebben in dat kader opgetreden als pannelieder en/of –lid. Daarnaast heeft Ilona van den Eijnde de lezing *“An STZ within a non-tax jurisdiction”* gegeven waarbij zij sprak over Special Tax Zones in de Verenigde Arabische Emiraten. In het deelthema *“Tax Policy and Special Tax Zones”* heeft Maarten een bijdrage geleverd over *“Tax incentives in developing countries, an STZ perspective”* en sprak Sigrid over *“Tax incentives in the creative world, an STZ perspective”*. Sigrid Hemels schreef op verzoek van Economists TalkArt.org over dit thema ook het blog *“Free ports or art prisons”*.²³

Op 12 april werden de discussies, en in het bijzonder de bespreking over de voortgang van het onderzoeksproject, in besloten verband voortgezet in het gebouw van het Erasmus University College. Daar werd besloten om de valorisatie van het onderzoek te vergroten door de landenrapporten en de diepgaande analyses over de deelthema's te publiceren in een door het IBFD uit te geven boek (verwacht in 2018). Ter afsluiting van het 2nd Internationaal Seminar on Special Tax Zones zijn de onderzoeksleden na dit overleg vergast op een rondleiding en een orgelconcert van Ton Stevens in het stadhuis.

2.1.4 Belastingrecht in een digitale wereld

Diverse aan het onderzoeksprogramma verbonden onderzoekers bestuderen digitalisering en informatie technologie (IT) in een fiscale context. Drie buitenpromovendi houden zich met dit zeer actuele onderwerp bezig. Twee buitenpromovendi van Reinout Kok, Menno van Werkhoven en Hayat Essaghir, en een buitenpromovendus van Guido de Bont, Marcel Snippe, wiens tweede promotor prof. Robert Kamerling van de Business universiteit Nyenrode is.

Het onderzoek van Menno van Werkhoven gaat over de impact van IT op de werkzaamheden van de bedrijfsfiscalist, populair samen te vatten tot *'Tax Technology'*. Menno onderzoekt de impact die nieuwe technologische ontwikkelingen hebben op de vier soorten werkzaamheden van de bedrijfsfiscalist, zijnde: interne rapportage, externe rapportage, interne advisering en fiscale compliance. In 2017 is, mede ingegeven door internationale initiatieven zoals BEPS, de bedrijfsfiscalist geconfronteerd met de noodzaak om ondernemingsdata, zoals bijvoorbeeld

²³ <https://economiststalkart.org/2017/09/26/free-ports-or-art-prisons/>.

Country by Country Reporting (CbCR) uit verschillende IT-systemen voorhanden te hebben en (gevalideerd) over te dragen aan heffende autoriteiten. Deze data gerelateerde uitdagingen hebben in 2017 centraal gestaan in Menno's onderzoek. In het Weekblad Fiscaal Recht heeft hij ook verslag gedaan van zijn onderzoek over de CbCR en de implementatie daarvan door fiscale afdelingen van multinationals.²⁴ In de Orde, het tijdschrift van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs, werd Menno geïnterviewd over de invloed van de toenemende digitalisering op het werk van fiscalisten.²⁵

Twee studenten hebben in 2017 bij Menno een aan zijn onderzoek gerelateerde scriptie geschreven op het gebied van ICT & Tax. Ook heeft hij met Bas Jansen van de TU Delft, gastcollege gegeven in het Fiscaal confrontatievak over de IT-uitdagingen van de hedendaagse fiscalist.

Hayat Essaghir doet een multidisciplinair onderzoek naar fiscaliteit in de context van digitale businessmodellen. Het onderzoek richt zich op de vraag hoe een (internationaal) fiscaal raamwerk eruit zou moeten zien om te leiden tot een neutrale en rechtvaardige belastingheffing van winsten gemaakt via een dergelijk digitaal business model.

Marcel Snippe onderzoekt de mogelijkheden tot het integreren van fiscale gegevens binnen het rijksbrede toezicht. De digitale wereld biedt namelijk allerlei technische mogelijkheden om gegevens te delen – al dan niet door het koppelen van gegevensbestanden – wat de efficiency en effectiviteit van het rijksbrede toezicht ten goede kan komen. In dit verband lijkt ook big data een toverwoord te zijn. De Belastingdienst kan wat dat betreft een dominante rol hierin vervullen. De Belastingdienst beschikt namelijk over een rijke bron van veelal vertrouwelijke gegevens die hij heeft verkregen in en voor de uitoefening van zijn taak. Die gegevensbron geniet in toenemende mate belangstelling van andere toezichthouders. Het beschikbaar stellen van de fiscale informatierijkdom aan andere toezichthouders kan echter op gespannen voet

²⁴ Werkhoven, M.D. van (2017). Country-by-Country Reporting: implementatie door de ogen van de bedrijfsfiscalist. Weekblad Fiscaal Recht, 2017 (159).

²⁵ Linus Hesselink, (2017). Tax technology: Zelfs intuïtie is te programmeren. Orde, maart 2017 (1), 9-11

komen te staan met de specifieke bevoegdheden waarmee die informatie is verzameld en met het vertrouwelijke karakter ervan. Discussies over dit onderwerp hebben vaak als thema de zoektocht naar een 'veilige omgeving' om deze informatie te kunnen verstrekken aan andere toezichthouders. In internationaal verband wordt het gestroomlijnde proces voor bedrijven om te voldoen aan Europese privacy standaarden aangeduid als een *safe harbour*; een veilige haven waarbinnen privacygevoelige gegevens kunnen worden gedeeld. Marcel is op zoek naar een veilige haven voor de fiscale informatierijkdom. Het spanningsveld tussen het tegemoetkomen aan de belangen van andere toezichthouders, het eigen belang van de Belastingdienst en de belangen van burgers en bedrijven vormt de centrale thema van zijn onderzoek. Vanuit een comparatieve studie naar bevoegdheden wil hij een kader scheppen voor het rechtvaardig delen van fiscale gegevens met andere toezichthouders. Dit onderzoek is tevens onderdeel van het onderzoeksprogramma "Modern Toezicht", dat de Rotterdam School of Management op 1 september 2013 is gestart.

Ook Maarten de Wilde houdt zich bezig met de effecten van digitalisering. Hij heeft met collega's van Loyens & Loeff, Jan Bart Schober, Pierre-Antoine Klethi en Ruben van der Wilt, een reactie ingestuurd op de consultatie van de OESO over de fiscale uitdagingen van de digitaliserende economie (BEPS Actiepunt 1). De inzending vormde aanleiding voor de OESO om Jan Bart en Maarten uit te nodigen voor de consultatiebijeenkomst die de OESO/G20 op 1 november 2017 organiseerde bij de University of California, Berkeley, te San Francisco, Verenigde Staten, om over mondiale fiscale beleidsvorming op dit thema mee te discussiëren. In samenwerking met Jan Bart heeft Maarten daarnaast het NOB-commentaar over hetzelfde thema voorbereid dat begin januari 2018 zal worden ingestuurd naar de Europese Commissie. Dit ter gelegenheid van een door de Europese Commissie opengestelde consultatie over dit thema, mede in het licht van mogelijke indiening van een richtlijnvoorstel in dit verband in april 2018. Verder sprak Maarten met Irene Burgers op 20 november 2017 in Amsterdam over de uitdagingen voor de fiscaliteit van de digitaliserende economie op een bijeenkomst van een informeel gezelschap van prominente fiscalisten op het terrein van het internationaal belastingrecht. Op de Summer Course van het International Tax Centre te Leiden sprak Maarten over BEPS Actiepunten 1, 6 en 7 (digital economy, treaty abuse en PE threshold). Voor EFS, Erasmus University Rotterdam organiseerde Maarten het seminar "*Taxation in a digitising world: Solutions for corporate income tax and value added tax*", dat hij tevens als dagvoorzitter voorzat, met internationale sprekers uit zowel de wetenschap, prof. Rita de la Feria en prof. Nicolas Colin, als rechtspraak, Rogier Vanhorick. Van dit seminar is een verslag verschenen in het Weekblad Fiscaal Recht en in EC Tax Review.²⁶

2.1.5 Rechtsbescherming

Na de financiële crisis is er wereldwijd een grote focus gekomen op het bestrijden van belastingontwijking en -ontduiking. Een vraag die diverse aan het onderzoeksprogramma verbonden medewerkers stellen, is of de rechtsbescherming van belastingplichtigen hierbij niet in het gedrang komt. Vanwege het belang van deze vraagstelling, niet alleen internationaal in de post-BEPS-wereld, maar zeker ook nationaal, is hier nu ook formeel een onderzoekslijn van gemaakt. Diverse onderzoekers hebben binnen deze onderzoekslijn gepubliceerd en gevaloriseerd.

---

²⁶ Schippers, M.L. & Verhaeren, C.E. (2017). Taxation in a digitising world: Solutions for corporate income tax and value added tax. Weekblad Fiscaal Recht, 2017 (7219), 1540-1546 en Schippers, M.L. & Verhaeren, C.E. (2018). Taxation in a digitising world: Solutions for corporate income tax and value added tax. EC Tax Review, Volume 27, Issue 1.

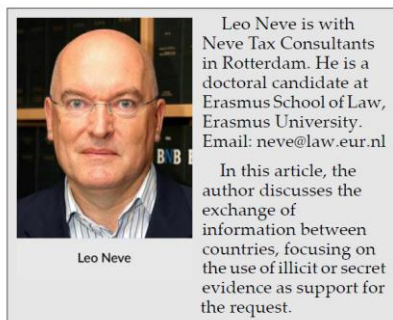
In het onderzoek van Guido de Bont maakt rechtsbescherming een belangrijk thema uit, zowel in zijn wetenschappelijke publicaties²⁷ als in de vaktechnische publicaties,²⁸ lezingen²⁹ en mediaoptredens³⁰ waarmee hij zijn onderzoek valoriseert.

Maarten Feteris, voor wie als president van de Hoge Raad rechtsbescherming dagelijkse praktijk is, heeft in 2017 niet minder dan vier wetenschappelijke artikelen gepubliceerd, rechtsbescherming was hierin een belangrijk thema.³¹ Bovendien trad Maarten Feteris als promotor op van Léon Wijsman die op 9 juni 2017 promoveerde op het eveneens op rechtsbescherming ziende onderzoek "Nemo tenetur in belastingzaken". Guido de Bont was tweede promotor. Een handelseditie van het proefschrift is uitgekomen bij Wolters Kluwer.

tax notes international®

Use of Stolen Information as a Basis for An Administrative Assistance Request

by Leo Neve

Leo Neve doet binnen deze onderzoekslijn promotieonderzoek naar de receptie van de global Standaard voor transparantie en uitwisseling van inlichtingen voor belastingdoeleinden in de Europese Unie (promotoren: Arnaud de Graaf en prof. Rob Widdershoven (Universiteit Utrecht)). De Standaard, reeds opgenomen in het Model belastingverdrag van de League of Nations uit 1923, is de laatste 95 jaar nauwelijks gewijzigd. De verplichtingen van de verdragsluitende staten zijn nadrukkelijker op de voorgrond gekomen, maar de rechtsbescherming van de betrokken belastingplichtigen is daarbij

achtergebleven. Hof van Justitie EU heeft in het Berlioz arrest (C-682-15) van 16 mei 2017 duidelijk gemaakt dat betrokkene recht heeft op aanvullende rechtsbescherming op basis van Handvest grondrechten van de EU. Leo heeft daarover gepubliceerd in verschillende wetenschappelijke en vaktechnische tijdschriften en een annotatie geschreven in AB.³² Sigrid Hemels houdt zich ook met informatie-uitwisseling bezig. Zij heeft op de rechtenfaculteit van Tokoha University in Shizuoka (Japan) college gegeven over de bescherming van *taks payer's rights* in Nederland en op de economische faculteit van Meiji Gakuin University in Tokio over *fairness en taxation*.

Claire Hofman en Lindsey Theuns publiceerden in 2017 een artikel over discolpatiegronden in de sfeer van informatieverplichtingen. Dit naar aanleiding van een uitspraak van de Hoge Raad.³³ Claire Hofman houdt zich als buitenpromovenda bezig met de samenloop van fiscale

Verschenen in

Op donderdag 16 februari verschijnt nummer 7179. In deze aflevering zijn de volgende bijdragen opgenomen:

- [Mevr. mr. C. Hofman en mevr. L.C.J. Theuns LL.M. - Psychische en fysieke discolpatiegronden ten aanzien van inlichtingverplichtingen, met één been in het graf?](#)

²⁷ Bijvoorbeeld Bont, G.J.M.E. de & Vissers, A.B. (2017). Fiscaal optreden na een strafrechtelijk onderzoek, zorgvuldige samenwerking of double jeopardy? Strafolad, 2017 (03), 293-303.

²⁸ Bijvoorbeeld Bont, G.J.M.E. de (2017). Controlebevoegdheden versus het recht op respect voor het privéleven. Het Register - Vaktijdschrift van het Register Belastingadviseurs, 2017 (2), 14-18.

²⁹ Bont, G.J.M.E. de (2017, januari 19). NDFR Symposium Formeel Belastingrecht. Nijmegen, SDU.

³⁰ Bijvoorbeeld zijn optreden in het item van RTL Nieuws op 31 maart 2017 "FIOD jaagt op zwartsparenders, invallen in heel Nederland".

³¹ Onder meer in Feteris, M.W.C. (2017). Development of the Law by Supreme Courts in Europe. Utrecht Law Review, 13 (1), 155-169 en Feteris, M.W.C. (2017). Rechtsbescherming door de belastingrechter anno 2016. Weekblad Fiscaal Recht, 2017 (7177), 154-161.

³² Bijvoorbeeld de internationale wetenschappelijke publicatie Neve, L.E.C. (2017). The Berlioz-decision of the CJEU provides legal protection for concerned persons in transnational setting, but will it hold in the international area? Review of European Administrative Law, 10 (2), 95-119 en de vakpublicatie Neve, L.E.C. (2017). The CJEU's Berlioz Judgement: Protecting Taxpayers in the Age of Information Exchange. Tax Notes International, 87 (12) en de annotatie Neve, L.E.C. (2017). Noot bij: HvJ EU. (2017, mei 16), AB 2017-256, 2017/256, (De rechterlijke instanties van een lidstaat mogen de wettigheid toetsen van fiscale inlichtingverzoeken die door andere lidstaten zijn toegezonden.). ECLI:EU:C:2017:373.

³³ Theuns, L.C.J. & Hofman, C. (2017). Psychische en fysieke discolpatiegronden ten aanzien van inlichtingverplichtingen; met één been in het graf? Weekblad Fiscaal Recht, 2017(7179), 224-232.

en strafrechtelijke sancties. De promotoren van Claire Hofman zijn Paul Mevis (onderzoeksprogramma "Monitoring Safety and Security") en Guido de Bont. In haar onderzoek staat de juridische houdbaarheid van het bestaande sanctiearsenaal dat geldt voor belastingplichtigen die zich schuldig maken aan normoverschrijdend gedrag, centraal. De aanleiding voor dit onderzoek is drieledig. Ten eerste de juridische diversificatie binnen het systeem van fiscale rechtshandhaving, waarmee bedoeld wordt op het duale handhavingsbestel (bestuursrechtelijke en strafrechtelijke sancties). Ten tweede het meer praktisch georiënteerde en van oudsher bestaande handhavingstekort in de (organisatie van de) fiscale rechtshandhaving (waardoor genoemd duaal bestel overigens ontstaan is en) waardoor de fiscale praktijk gezien haar massaliteit - bij uitstek wordt gekenmerkt. Ten derde een feitelijke en actuele trend van verharding van het fraudeklimaat in brede zin, en dus ook van het systeem van fiscale rechtshandhaving, bijvoorbeeld naar aanleiding van publicatie van de Panama Papers. De vraag naar een gebrek aan juridische inkadering is legitiem, bijvoorbeeld als deze ziet op de aan- of afwezigheid van rekenschap bij de wetgever ten aanzien van samenloop van wettelijke sancties in concrete gevallen, of wanneer het gaat om de samenhang van wettelijke regelingen op zich en het systeem als geheel. In juridische termen kan ook wel gesproken worden over rechtvaardigheid, in die zin dat het systeem van sancties geen dubbele bestraffing voor eenzelfde feit (dat onder de noemer van fiscale fraude valt) mogelijk zou moeten maken. Enigszins gerelateerd aan dit onderzoek was de bijdrage van Sigrid Hemels aan het liber amicorum voor hoogleraar criminologie Henk van de Bunt over de handavingspiramide van de Belastingdienst.³⁴

2.2 Lokale belastingheffing in de 21^e eeuw

Het onderzoek binnen het deelthema lokale belastingheffing in de 21e eeuw werd in 2017 verzorgd door Anneke Monsma, Jan Monsma, Arjen Schep en Ferry Makkinga. De drie eerstgenoemden zijn tevens verbonden aan het Erasmus Studiecentrum voor Belastingen van Lokale overheden (ESBL).³⁵ Het onderzoek van het ESBL richt zich onder meer op de fiscale bevoegdheid van de lokale wetgever (gemeente en waterschap) en de beperkingen die aan die bevoegdheid worden gesteld door wet en jurisprudentie. Binnen het onderzoeksthema vindt ook het door Jan Monsma begeleide promotieonderzoek van Marjorie Telgt over

belastingssamenwerkingen plaats. Tot halverwege maart bood het ESBL prof. Nahoko Hoshino van de Wako University te Tokyo, Japan, gelegenheid en assistentie om als gastonderzoeker in Nederland onderzoek te doen naar de financiële verhoudingen tussen Rijk en gemeenten in relatie tot de grootscheepse decentralisaties in het sociale domein.

Binnen het werkveld van de belastingen van decentrale overheden stond in 2017 vooral het gemeentelijke belastinggebied in de belangstelling. Kort voor de zomervakantie van 2016 verscheen de zogenoemde bouwstenenbrief waarin Minister Plasterk van BZK en Staatssecretaris Wiebes van Financiën namens het Kabinet hun visie gaven op de toekomst van het gemeentelijk belastinggebied.³⁶ Hoewel deze plannen in het regeerakkoord van het nieuwe kabinet Rutte III niet meer genoemd worden, het nieuwe kabinet wil lastenverlichting op arbeid bekostigen door verhoging van het lage BTW-tarief, heeft dit onderwerp wel een deel van het onderzoek in 2017 bepaald. Zo organiseerde het ESBL met de Academie Lokale Belastingen op

³⁴ Hemels, S.J.C. (2017). Hoe stevig is de handavingspiramide van de Belastingdienst. In R.H.J.M. Staring, R. van Swaaningen & K. van Wingerde (Eds.), *Over de muren van stilzwijgen. Liber amicorum Henk van de Bunt* (pp. 487-501). Den Haag: Boomcriminologie.

³⁵ Van de activiteiten van het ESBL is een uitgebreid Activiteitenverslag 2017 beschikbaar op www.esbl.nl.

³⁶ Brief van 24 juni 2016, kenmerk 2016-0000356712.

14 februari 2017 een studiemiddag over de toekomst van de gemeentelijke financiën. Met deze studiemiddag werd tevens het 25-jarig jubileum gevierd van de Stichting J.H. Christiaanse, die het ESBL grotendeels financiert.

Voorzitter van de studiemiddag was Henk van Arendonk, die gezien zijn betrokkenheid bij de oprichting van de Stichting J.H. Christiaans op gepaste wijze aandacht kon besteden aan het 25-jarig jubileum. Jan Monsma vroeg zich in de eerste voordracht af, of de voorstellen voor wijziging van de gemeentebelastingen leiden tot meer lokale fiscale autonomie. Nahoko Hoshino presenteerde in de tweede voordracht, ingeleid door Arjen Schep, haar onderzoek naar de decentralisaties in het sociale domein, die zowel in Nederland als in Japan hebben plaatsgevonden, en de gevolgen daarvan voor de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten. Maarten Allers, hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen nam bij zijn presentatie het mede door hem geschreven Rfv-rapport 'Eerst de politiek, dan de techniek' als uitgangspunt voor zijn aanbevelingen in welke gevallen gemeentelijke taken bekostigd kunnen worden door middel van belastingen en in welke gevallen een uitkering van het Rijk aangewezen is. Leo Stevens, emeritus hoogleraar aan de ESE sprak in zijn voordracht betrogen over de gemeentelijke democratie en over de geloofwaardigheid van belastingheffing. De voorzitter van de Stichting J.H. Christiaanse, Arri Hartog, sloot de dag af, waarna een forumdiscussie met de zaal plaatsvond.

Naast deze studiemiddag zijn diverse voordrachten in het land verzorgd over dit onderwerp. Ook verzorgden onderzoekers van het ESBL hierover diverse publicaties³⁷ Het ESBL

³⁷ Onder andere: Monsma, J.A. & Monsma, A.P. (2017). Is een ingrijpende herziening van het gemeentelijke belastinggebied opportuun? Weekblad Fiscaal Recht, 2017 (157), Schep, A.W. (2017). Acceptatiegraad en politieke waarschijnlijkheid van een hervorming van het gemeentelijke belastinggebied. Maandblad Belastingbeschouwingen, 2017

organiseerde ook in juni een studiemiddag. Het thema van deze studiemiddag was "WOZ multifocaal: een heldere kijk?". Deze studiemiddag werd voorgezeten door Jan Monsma. In de eerste voordracht gingen Ben Bervoets en Mathilde Witkam van de Waarderingskamer in op de waardering van incurante objecten. In de tweede voordracht ging Arjen Schep in op de eerste resultaten van een pilot-onderzoek naar procedures over de WOZ-waarde van incurante niet-woningen. In de derde voordracht ging Ronald Eskes, rechter bij Rechtbank Gelderland, in op de tegengestelde belangen bij de WOZ-waarde en hoe hiermee om te gaan in bezwaar- en beroepsprocedures. In de laatste voordracht ging Jennifer Lanser, vennoot bij Van de Bosch & partners, in op geheimhouding en openbaarheid bij de belastingrechter.

Vanuit het ESBL wordt niet alleen wetenschappelijk onderzoek verricht, maar vinden ook activiteiten plaats met als doel de kennis over lokale belastingen uit te dragen en te delen met zowel actoren binnen het eigen vakgebied als het maatschappelijk veld, het werkveld van de decentrale overheden. Door werkzaamheden als redacteur en auteur voor diverse tijdschriften, handboeken en fiscale encyclopedieën wordt de wetenschappelijke kennis over lokale belastingen zichtbaar gemaakt en verspreid binnen het vakgebied. Daarbij wordt getracht niet alleen encyclopedische kennis te verspreiden (zoals in de fiscale encyclopedie De Vakstudie en in de NDFR), maar de kennis ook te vertalen naar de praktijk door middel van annotaties en bijdragen in vaktijdschriften als BNB, Belastingblad, Vakstudie-Nieuws en NLFiscaal. Ook wordt een bijdrage geleverd aan handboeken die zowel in de praktijk als in het onderwijs worden gebruikt. Jan Monsma en Ferry Makkinga zijn bijvoorbeeld mede-auteur van het handboek "Compendium Gemeentelijke belastingen en de Wet WOZ", waarvan in 2017 de tiende druk uitkwam. Ferry Makkinga is tevens een van de auteurs van het boek Wegwijs in de gemeentelijke belastingheffing en de Wet WOZ. Het ESBL schuwt de publiciteit ook niet. Zo nam de vakpers interviews af met Jan Monsma³⁸ en schreven Arjen Schep en Ferry Makkinga columns voor de rubriek "Uitvergroot" van Vakstudie-Nieuws.³⁹ Doordat deze columns ook via de dagelijks gratis verspreide nieuwsbrief taxlive.nl werden verspreid, vonden deze de weg naar een groot publiek.

Valorisatie is een belangrijke taak van het ESBL. Dit vindt niet alleen via publicaties plaats, maar ook door het geven van lezingen. Deze worden niet alleen gegeven aan vertegenwoordigers van lagere overheden⁴⁰, maar bijvoorbeeld ook aan medewerkers van de rechterlijke macht⁴¹, non-profit-instellingen⁴² en studenten⁴³.

Het ESBL heeft op al deze wijzen ook in 2017 een belangrijke functie kunnen vervullen als wetenschappelijk fiscaal-juridisch kenniscentrum op het terrein van de lokale belastingen.

---

(2), 52-59 en Monsma, J.A., Monsma, A.P. & Boeke, J. (2017). Uitbreiding gemeentelijke belastingen: goed voor de doelmatigheid? Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen, 2017 (23):441.

³⁸ Omroep Zeeland, voor het programma De Zeeuwse Kamer over de hondenbelasting op 28 februari 2017 (terug te luisteren via www.omroepzeeland.nl/radio) en in Binnenlands Bestuur over de voorgenomen herziening van het gemeentelijke belastinggebied (9 juni 2017, special Financiën, p. 32-34 met als titel 'Als Bello niks meer bijdraagt').

³⁹ A.W. Schep, 'Als belastingadvieskantoren mede de onderzoeksagenda op je universiteit bepalen', *V-N* 2017/30.0 en F.J.H.L. Makkinga, 'Een bericht aan hen die dit toch niet lezen.', *V-N* 2017/22.0.

⁴⁰ Jan Monsma, Arjen Schep en Anneke Monsma hebben voordrachten gehouden tijdens de VNG Belastingconferentie, diverse bijeenkomsten van de Landelijke Vereniging Lokale Belastingen (LVLB) en voor de belastingssamenwerkingen van Drechtsteden en van Arnhem, Renkum en Rheden.

⁴¹ Bijvoorbeeld voordrachten van Jan Monsma tijdens de Belastingconferentie van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden en in het kader van de cursus HLO en WOZ voor de SSR.

⁴² Jan Monsma gaf een college lokale belastingen in het kader van de cursus Tax Control van Maatschappelijke Organisaties (non-for-profit) en Anneke Monsma gaf een voordracht over de herziening van het gemeentelijk belastinggebied tijdens het BDO Tax Fund Congres aan de Tilburg University.

⁴³ Ferry Makkinga verzorgt het vak HLO binnen de bacheloropleiding fiscaal recht aan de EUR en Ferry Makkinga en Anneke Monsma hebben samen het college HLO&WOZ gegeven voor het vak Indirecte Heffingen binnen de masteropleiding Fiscaal Recht aan de Nyenrode Business University.

2.3 Fiscale autonomie en kunst, cultuur en goede doelen

Met het thema Fiscale autonomie en haar grenzen in relatie tot kunst, cultuur en goede doelen, daaronder begrepen het mecenaat, wordt binnen het onderzoeksprogramma onderzoek gedaan dat uniek is in Nederland. Dit thema is niet alleen wetenschappelijk relevant, maar staat ook maatschappelijk zeer in de belangstelling. Binnen dit thema wordt dan ook nadrukkelijk aan valorisatie gedaan, bijvoorbeeld door mee te werken aan perspublicaties, door bijdragen te leveren aan het debat over regelgeving en door het geven van lezingen voor een breed publiek en de sector. Ook wordt in dit thema veel samengewerkt met onderzoekers uit andere disciplines en andere landen. Sigrid Hemels, Dick Molenaar, Renate Buijze, Najat Idrissi en Mitra Tydeman doen onderzoek in dit deelthema.

2.3.1 Fiscale aspecten van fondsenwerving en filantropie: internationaal

Het thema fiscale aspecten van fondsenwerving en filantropie leent zich uitstekend voor internationaal en interdisciplinair onderzoek en voor valorisatie naar de praktijk.

Van 2015 tot en met 2017 hebben Renate Buijze en Sigrid Hemels met Christoph Engel (BACT en hoogleraar Max Planck Institute for Collective Goods, Bonn) gewerkt aan het empirisch onderzoeksproject 'Insuring your donation: an experiment'. Via analogie met een verzekering is de functie van intermediaire charitatieve instellingen onderzocht: zijn gevers bereid kosten te maken voor zekerheid van fiscale aftrek, dat het geld bij het doel terecht komt of voor beide? Deelnemers bleken bereid te betalen, waarbij zekerheid dat het doel wordt bereikt anders dan belastingaftrek een kritische factor is voor de bereidheid te betalen voor de verzekering en geefbereidheid. Voor dit samenwerkingsproject tussen de programma's BACT en FA, waarvoor de onderzoekers ook diverse labexperimenten hebben uitgevoerd, ontvingen zij een bijdrage van ESL in het kader van 'Erasmus Frontier Research'. In 2017 is dit project afgerond met een peer reviewed publicatie in het vooraanstaande Journal of Empirical Legal Studies (ISI Journal Citation Reports ranking 2016: 33/149 (Law); impact factor 1.528).⁴⁴

Op 15 december 2017 promoveerde Renate Buijze op het onderzoek "*Philanthropy for the Arts in the Era of Globalisation*". Dit onderzoek werd geïnitieerd en begeleid door Sigrid Hemels. Het onderzoek werd gefinancierd door de Erasmus Graduate School of Law. In het onderzoek evalueert Renate de verschillende manieren waarop donateurs gebruik kunnen

maken van fiscale voordelen, wanneer zij schenken aan een culturele instelling in het buitenland. Het fiscale beleid van een land speelt hierin de hoofdrol, maar ook bilaterale en multilaterale overeenkomsten tussen landen zijn van belang, evenals particuliere initiatieven die strategisch gebruik maken van het fiscale beleid. Het onderzoek laat zien dat voor veel grensoverschrijdende donaties de particuliere initiatieven om fiscaal voordeel te behalen optimaal zijn vanuit het perspectief van de culturele organisatie. Doorgaans zijn deze initiatieven effectief, kostenefficiënt en bieden deze rechtszekerheid op voorhand. Dit is in mindere mate het geval bij bilaterale- en multilaterale overeenkomsten. Het promotieonderzoek omvat zowel een fiscaal als een empirisch gedeelte. Het empirische gedeelte van het onderzoek bestaat uit case studies van zowel Nederlandse als buitenlandse culturele organisaties, waaronder

⁴⁴ Buijze, R., Engel, C.W. & Hemels, S.J.C. (2017). Insuring Your Donation: An Experiment" *Journal of Empirical Legal Studies*, 14 (4), 858-885.

organisaties in België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Italië, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten.

Hiervoor interviewde Renate fondsenwerfers, zakelijk leiders van culturele organisaties, filantropie adviseurs en fiscalisten. Tijdens deze interviews bleek telkens weer dat de culturele sector verlegen zit om informatie over internationale fondsenwerving en oplossingen die de fiscale barrières voor grensoverschrijdende donaties wegnemen.

De behoefte aan expertise op dit thema blijkt ook uit de opdracht die Renate kreeg vanuit de Vlaamse Kunstcollectie VZW. Deze koepelorganisatie van vijf Vlaamse musea (Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, Museum voor Schone Kunsten Gent, Groeningemuseum Brugge, Mu.ZEE Oostende en M Leuven) vroeg haar een inventarisatie te maken van de mogelijkheden om internationaal fondsen te werven. Deze opdracht voerde Renate uit in april en mei 2017. Renate is ook lid van de *Advisory Committee* van de European Foundation Centre en Transnational Giving Europe op het gebied van grensoverschrijdende filantropie.

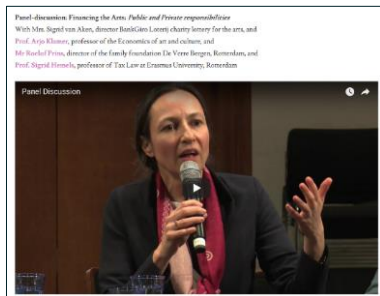

Een deel van haar onderzoeksresultaten presenteerde Renate tijdens het tweejaarlijks congres van het European Research Network on Philanthropy (ERNOP), dat in juni werd georganiseerd op de Copenhagen Business School in Kopenhagen, Denemarken. Ook presenteerde zij een deel van haar onderzoek tijdens het onderzoeksseminar in het kader van de *Day of Arts Philanthropy* in

het academiegebouw van de Universiteit Utrecht. Deze dag was georganiseerd door dr. Renée Steenberg, senior research fellow Arts Philanthropy aan de Universiteit Utrecht. Sigrid Hemels was tijdens het publiek toegankelijke en zeer goed bezochte middagedeelte van deze dag lid van het panel dat

discussieerde over het thema "*Financing the arts: public and private responsibilities*". Van deze dag is een videoverslag gemaakt.⁴⁵ Het Vakblad Fondsenwerving gaf zowel in woord als in beeld een verslag van het middagedeelte. Dit verslag begint met de passage "De stemming zit er goed in op de Dag van het Mecenaat, 19 januari in Utrecht. Zo vindt het betoog van Sigrid Hemels, fiscalist en hoogleraar belastingrecht aan

Strijdvaardigheid en inspiratie op de eerste Dag van het Mecenaat

door Christine Lucassen

De stemming zit er goed in op de Dag van het Mecenaat, 19 januari, in Utrecht. Zo vindt het betoog van Sigrid Hemels, fiscalist en hoogleraar belastingrecht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam – 'a woman on a mission' – tegen mogelijke afschaffing van de giftenafrek gretig gehoor in de goed gevulde aula van het Academiegebouw. Het Ministerie van Financiën lobbyt volgens Hemels al vijf jaar voor afschaffing, met als argument dat de giftenafrek te ingewikkeld zou zijn. "De reden? Het is onmogelijk de giften in te vullen in de vooraf ingevulde aangifte", smeert ze. "De computer zegt nee", vat kunsthistoricus en conservator Lennart Bosij, moderator van de dag, smedig samen. Hemels heeft internationaal rondgevraagd en concludeert: Nederland valt uit de toon. Bovendien ontbreekt hier een open debat over het onderwerp, vervolg ze fel. Er klinken instemmende geluiden vanuit de zaal. De tijd van stilzitten is duidelijk voorbij. Ruim 220 aanwezigen – vertegenwoordigers van musea, dans- en muziekgezelschappen, maar ook mecenasen, onderzoekers en studenten – zijn afgekomen op de bijeenkomst, georganiseerd door de stichting Geef en Cultuur, en de Universiteit Utrecht (UU). Experts en ervaringsdeskundigen uit binnen- en buitenland geven hun

⁴⁵ <http://geefomcultuur.nl/video-registration-2017/>.

de Erasmus Universiteit Rotterdam – a woman on a mission- tegen mogelijke afschaffing van de giftenaftrek gretig gehoor in de goed gevulde aula van het Academieggebouw.⁴⁶

2.3.2 Fiscale aspecten van fondsenwerving en filantropie: nationaal

De fiscale aspecten van fondsenwerving, in het bijzonder de giftenaftrek en de algemeen nut beogende instellingen (ANBI's), stonden in Nederland ook in 2017 weer zeer in de maatschappelijke belangstelling.

In januari 2017 verschenen de lang verwachte

evaluaties van de giftenaftrek en ANBI's en SBBI's.⁴⁷ Sigrid Hemels schreef hierover in het Weekblad Fiscaal Recht het artikel "Evaluatie ANBI en giftenaftrek: handhaving verbeteren reëel alternatief voor afschaffing".⁴⁸ Dit artikel werd zowel door de pers, brancheorganisaties als door de politiek opgepakt. De Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie (SBF) verwees op 5 april 2017 naar het artikel in zijn input voor het schriftelijk overleg van de Eerste Kamer met de staatssecretaris van Financiën over de evaluaties Giftenaftrek en ANBI/SBBI-regelingen.⁴⁹

Het Nederlands Dagblad verwees op 12 april naar dit artikel.⁵⁰ Op 19 april refereerden Eerste Kamerleden van VVD en D66 aan de in dit artikel opgenomen kritiek op de evaluaties en de daarin opgenomen voorbeelden uit andere landen, zoals de renseignering in Noorwegen en het geautomatiseerde systeem in Engeland en Wales.⁵¹ Ook in het Civiel en Fiscaal Tijdschrift Vermogen besteedde Sigrid aandacht aan deze evaluaties⁵² en in FBN deed ze een voorstel voor een verdergaande automatisering van het ANBI-toezicht.⁵³ In mei besteedde NRC een aantal maal aandacht aan de handhaving van de ANBI-regels, waarbij Sigrid werd geciteerd.⁵⁴ De dagelijkse nieuwsbrieven Tax Live⁵⁵ en Nextens.nl⁵⁶ verwezen weer naar deze artikelen. Ook Dick Molenaar besteedde kritisch aandacht aan de evaluaties in zijn *Opinie* in het Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht.⁵⁷

⁴⁶ Lucassen, C. (2017) Strijdvaardigheid en inspiratie op de eerste Dag van het Mecenaat. Vakblad fondsenwerving, 1, 14-17.

⁴⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2017/01/27/brief-over-evaluaties-giftenaftrek-en-de-evaluatie-van-de-praktijk-rondom-anbi-s-en-sbbi-s>.

⁴⁸ Hemels, S.J.C. (2017). Evaluatie ANBI en giftenaftrek: handhaving verbeteren reëel alternatief voor afschaffing. Weekblad Fiscaal Recht, 146 (43), 256-267.

⁴⁹ http://www.sbf-filantropie.nl/wp-content/uploads/2017/07/Position-Paper-SBF-aan-Eerste-Kamerleden_-_pleidooi-voor-behoud-Giftenaftrek-en-ANBI-regeling.pdf.

⁵⁰ Eduard Sloot, Goede doelen op de bres voor fiscale giftenaftrek, Nederlands Dagblad 12 april 2017 <https://www.nd.nl/nieuws/politiek/goede-doelen-op-de-bres-voor-fiscale-giftenaftrek.2648780.lynx>.

⁵¹ Kamerstukken I, 2016-2017, 34552, R.

⁵² Hemels, S.J.C. (2017). ANBI-vereisten in de praktijk: een stand van zaken Fiscaal tijdschrift vermogen, april 2017, p. 22-30, Ftv 2017/22. Fiscaal Tijdschrift Vermogen (ook Civiel & Fiscaal Tijdschrift Vermogen), 2017 (april), 22-30.

⁵³ Hemels, S.J.C. (2017). Formele ANBI-vereisten: alert notariaat of inzet computer? Fiscale Berichten voor het Notariaat (FBN), 29 (9), 10-15.

⁵⁴ Hemels, S.J.C. (2017, mei 8). Quotes in J. Dohmen, 'Controle door Belastingdienst gebrekkig'. NRC, Hemels, S.J.C. (2017, mei 8). Quotes in J. Dohmen, '40 controleurs voor 43.000 stichtingen'. NRC, Hemels, S.J.C. (2017, mei 15). Quote in 'Slechte controle Belastingdienst'. NRC De Week (internationale editie NRC), Hemels, S.J.C. (2017, mei 17). Quote in J. Wester en J. Dohmen, 'Meer politieke partijen overtreden belastingregels'. NRC.

⁵⁵ <http://taxlive.nl/-/controle-op-anbi-s-moet-beter->

⁵⁶ https://www2.nextens.nl/nieuws/anbi/?cmpid=NLNextens2017-05-09?Belastingdienst_moet_investeren_in_controle_ANBI.

⁵⁷ Molenaar, D. (2017). Dwaalspoor in de evaluatie van anbi's en sbbi's. Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht, 2017 (530), 1-4.

Buitenpromovenda Mitra Tydeman doet binnen deze onderzoekslijn promotieonderzoek naar de fiscale behandeling van religieuze en levensbeschouwelijke organisaties. Religie, spiritualiteit en levensbeschouwing nemen sinds jaar en dag een belangrijke plaats in de Nederlandse samenleving in. In het afgelopen decennium is er in Nederland een toename in de fiscale rechtspraak over uiteenlopende religieuze en levensbeschouwelijke instellingen. Het gaat dan veelal om het verkrijgen of behouden van de ANBI-status met de bijbehorende fiscale faciliteiten. Mitra onderzoekt of er een verschil bestaat in de fiscale behandeling van instellingen van religieuze, spirituele en levensbeschouwelijke aard. Sigrid Hemels is haar promotor.

Ook Najat Idrissi doet binnen dit thema promotieonderzoek en wel naar btw en goede doelen. Haar onderzoek gaat over de vraag of de huidige behandeling van goede doelen in de btw effectief en efficiënt is, of dat er andere mogelijkheden effectiever en efficiënter zijn. Hierbij wordt onder andere rekening gehouden met de autonomie van de Nederlandse wetgever. Haar promotoren zijn Sigrid Hemels en René van der Paardt (ESE).

Deze onderzoekslijn leent zich bij uitstek voor valorisatie. Valorisatie richting juridische professionals (fiscalisten en notarissen) gaat via vakpublicaties, annotaties bij jurisprudentie over ANBI's en lezingen voor professionals. Valorisatie richting een niet-juridisch publiek - goede doelen, kunstinstellingen en hun medewerkers, vrijwilligers en gevers en het brede publiek in het algemeen - gebeurt via lezingen, populariserende publicaties en het verlenen van medewerking aan perspublicaties. Zo gaven Dick (Congres Podiumkunsten, VNPF), Renate (Vlaamse Kunstcollectie) en Sigrid (KWF Kankerbestrijding, Stedelijk Museum, Prins Bernhard Cultuurfonds) pro bono diverse lezingen voor kunstinstellingen en goede doelen. Het onderzoek van de medewerkers van deze onderzoekslijn blijft niet onopgemerkt. Zowel Dick als Sigrid werden ook in 2017 diverse malen door de media geïnterviewd en Sigrid stond ook in 2017 in de ranglijst van De Dikke Blauwe met de 100 invloedrijkste personen in de Nederlandse filantropie en wel op plaats 62.⁵⁸

Op wetenschappelijk gebied zijn er binnen deze onderzoekslijn eveneens veel contacten. Sigrid Hemels is lid van de begeleidingscommissie van het tweejaarlijkse onderzoek Geven in Nederland van de werkgroep filantropie van de Vrije Universiteit Amsterdam⁵⁹ en lid van de adviesgroep Cultuur Index Nederland, een initiatief van de Boekmanstichting en het Sociaal en Cultureel Planbureau.⁶⁰ Daarnaast is ze lid van de Raad van Adviseurs rond het Research Fellowship Mecenaat van dr. Renée Steenbergen aan de Universiteit Utrecht. Tevens zijn Renate Buijze en Sigrid Hemels lid van de fiscaal-juridische denktank van Museum Boijmans van Beuningen, het Boijmans Genootschap.⁶¹

2.3.3 Creatieve industrie

Vanuit deze onderzoekslijn waren er in 2017 veel activiteiten op het gebied van de creatieve industrie. In 2017 verscheen bij Springer het boek *Tax Incentives for the Creative Industries*, een project dat ontstond toen Sigrid Hemels in 2014 in Japan was en waar Sigrid Hemels, Renate Buijze en Dick Molenaar de afgelopen jaren veel tijd en energie in hebben gestopt. Het boek stond onder redactie van Sigrid Hemels en prof. Kazuko Goto van Setsunan University in Osaka (Japan). Het boek onderzoekt belastingfaciliteiten voor de creatieve industrie in landen over de hele wereld. Het bestaat uit twee delen. Het eerste deel beschrijft de theoretische context van belastingfaciliteiten voor de creatieve industrie. Voor dit deel schreef

⁵⁸ DBB4-Jaargids 2017-2018, p. 74 en <https://www.dedikkeblauwe.nl/news/dit-zijn-ze-dan/7655>.

⁵⁹ <http://www.fsw.vu.nl/nl/wetenschappelijke-afdelingen/filantropische-studies/onderzoek/geven-in-nederland/index.asp>.

⁶⁰ <http://www.boekman.nl/cultuurindex>.

⁶¹ <http://www.boijmans.nl/nl/636/boijmans-genootschap#HkwWD3YufUOZvG5.97>.

Sigrid Hemels een hoofdstuk over belastingfaciliteiten als instrument voor creatieve industriebeleid. Renate Buijze schreef een hoofdstuk over belastingfaciliteiten in grensoverschrijdende situaties. Het tweede deel analyseerde belastingfaciliteiten voor specifieke subsectoren van de creatieve industrie. Sigrid Hemels schreef de hoofdstukken over museums en cultureel erfgoed, de audiovisuele industrie en de kunstmarkt en Dick Molenaar over copyright en over artiesten. Andere auteurs waren Kazuko Goto en Raymond Luja (Universiteit Maastricht). Sigrid Hemels schreef ook de inleiding en de conclusie van het boek. Het boek is goed ontvangen en zowel in Nederland, Japan (in het Japanse tijdschrift voor culturele economie) als internationaal positief gerecenseerd. Leen Wisker schreef in *Boekman*: "Een boek dat pretendeert toegevoegde waarde te leveren aan wetenschappers, studenten, politici, beleidsmakers en andere geïnteresseerde lezers, moet wel van bijzonder gehalte zijn. En dat is het."⁶² Michael Rushton schreef in het internationale *Journal of Cultural Economics*: "I finished the book glad to have learned so much about tax incentive policies around the world, and to having a better knowledge of where to learn more about them. I was also stimulated to ask anew questions about the various tools of cultural policy and their efficacy".⁶³

De publicatie van dit boek was tevens aanleiding voor Renate Buijze, Sigrid Hemels en Dick Molenaar om op 12 oktober in de theaterzaal van het Erasmus Paviljoen het seminar "*Belastingfaciliteiten voor de creatieve industrie*" te organiseren. Het seminar werd financieel mogelijk gemaakt door een bijdrage van het Erasmus Trustfonds, de Stichting Gilles Hondius Foundation en het onderzoeksprogramma Fiscale autonomie en haar grenzen. We zijn deze sponsors hiervoor zeer erkentelijk. De onderzoeksbevindingen uit het

boek werden tijdens het seminar vertaald naar de Nederlandse en Belgische kunst- en cultuursector. Ook werden de Nederlandse fiscale stimulansen afgezet tegen alternatieven die worden gebruikt in andere landen. Het publiek bestond naast onderzoekers uit medewerkers van culturele organisaties, de Belastingdienst, beleidsmedewerkers van het Ministerie van Cultuur en fiscaal adviseurs die zich richten op de cultuursector. Tijdens het seminar dat door de decaan Suzan Stoter werd

geopend, schetste Jeroen van Erp (Founding partner Fabrique; Professor of concept design, Delft University / Faculty Industrial Design Engineering, voorzitter Dutch Creative Council) de context van de Nederlandse creatieve industrie. Carolien van Loon en Saskia Dierckx (Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media Vlaamse Overheid) spraken over de *tax shelter* voor film en de recent ingevoerde *tax shelter* voor de podiumkunsten in Vlaanderen. Sigrid Hemels analyseerde de belastingfaciliteiten voor de kunstmarkt. De effecten van fiscale stimulansen op het gedrag van burgers kwamen aan bod in de presentatie van René Bekkers (bijzonder hoogleraar pro sociaal gedrag Vrije Universiteit Amsterdam, hoofd van het onderzoeksproject "Geven in Nederland"). Renate Buijze lichtte de bevindingen uit haar onderzoek naar fiscale stimulansen voor geven over de grens toe. Dick Molenaar sprak over fiscaliteit en copyright. Anneke Monsma en Mitra Tydeman hebben van het seminar een verslag gemaakt dat is gepubliceerd in het Weekblad Fiscaal Recht, wat een verdere valorisatie mogelijk maakt.⁶⁴

⁶² Wisker, L. (2017). Hemels S. en K. Goto (ed.) Tax incentives for the creative industries. *Boekman* 111, 62-63

⁶³ Rushton, M. (2017) Sigrid Hemels and Kazuko Goto (eds.): Tax incentives for the creative industries. *Journal of Cultural Economics* 41, 489-491.

⁶⁴ Monsma, A.P. en M. Tydeman Yousef (2018). Belastingfaciliteiten voor de creatieve industrie: een veelkleurig palet. *Weekblad Fiscaal Recht* 6, 27-32.

Sigrid Hemels heeft over de thematiek van dit boek ook diverse lezingen in het buitenland gegeven. Aan de Sheffield University Management School gaf zij het gastcollege *"Tax incentives for the creative industries: from Spectre via Games of Thrones to U2"* in het mastervak *"Critical Theories and Concepts in the Creative Industries"* van de MSc Creative and Cultural Industries Management. Eerder in 2017 had ze al een onderzoeksseminar voor faculteitsstaf van de Sheffield University Management School gegeven over het fiscale kunstbegrip, een onderwerp dat ze eveneens in het boek behandelt. Voor Ritsumeikan University Kyoto (Japan) verzorgde ze het PhD onderzoeksseminar *"Tax incentives for the creative industries"*. Tijdens een door Tokoha University georganiseerde conferentie in Kakegawa (Japan) gaf ze een lezing over *"Tax incentives for the creative industries"*.

Het boek had eveneens een centrale positie tijdens het door onderzoekers van het door de Italiaanse staat gefinancierde *"Research Project of National Interest"*, PRIN 2015, een consortium van drie Italiaanse universiteiten en het IBDG georganiseerde seminar *"Public Finance and Tax Measures for the Cultural Heritage"*.

Sigrid Hemels en Dick Molenaar spraken tijdens dit seminar evenals diverse wetenschappers van verschillende Italiaanse universiteiten.

Dick Molenaar wordt in binnen- en buitenland en zowel door wetenschappers, overheden als culturele organisaties beschouwd als dé deskundige op het gebied van de fiscale positie van artiesten en sporters. Hij kan zijn onderzoek daardoor op veel verschillende wijzen valoriseren. Hij sprak in 2017 onder meer in het Bundeskanzleramt, in Wenen over internationale belastingheffing van artiesten en over sociale zekerheid en btw voor artiesten, gaf de workshops *"Artist Taxation and Social Security"* en *"VAT"* voor de Kunstenfestivaldesarts Academy te Brussel en sprak op de 1st East European Music Conference in Sibiu, Roemenië over *"Festival and events legislation – Taxation"*. Voor laatstgenoemd muziekcongres en -festival had de organisatie muziekprofessionals uit heel Europa uitgenodigd om hun kennis en ervaring te delen met lokale Roemeense muziekorganisatoren en -makers. Tevens sprak hij tijdens de Informal European Theatre Meeting (IETM) in Brussel. Bij IETM komt de Europese theaterwereld samen om te bespreken welke ontwikkelingen gaande zijn en om van elkaar te leren. De IETM wil meer inhoudelijke kennis aanbieden en in dat kader heeft Dick een workshop over internationale belastingen gegeven.

De rechtenfaculteit van de Universiteit van Lausanne besteedt al jaren veel aandacht aan sporters en artiesten. Dick Molenaar helpt hen bij de inhoudelijke invulling van het jaarlijkse seminar. Dick is ook lid van de International Tax Entertainment Group (ITEG), waarin specialisten inzake de belastingheffing van artiesten en sporters uit verschillende landen zitting hebben, die zowel wetenschappelijk onderzoek doen als in de praktijk met deze beroepsgroepen werkzaam zijn. De groep bestaat uit leden uit Italië, Polen, Duitsland, België, Canada, Verenigd Koninkrijk, Nederland, Frankrijk, Zwitserland, Rusland, Spanje en Portugal. De groep kwam bijeen tijdens het seminar dat was getiteld "International Taxation of Sportsmen and Entertainers – Current Tax Policy Issues and Taxation of Image Rights". Dick heeft een verslag van deze bijeenkomst gepubliceerd in het tijdschrift *Global Sports Law and Taxation Reports*. Hij besprak met Manuel de los Santos van de OESO welk beleid de OESO voert voor de belastingheffing van sporters en artiesten. Na de Update van het OESO Modelverdrag in 2014 waarin veel tekst stond over art. 17, lijkt er nieuwe ruimte te ontstaan voor discussie binnen de OESO over de nadelen van dit artikel. Dick levert via zijn publicaties en lezingen een actieve bijdrage aan deze discussie.

Ook nationaal liet Dick van zich horen. De Wet deregulering beoordeling arbeidsrelaties (DBA) was nog steeds een belangrijk thema. In de kunst- en cultuursector werken veel zelfstandigen, waardoor de DBA grote impact zou hebben en veel onrust veroorzaakte. Dick sprak over dit thema tijdens het Congres Podia & Festivals in TivoliVredenburg te Utrecht. Tijdens het Congres Podiumkunsten in de Philharmonie te Haarlem sprak hij over "Culturele instellingen en belastingen" en tijdens de VNPF-dag over de Artiestenregeling in de loonheffingen.

3 De mensen

Aan het onderzoeksprogramma Fiscale autonomie en haar grenzen nemen per 31 december 2017 12 onderzoekers deel die als werknemer met een onderzoeksaanstelling verbonden zijn aan de sectie Belastingrecht (gemiddeld over het jaar 4,39 onderzoeksfte). Deze getallen geven echter een onvolledig beeld van de omvang en de vitaliteit van het onderzoeksprogramma. Naast de onderzoekers met een onderzoeksaanstelling is in het programma ook een belangrijke rol weggelegd voor niet door de faculteit gefinancierd onderzoek. Bijzonder hoogleraren, buitenpromovendi, gastonderzoekers en (gast)docenten met alleen een onderwijsaanstelling nemen eveneens deel aan het onderzoeksprogramma en leveren daar een belangrijke bijdrage aan. In totaal verrichtten in 2017 bijna veertig personen op enig moment activiteiten binnen het onderzoeksprogramma. Binnen meestal kleine aanstellingen, of zelfs zonder dat sprake is van formele onderzoekstaken, wordt met veel enthousiasme aan het onderzoek gewerkt, vaak ook samen met andere onderzoekers uit of van buiten het programma.

3.1 Deelnemers vanuit de sectie Belastingrecht

De volgende personen zijn ultimo 2017 verbonden aan het onderzoeksprogramma met het navolgend aantal onderzoeksfte's. Het aantal fte's is gebaseerd op de berekening voor de procedure Sanderskwalificatie voor het jaar 2016. Hierdoor hebben fulltime onderzoekers geen 1,0 onderzoeksfte in het onderstaande overzicht. Bij indiensttreding gedurende het jaar is het aantal fte berekend op een gemiddelde inzet over het hele jaar:

• prof. mr. drs. H.P.A.M. van Arendonk	p.m.	Emeritus
• mr. A.J.M Arends	p.m.	Onderwijsaanstelling.
• N.P. Arzini LL.M.	p.m.	Onderwijsaanstelling
• prof. dr. G.J.M.E. de Bont	0,08	
• mr. dr. E. Boomsluiters	0,18	Ud sinds 1 april 2017, daarvoor onderwijsaanstelling
• drs. T. Braakman	p.m.	Onderwijsaanstelling
• dr. R. Buijze	p.m.	Gastonderzoeker
• U. Dorlig LL.M.	0,75	Gefinancierd door EGSL
• I. van den Eijnde LL.M.	p.m.	Onderwijsaanstelling
• drs. H. Essaghir	p.m.	Buitenpromovenda
• prof. dr. M.W.C. Feteris	p.m.	Onbezoldigde aanstelling
• mr. W.S. Gonzalez-Fung	p.m.	Buitenpromovenda, gefinancierd door FREUR
• prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf	0,16	Plus 0,2 gefinancierd door FREUR / Ministerie van Financiën
• prof. dr. S.J.C. Hemels	0,24	
• mr. C. Hofman	p.m.	Onderwijsaanstelling
• N. Idrissi LL.M.	p.m.	Buitenpromovenda
• drs. B.J. Kiekebeld	p.m.	Gastonderzoeker EFS
• prof. dr. H.A. Kogels	p.m.	Emeritus
• prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	p.m.	0,2 gefinancierd door FREUR/EY
• mr. F.J.H.L. Makkinga	p.m.	Onderwijsaanstelling.
• dr. D. Molenaar	p.m.	Gastonderzoeker
• Prof. dr. J.A. Monsma	p.m.	0,2 gefinancierd door Stichting Christiaanse/ESBL
• mr. A.P. Monsma	0,54	Gefinancierd door Stichting Christiaanse/ESBL
• S. Murillo Lopez LL.M.	p.m.	Buitenpromovenda gefinancierd door FREUR
• mr. L.E.C. Neve	p.m.	Buitenpromovendus
• mr. dr. E. Ros	0,40	
• mr. dr. A.W. Schep	0,90	Gefinancierd door Stichting Christiaanse/ESBL
• M.L. Schippers LL.M.	0,37	Gefinancierd door FREUR/EY
• mr. R. Snoeij	p.m.	Buitenpromovendus
• prof. dr. J.C.M. van Sonderen	0,16	
• prof. dr. A.J.A. Stevens	0,12	Per 1 september 2017 uit dienst
• A. Tanouti LL.M.	p.m.	Buitenpromovendus
• L.C.J. Theuns LL.M.	p.m.	Onderwijsaanstelling.
• J. Wang LL.M.	0,25	Per 1 september 2017 China Scholarship Council (CSC) Scholarship (Erasmus China Law Centre/EGSL)
• mr. M.D. van Werkhoven	p.m.	Buitenpromovendus
• mr. dr. L.C.A. Wijsman	p.m.	Gastonderzoeker
• mr. dr. M.F. de Wilde	0,24	
• prof. mr. W. de Wit	p.m.	0,2 gefinancierd door FREUR/EY
• mr. C. Wisman	p.m.	Onderwijsaanstelling

3.2 Buitenpromovendi

Aan het onderzoeksprogramma zijn ultimo 2017 15 buitenpromovendi verbonden. Zij maken integraal deel uit van het in het kader van het onderzoeksprogramma georganiseerde promovendi-overleg en worden op die wijze actief betrokken bij de activiteiten binnen het onderzoeksprogramma. Een aantal personen neemt al wel deel aan het promovendi-overleg, maar is nog niet met een concreet onderzoek gestart. Zij zijn niet in het onderstaande overzicht opgenomen.

Promovendus	Jaar aanvang	Promotor(en)	Co-promotor
mr. R. Snoeij	2010	prof. dr. A.J.A. Stevens prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	
mr. N. Idrissi	2012	prof. dr. S.J.C. Hemels prof. dr. R.N.G. van der Paardt	
mr. W.S. Gonzalez-Fung	2013	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf	mr. dr. M.F. de Wilde
S. Murillo Lopez LL.M.	2013	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf	mr. dr. M.F. de Wilde
mr. L.E.C. Neve	2013	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. dr. R.J.G.M. Widdershoven	
mr. A.A.C. Bruijns	2014	prof. dr. G.J.M.E. de Bont	
A. Tanouti LL.M.	2014	prof. mr. dr. W. de Wit prof. dr. R.G.N. van der Paardt	
mr. M. Tydeman-Yousef	2014	prof. dr. S.J.C. Hemels	
drs H. Essaghir	2015	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	
mr. M.D. van Werkhoven	2015	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	dr. F.F.J. Hermans
mr. C. Hofman	2016	prof. dr. G.J.M.E. de Bont prof. dr. P.A.M. Mevis	
drs. M. Snippe RA AA	2016	prof. dr. G.J.M.E. de Bont	
S. Chen LL.M.	2017	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	mr. dr. M.F. de Wilde
A. Mucciariello LL.M	2017	prof. dr. S.J.C. Hemels prof. P. Pistone	
mr. M. Telgt	2017	Prof. mr. dr. J.A. Monsma	

3.3 Promotieonderzoeken in uitvoering

In 2017 waren 19 promovendi bezig met een onderzoek binnen het onderzoeksprogramma. Onderstaand een overzicht van alle promotieonderzoeken in uitvoering per 31 december 2017:

Promovendus		Prom./coprom
mr. A.A.C. Bruijns	Grenzen aan de rechtsstrijd	prof. dr. G.J.M.E. de Bont
S. Chen LL.M.	Fiscale optimalisering van het CCCTB-richtlijnvoorstel	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok mr. dr. M.F. de Wilde
U. Dorlig LL.M.	Influence of international tax policies developed by international organisations on the tax autonomy of the former communist countries	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf mr. dr. M.F. de Wilde
drs. H. Essaghir	Taxation in the Context of Business Models Emerging from Digitalization – Creating Value in a Digital Era	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok
mr. W.S. Gonzalez-Fung	International Policy and Fiscal Autonomy	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf mr. dr. M.F. de Wilde
mr. C. Hofman	De juridische houdbaarheid van het sanctiearsenaal ten aanzien van fiscale fraude. Een onderzoek naar naar (ongeoorloofde) samenloop van fiscale sancties onderling.	prof. dr. G.J.M.E. de Bont prof. dr. P.A.M. Mevis
mr. N. Idrissi	BTW en goede doelen	prof. dr. S.J.C. Hemels prof. dr. R.N.G. van der Paardt
A. Mucciariello	Taxes as instrument to protect cultural heritage (promotietraject University of Salerno)	prof. dr. S.J.C. Hemels prof. P. Pistone
S. Murillo Lopez LL.M.	Impact of international Policy on Tax Autonomy of Developing Countries	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf mr. dr. M.F. de Wilde
mr. L.E.C. Neve	Protection of taxpayers' rights under Exchange of Information for Tax Purposes; A multilevel assessment of the exercise of public authority under the Rule of Law	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. R.J.G.M. Widdershoven
M.L. Schippers LL.M.	Customs Valuation	prof. mr. dr. W. de Wit
drs. M. Snippe RA AA	De integratie van fiscale gegevens in het rijksbrede toezicht	prof. dr. G.J.M.E. de Bont
mr. R. Snoeij	(international) Tax law aspects of sovereign wealth funds (SWF's)	prof. dr. A.J.A. Stevens prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok
mr. M. Telgt	Belastingsamenwerkingen	Prof. mr. dr. J.A. Monsma

Promovendus		Prom./coprom
A. Tanouti LL.M.	De samenloop van het douanerecht met de btw en de accijns bij in- en uitvoer	prof. mr. dr. W. de Wit prof. dr. R.G.N. van der Paardt
mr. M. Tydeman-Yousef	Fiscale aspecten van religie en levensbeschouwing, een nationaal en rechtsvergelijkend onderzoek	prof. dr. S.J.C. Hemels
mr. M.D. van Werkhoven	The use of IT at tax departments of MNEs: Tax compliance = data management?	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok dr. F.F.J. Hermans
J. Wang LL.M.	Haalbaarheid van winstbelastinghervorming in China in de vorm van een formulary systeem dat winst aan landen toebedeelt aan de hand van omzetverhoudingen	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf mr. dr. M.F. de Wilde

4 Georganiseerde seminars en bijeenkomsten

Binnen het onderzoeksprogramma zijn in 2017 diverse seminars georganiseerd onder de vlag van EFS, Erasmus University Rotterdam. Tevens zijn er gezamenlijke promovendi-bijeenkomsten georganiseerd met de fiscaal economen van de ESE. Zoals ieder jaar was er één promovendibijeenkomst alleen voor de aan het onderzoeksprogramma verbonden promovendi. De bijeenkomsten die het ESBL heeft georganiseerd in 2017 zijn in paragraaf 2.2 besproken, het seminar Belastingfaciliteiten voor de creatieve industrie is in paragraaf 2.3.3 aan de orde gekomen.

4.1 Seminars en andere activiteiten in het kader van EFS, Erasmus University Rotterdam

EFS, Erasmus University Rotterdam (EFS)⁶⁵ is een samenwerkingsverband van de sectie Fiscaal Recht van de ESL en het aan de Erasmus School of Economics (ESE) verbonden Fiscaal Economisch Instituut BV (FEI). EFS is al ruim 25 jaar een toonaangevend onderwijs- en onderzoeksinstituut op het gebied van de internationale en Europese fiscaliteit. EFS richt zich op de btw, douane en de inkomsten-, dividend- en vennootschapsbelasting met een Europese en internationale component. EFS verzorgt drie verschillende post-masters: de post-master Internationaal en Europees belastingrecht, de post-master Indirecte belastingen en de Engelstalige post-master in EU Customs Law. Sluitstuk van iedere post-master vormt het schrijven van een verhandeling en de verdediging daarvan voor een examencommissie.⁶⁶

In 2017 organiseerde EFS voor het eerst het EFS Top-Level Seminar *"EU VAT: Recent Developments and Outlook"*. Tijdens dit driedaags seminar, dat gehouden werd op 27-29 september, werd ingegaan op relevante ontwikkelingen op het gebied van de indirecte belastingen. Aan bod kwamen onder meer e-commerce en de digitale economie, de reikwijdte van het concept 'economische activiteit', de aftrekbaarheid van btw door holdings, vrijstellingen voor financiële diensten en de impact van onbelaste activiteiten. Daarnaast was er aandacht voor de vaste inrichting in de btw, de fiscale eenheid in relatie tot transacties tussen hoofdhuis en vaste inrichting en het recente voorstel van de Europese Commissie voor grensoverschrijdende diensten. Ook Brexit en recente ontwikkelingen in jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Unie kwamen aan bod. Sprekers waren Thierry Charon (Fiscale Hogeschool – KU Leuven, voorzitter van de European VAT club, lid van de VAT Expert Group van de Europese Commissie), Oscar Henkow (Universiteit van Lund), Marie Lamensch (Instituut voor Europese Studies van de Vrije Universiteit Brussel, KU Leuven en UCLouvain), René van der Paardt (Erasmus School of Economics, AKD), Andrea Parolini (Università Cattolica del Sacro Cuore) en Ben Terra (Universiteit van Lund, Universidade Católica-Lisbon).

EFS ondersteunt ook onderzoek van het onderzoeksprogramma. Zo was EFS in 2017 co-sponsor van het door het onderzoeksprogramma in samenwerking met het IBFD georganiseerde "2nd International Seminar on Special Tax Zones" (zie onderdeel 2.1.3). EFS stimuleert ook onderzoek, de wetenschappelijke discussie daarover en de verspreiding van de resultaten daarvan door een aantal keer per jaar een vrij toegankelijk seminar te organiseren. Deze seminars staan goed bekend en werden ook in 2017 weer goed bezocht. Door van deze seminars een verslag te maken en te publiceren in zowel een Nederlands als internationaal

---

⁶⁵ EFS staat voor European Fiscal Studies. Meer informatie kan worden gevonden op de website van EFS, Erasmus University Rotterdam: <http://www.europesefiscalestudies.nl/>

⁶⁶ Overzicht van de verhandelingen: http://www.europesefiscalestudies.nl/?page_id=347.

tijdschrift, draagt EFS er zorg voor dat de tijdens het seminar gedeelde kennis ook verder wordt verspreid, zowel binnen het Nederlandse als het internationale domein, en bewaard blijft.

Op 2 februari vond het seminar "Brexit: Consequences for Trade, VAT and Customs" plaats.⁶⁷ Fabian Amtenbrink, hoogleraar Europees recht en tevens vice-decaan van de ESL, besprak de juridische gevolgen van de Brexit en liet zien waarom het 'leave' kamp toch kon winnen. Ook besprak hij verschillende mogelijkheden voor de nieuwe relatie tussen de EU en het Verenigd Koninkrijk (VK) en hoe

aannemelijk elk van de mogelijkheden zijn. Thierry Charon (HUB/Loyens & Loeff) bekeek de Brexit vanuit btw-perspectief en besprak de gevolgen voor de btw-wetgevingen in de EU en het VK. Walter de Wit (ESL/EFS/EY) besprak de gevolgen van Brexit voor de douanewetgeving. Daarbij kwamen verschillende scenario's – een terugval op WTO-regelgeving, een douane-unie of een vrijhandelszone – voor de toekomstige handelsrelatie aan bod. Het seminar werd afgesloten met een paneldiscussie, onder leiding van Han Kogels (ESL). De panelleden deelden hun gedachten over Brexit vanuit het perspectief van het bedrijfsleven. Verslagen van het seminar zijn gepubliceerd in het Weekblad Fiscaal Recht en EC Tax Review.⁶⁸

Op 11 oktober 2017 organiseerde EFS het seminar "Taxation in a digitising world: Solutions for corporate income tax and value added tax".⁶⁹ Dit seminar, dat werd voorgezeten door Maarten de Wilde, sloot naadloos aan bij de onderzoekslijn Belastingrecht in een digitale wereld (zie paragraaf 2.1.4). Rita de la Feria (University of Leeds) ging in op de digitale economie en besteedde aandacht aan de uitdagingen – en mogelijke oplossingen daarvoor – die (de transformatie naar) de digitale economie met zich brengt voor de vennootschapsbelasting en de indirecte belastingen. Nicolas Colin (Université Paris-Dauphine) gaf aan hoe de digitalisering de economie heeft beïnvloed en welke fiscale uitdagingen dit met zich meebrengt vanuit de kennis en ervaring die hij heeft opgedaan en opdoet in zijn huidige betrekkingen. Rogier Vanhorick (Deloitte) belichte als laatste spreker de uitdagingen waarmee het btw-stelsel zich in de gedigitaliseerde economie geconfronteerd ziet. Een verslag van het seminar, geschreven door Martijn Schippers en Constantijn Verhaeren, is gepubliceerd in het Weekblad Fiscaal Recht en EC Tax Review.⁷⁰

⁶⁷ <http://www.europesefiscalestudies.nl/upload/EFS%20seminar%20Brexit%202017.pdf>.

⁶⁸ M.L. Schippers (2017). Brexit: Consequences for Trade, VAT and Customs. Weekblad Fiscaal Recht, 2017 (7185), 459-464 en M.L. Schippers (2017). Brexit: Consequences for Trade, VAT and Customs. EC Tax Review, 26 (4), 220-225.

⁶⁹ http://www.europesefiscalestudies.nl/?page_id=2799.

⁷⁰ M.L. Schippers & C.E. Verhaeren (2017). Taxation in a digitising world: Solutions for corporate income tax and value added tax. Weekblad Fiscaal Recht, 2017 (7219), 1540-1546 en M.L. Schippers & C.E. Verhaeren (2017). Taxation in a digitising world: Solutions for corporate income tax and value added tax. EC Tax Review, 2018 (26) 1.

4.2 Promovendibijeenkomsten

Ook in 2017 organiseerde het onderzoeksprogramma diverse bijeenkomsten speciaal voor fiscale promovendi. Hierbij werken we intensief samen met de fiscaal economen van de ESE.

4.2.1 Gezamenlijke promovendibijeenkomst fiscalisten ESL en ESE

Sinds 2010 organiseert Sigrid Hemels met Hendrik Vrijburg (ESE) gezamenlijke promovendibijeenkomsten voor de fiscalisten van de ESL en de ESE. Na het vertrek van Hendrik Vrijburg bij ESE organiseert Sigrid Hemels deze bijeenkomsten alleen, maar de fiscaal economen worden hier nog steeds voor uitgenodigd. Deze bijeenkomsten staan open voor alle fiscale promovendi, ongeacht of ze een aanstelling hebben. Ook andere fiscale onderzoekers van de ESE en de ESL schuiven soms aan.

Vanwege het grote aantal promoties binnen het onderzoeksprogramma in 2017, stonden de drie promovendi-overleggen geheel in het teken van de drie in 2017 verdedigde proefschriften. Deze overleggen hadden de vorm van een proefpromotie. De promovendus begon met zijn lekenpraatje. Deze presentatie werd vervolgens van commentaar voorzien, zowel voor wat betreft de inhoud als voor wat betreft vorm en tijdmanagement. Deze opmerkingen konden de promovendi vervolgens meenemen bij het finaliseren van hun presentatie voor de verdediging. Na de presentatie en de discussie daarover, stelden de aanwezigen, die vooraf van de promovendus de samenvatting van het proefschrift hadden ontvangen, vragen over het proefschrift. Dit gaf de promovendus ook de gelegenheid om zich te trainen in het snel en adequaat reageren op uiteenlopende vragen over het onderzoek. Deze discussie leverde regelmatig boeiende gezichtspunten en discussies op. Dit kwam mede doordat de aanwezigen bij het promovendi-overleg zich steeds heel goed hadden voorbereid en zeer interessante vragen stelden. Het overleg was daarmee een combinatie van voorbereiding op de verdediging van het proefschrift en een wetenschappelijke gedachtenwisseling.

Op 3 mei stond het promovendi-overleg in het teken van de proefpromotie van Erik Ros en had als thema zijn proefschrift *"EU citizenship and direct taxation"*. Op 24 mei was de proefpromotie van Léon Wijsman over zijn proefschrift *"Nemo tenetur in belastingzaken"*. Tijdens zijn proefpromotie is ook gesproken over de uitdaging die het schrijven van een proefschrift als buitenpromovendus, naast een (meer dan) fulltime baan is. Dit was ook heel motiverend voor de andere buitenpromovendi die aan het overleg deelnamen. Bovendien gaf Erik Ros ook handige praktische tips, zoals het regelen van een fotograaf.

Het promovendi-overleg van 28 november stond in het teken van de proefpromotie van Renate Buijze over haar onderzoek *"Philanthropy for the Arts in the Era of Globalisation: International Tax Barriers for Charitable Giving"*. Zij had als innovatie ingevoerd dat ze vooraf een aantal aanwezigen had gevraagd om specifiek over een bepaald hoofdstuk een vraag voor te bereiden, zodat ze over verschillende delen van het boek vragen zou krijgen. Bovendien had ze via haar EGSL contacten ook een aantal (oud)promovendi van andere secties uitgenodigd, waardoor ook tijdens de proefpromotie recht kon worden gedaan aan de interdisciplinariteit van haar proefschrift. Dit werkte heel erg goed en kan als *best practice* gelden voor komende proefpromoties.

4.2.2 Promovendibijeenkomst onderzoeksprogramma Fiscale autonomie en haar grenzen

Naast gezamenlijke bijeenkomsten met de promovendi van de ESE, vond op 6 december 2017 onder voorzitterschap van Sigrid Hemels de jaarlijkse bijeenkomst speciaal voor de aan ons onderzoeksprogramma verbonden promovendi plaats. Deze bijeenkomst heeft niet zozeer een inhoudelijk karakter, maar meer een procesmatig karakter: de praktische zaken die spelen bij het schrijven van een proefschrift. Bij deze bijeenkomst is ook altijd een PhD coördinator van de EGSL aanwezig. Dit jaar was dat Wouter Verheijen. De opkomst was dit jaar niet hoog, vermoedelijk omdat de week ervoor de druk bezochte proefpromotie van Renate Buijze had plaatsgevonden, maar het kleine gezelschap bood wel de kans om diep op de specifieke vragen van de aanwezige promovendi in te gaan, waarmee het ook dit jaar weer een zeer nuttige bijeenkomst was. Het onderzoeksprogramma spreekt haar dank uit aan Wouter Verheijen voor het mogelijk maken van deze bijeenkomst.

5 Kennismaking van studenten met het onderzoek

Een groot deel van de onderzoekers die verbonden zijn aan het onderzoeksprogramma, geven ook onderwijs in de bachelor en/of master opleiding Fiscaal Recht. Het onderzoeksprogramma vindt het belangrijk dat onze studenten in aanraking komen met het binnen het programma verrichte onderzoek. Dit wordt op een aantal wijzen bewerkstelligd.

5.1 Inbedding onderzoek in het onderwijs

In de meeste vakken komt het in het programma verrichte onderzoek terug. Zo komt het binnen het sub-thema "Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht" verrichte onderzoek terug in de bachelorvakken Omzetbelasting, Vennootschapsbelasting en Internationaal en Europees belastingrecht en in de mastervakken Verdieping vennootschapsbelasting, Verdieping internationaal belastingrecht, Verdieping Europees belastingrecht en in drie Capita Selecta, te weten Van eenmanszaak tot internationaal concern; Verdieping Omzetbelasting en EU-douanerecht. Het thema rechtsbescherming is ingebed in het bachelorvak Formeel belastingrecht en in de master in de Capita Selecta Formeel belastingrecht. Het onderzoek binnen het thema Lokale belastingheffing in de 21e eeuw komt terug in het bachelorvak van Ferry Makkinga 'Heffingen lokale overheden'. Landelijk gezien is de belastingwetenschap op het terrein van de decentrale belastingheffing een onderbelicht gebied. Daarom is het uniek en van groot belang dat het ESBL aan de Erasmus School of Law juridisch onderzoek doet naar Nederlandse en internationale lokale belastingen en dat zich dit ook in het onderwijsprogramma van de opleiding Fiscaal Recht weerspiegelt. De onderzoekslijn Fiscale autonomie en kunst, cultuur en goede doelen komt terug in het bachelorvak Openbare financiën en het mastervak Schenk-, Erf-, Overdrachtsbelasting en Estate planning. In het kader van het vak Openbare Financiën zijn de tweedejaarsstudenten op excursie geweest naar het Belasting & Douanemuseum. Dit was georganiseerd door het museum in samenwerking met de vrienden van het museum, in het bijzonder onze oud-student en inmiddels nieuwe tutor Nils van Gennip en de docenten van het vak, Lindsey Theuns en Sigrid Hemels. Behalve een rondleiding kregen de studenten ook een lezing van dr. J.K.T. Postma, onder meer oud-secretaris-generaal van het ministerie van Financiën. Hij sprak over het onderwerp van zijn proefschrift, "Alexander Gogel (1765-1821). Grondlegger van de Nederlandse staat". Hij liet de studenten in woord en beeld zien dat Gogel een fascinerende persoonlijkheid met een gevarieerde loopbaan in de turbulente Bataafs-Franse periode (1795-1813) was. Deze Amsterdamse koopman smeedde de zeven verenigde gewesten samen tot een Bataafse eenheidsstaat, met één belastingstelsel, een transparante begroting en één muntstelsel. Gogels interesse en invloed waren echter breder. Zijn culturele belangstelling bracht hem er bijvoorbeeld toe de Nationale Konst-Gallerij op te richten, de voorloper van het huidige Rijksmuseum. Het traditionele beeld van Alexander Gogel toont hem als een technocraat. Jan Postma liet de studenten zien dat hij in werkelijkheid een ideologisch geïnspireerd politicus was.

In het Fiscaal confrontatievak komt van alle deelthema's onderzoek aan de orde. Dit vak laat studenten kennis maken met wat (fiscale) wetenschapsbeoefening eigenlijk betekent. Sigrid Hemels en Wibren van de Burg (onderzoeksprogramma *Rethinking the Rule of Law*) zijn de voor dit vak verantwoordelijke hoogleraren. Studenten krijgen inzicht in wetenschappelijke onderzoeksmethoden en dilemma's. Wetenschappers (gepromoveerden en promovendi) vertellen in het vak over hun onderzoek en de dilemma's waar ze mee te maken krijgen. Zo sprak Uyanga Dorlig over de methodologische problemen die zij tegenkwam tijdens haar onderzoek en hoe zij die problemen heeft aangepakt. Menno van Werkhoven gaf met

Bas Jansen van de TU Delft een gastcollege over de IT-uitdagingen van de hedendaagse fiscalist, het onderwerp van zijn proefschrift. Arjen Schep gaf college over het doen van onderzoek in opdracht. Bovendien moeten studenten in het kader van het "Fiscaal confrontatievak" ook zelf wetenschappelijke activiteiten verrichten rondom hun eigen scriptie, zoals *peer reviews* en een posterpresentatie (met prijzen voor de beste en origineelste posters).

De meest directe link die studenten hebben met het onderzoek uit het onderzoeksprogramma is als zij hun scriptie binnen een van deze thema's schrijven. Dit gebeurt regelmatig en ook wordt aangemoedigd. Veel studenten schrijven scripties op het gebied van vennootschapsbelasting, Europees en internationaal belastingrecht, waarbij BEPS en de invloed van het Unierecht regelmatig terugkomende thema's zijn.

Diverse studenten worden heel specifiek betrokken bij onderzoeksprojecten van docenten. Arjen Schep laat bijvoorbeeld groepjes studenten hun bachelorwerkstuk of masterscriptie schrijven over actuele thema's op het gebied van lokale heffingen, waarbij hij zijn studenten koppelt aan onderzoeken die binnen het ESBL plaatsvinden. Bij studenten is dit een populair onderwerp geworden om een scriptie of werkstuk over te schrijven. Dat deze onderzoeken ook op hoog niveau zijn blijkt uit het feit dat een prijs voor het beste bachelorwerkstuk dit jaar naar een werkstuk op het gebied van de lokale heffingen ging. Er waren 10 werkstukken genomineerd, waarvan er 3 in de prijzen vielen (twee eervolle vermeldingen en één winnaar). De werkstukken werden beoordeeld door emeritus hoogleraren Han Kogels, Henk van Arendonk en Sjaak Jansen (nu Staatsraad bij de Raad van State). Zij begeleiden zelf geen bachelorwerkstukken en doen de jurering volstrekt onafhankelijk. Alle drie de winnende werkstukken waren werkstukken op het terrein van de gemeentelijke belastingen en werden begeleid door Ferry Makkinga of Arjen Schep. De winnares, Vivian Mok, schreef onder begeleiding van Ferry Makkinga een werkstuk over de toeristenbelasting en AirBNB en vergeleek de situatie in Rotterdam (zonder overeenkomst met AirBNB) en Amsterdam (met overeenkomst). Via het ESBL werd zij in contact gebracht met twee bestuursleden van Stichting J.H. Christiaanse die werkzaam zijn bij de gemeente Rotterdam respectievelijk Amsterdam, twee belangrijke sponsors van het ESBL, die haar van informatie voorzagen. Het werkstuk is ook met deze gemeenten gedeeld.

Andere voorbeelden zijn Menno van Werkhoven die scripties begeleidt binnen het onderzoeksthema IT en tax en Sigrid Hemels, Renate Buijze en Dick Molenaar bij wie diverse studenten een scriptie of werkstuk schreven op het gebied van de creatieve industrie en goede doelen. Sigrid werd in 2017 onder de noemer 'Rockster van de wetenschap' gebracht in een artikel van het Erasmus Magazine over wetenschappers die onder meer bij de Universiteit van Nederland optreden.⁷¹ Zij is sinds 2017 ook betrokken bij Lothgenoten, een geselecteerde groep excellente studenten van alle ESL-opleidingen die op zoek zijn naar meer diepgang. Zij sprak voor dit gezelschap over haar onderzoek naar kunst en belastingen.⁷²

⁷¹ Martine Zeijlstra (2017). Rockster van de wetenschap, Erasmus Magazine juni 2017, 16.

⁷² <http://lothgenoten.nl/15-februari-2017-gastprekerdiner-met-prof-dr-sigrid-hemels/>.

5.2 Tax Jurisprudence Program (TJP)

Ook in 2017 heeft de Rotterdamse Fiscalisten Vereniging (RFV) Christiaanse-Taxateur, de studievereniging van studenten Fiscaal Recht en Fiscale Economie, het Tax Jurisprudence Program (TJP) georganiseerd. Dit is bedoeld voor 20 tot 22 geselecteerde laatstejaars bachelorstudenten en masterstudenten Fiscaal Recht en Fiscale Economie die naast hun vaste curriculum een extra inhoudelijke uitdaging zoeken. Van die studenten wordt verwacht dat zij een brede inhoudelijke basis en belangstelling hebben. Gedurende 10 sessies op woensdagavonden in de loop van het collegejaar passeren diverse fiscale onderwerpen op een interactieve manier de revue. Van de deelnemende studenten wordt verwacht dat zij elke avond aanwezig zijn, actief een bijdrage leveren aan het debat van die avond en de literatuur voor die avond hebben voorbereid. Iedere sessie wordt het onderwerp van de avond vanuit de wetenschap door een onderzoeker uit het onderzoeksprogramma of van het Fiscaal Economisch Instituut van de ESE besproken en vanuit de praktijk door een belastingadviseur of inspecteur. Diverse aan het onderzoeksprogramma verbonden wetenschappers, onder meer Martijn Schippers en Guido de Bont, hebben ook in 2017 weer een bijdrage geleverd aan het TJP. Voor de deelnemers aan het onderzoeksprogramma vormen deze bijeenkomsten met gemotiveerde studenten een uitgelezen mogelijkheid om studenten kennis te laten maken met het onderzoek binnen het onderzoeksprogramma en om met hen van gedachten te wisselen over hun onderzoek en het doen van wetenschappelijk onderzoek in het algemeen.

6 Zichtbaarheid van het programma

In 2017 was het programma op diverse wijzen zichtbaar, onder meer via wetenschappelijke artikelen, bijdragen aan conferenties en seminars en bijdrage in de media. Voor een overzicht van alle activiteiten verwijzen wij naar de annex, tabel 5 die een compleet overzicht van alle onderzoeksoutput bevat. In deze paragraaf wordt een aantal activiteiten nader belicht.

6.1 Kernpublicaties

Publicaties zijn een belangrijk middel om over de resultaten die binnen het onderzoeksprogramma worden behaald, te communiceren. Een aantal wetenschappelijke kernpublicaties van het afgelopen jaar:

- Buijze, R., Engel, C.W. & Hemels, S.J.C. (2017). Insuring Your Donation: An Experiment” *Journal of Empirical Legal Studies*, 14 (4), 858-885.
- Feteris, M.W.C. (2017). Rechtsbescherming door de belastingrechter anno 2016. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2017 (7177), 154-161.
- Kok, Q.W.J.C.H. (2017). Het tegengaan van verdragsmisbruik onder het multilaterale instrument. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2017 (4), 147-156.
- Monsma, J.A. & Monsma, A.P. (2017). Is een ingrijpende herziening van het gemeentelijke belastinggebied opportuun? *Weekblad Fiscaal Recht*, 2017 (157).
- S.J.C. Hemels & K. Goto (Eds.), *Tax Incentives for the Creative Industries (Creative Economy)* Singapore: Springer met hoofdstukken van o.a. Renate Buijze, Sigrid Hemels en Dick Molenaar
- Wilde, M.F. de (2017). The European Commission’s Anti-Tax Avoidance Package: A Stop along the Route or the Final Destination? In D. Weber (Ed.), *EU Law and the Building of Global Supranational Tax Law: EU BEPS and State Aid (GREIT Series, 10)* (pp. 275-306). Amsterdam: IBFD

Voor de valorisatie van het wetenschappelijk onderzoek dat in het onderzoeksprogramma plaatsvindt, zijn ook vaktechnische publicaties van belang. Een aantal aan het onderzoeksprogramma gelinkte kernvakpublicaties waren in 2017:

- Bont, G.J.M.E. de (2017). Controlebevoegdheden versus het recht op respect voor het privéleven. *Het Register - Vaktijdschrift van het Register Belastingadviseurs*, 2017 (2), 14-18.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Column in *Uitvergroet: Een bericht aan hen die dit toch niet lezen. Vakstudie Nieuws*, 2017 (03-05-2017), 1.
- Monsma, J.A., Monsma, A.P. & Boeke, J. (2017). Uitbreiding gemeentelijke belastingen: goed voor de doelmatigheid? *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2017 (23):441.
- Neve, L.E.C. (2017). The CJEU’s Berlioz Judgement: Protecting Taxpayers in the Age of Information Exchange. *Tax Notes International*, 87 (12), 1185-1191.
- Molenaar, D. (2017). Dwaalspoor in de evaluatie van anbi’s en sbbi’s. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (530), 1-4.

Diverse leden van het onderzoeksprogramma leveren een belangrijke bedrage aan de duiding van fiscale jurisprudentie, beleid en wetsvoorstellen via hun annotaties en commentaren in fiscale vaktijdschriften. In totaal zijn in 2017 bijna 100 annotaties verschenen van leden van het onderzoeksprogramma. Een aantal voorbeelden van annotaties die een duidelijke link met het onderzoeksprogramma hebben:

- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, juli 7), Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht 2017-1725, 16/04238, (Anbi-status met terugwerkende kracht ingetrokken). ECLI:NL:HR:2017:1237
- Neve, L.E.C. (2017). Noot bij: HvJ EU. (2017, mei 16), AB 2017-256, 2017/256, (De rechterlijke instanties van een lidstaat mogen de wettigheid toetsen van fiscale inlichtingenverzoeken die door andere lidstaten zijn toegezonden.). ECLI:EU:C:2017:373
- Schep, A.W. (2017). Noot bij: Hof 's-Hertogenbosch. (2017, januari 20), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-254, (Experimentenwet BI-zones. Onduidelijke statutaire doelstellingen en het ontbreken van individueel profijt staan niet in de weg aan heffing BLZ-bijdrage). ECLI:NL:GHSHE:2017:182.
- Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hof van Justitie. (2017, november 9), NLF 2017-47, 2738, (Onttrekking aan douanetoezicht; methode voor vaststelling douanewaarde). p.54-59. ECLI:EU:C:2017:839
- Wilde, M.F. de (2017). Europese Commissie publiceert mededeling over belastingheffing in een digitale economie. Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht, 2017 (2577).
- Wit, W. de (2017). Noot bij: Hof van Justitie. (2017, oktober 26), NLF 2017-48, (Navordering van rechten bij invoer of uitvoer; gewettigd vertrouwen). p.39-47.

6.2 Valorisatie door conferenties, lezingen en posterpresentaties

Door middel van conferenties en lezingen delen we de bevindingen die we in het kader van het onderzoeksprogramma hebben verworven met andere wetenschappers, praktijkfiscalisten of een breder publiek. Diverse leden van de onderzoeksgroep hebben lezingen gegeven en deelgenomen aan conferenties, vaak met een interdisciplinair of internationaal karakter. Deze onderzoeksoutput is opgenomen in tabel 5 en is ook deels aan de orde gekomen in paragraaf 2.

6.3 Invloed op overheidsbeleid

Leden van het onderzoeksprogramma worden regelmatig op grond van hun expertise en onderzoeksoutput geconsulteerd door overheidsorganen, zowel lokaal, nationaal als internationaal. Internationale organisaties weten de leden van het onderzoeksprogramma inmiddels goed te vinden. Het onderzoek dat plaatsvindt binnen het programma sluit dan ook perfect aan bij actuele thema's waar overheden mee worden geconfronteerd. Zo sprak Maarten de Wilde op uitnodiging van de OECD en de G20 in San Francisco naar aanleiding van de door hen georganiseerde consultatie over *Tax challenges raised by digitalization*. Hij was daarnaast ook medepenvoerder van het commentaar van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB) in het kader van de consultatie van de Europese Commissie *Tax challenges raised by digitalization*. Walter de Wit sprak tijdens het door de Europese Commissie in het kader van *Customs 2020 and Fiscalis 2020* in Malta georganiseerde "High Level Seminar on Strengthening of Cooperation between Customs and Tax Authorities" over de samenwerking tussen de belasting- en douaneautoriteiten. Dick Molenaar had als adviseur van Pearle (werkgevers) en EAEA (werknemers) gesprekken met DG TAXUD en DG Culture van de

Europese Commissie over de verbetering van de belastingheffing van internationaal optredende artiesten. Sigrig Hemels sprak in december tijdens een hearing *Structural and financial barriers in access to culture* van de European People's Party (EPP, de Europarlementsleden van onder meer het CDA behoren tot deze grootste fractie van het Europese parlement) over *Fiscal barriers in access to culture and tax incentives as cultural and creative industries policy instrument*. Zij was voor deze

hearing uitgenodigd, omdat de bibliotheek van het Europees Parlement beschikt over het boek *Tax Incentives for the Creative Industries* en men naar aanleiding daarvan graag meer wilde horen over dit onderwerp. Vanwege datzelfde boek nodigde ook het Japanse Ministerie van Cultuur haar uit om aan een groep ambtenaren een lezing te geven over fiscale faciliteiten voor de creatieve industrie.⁷³

Ook de nationale overheden wisten de leden van het onderzoeksprogramma te vinden. Zo gaf Maarten de Wilde voordrachten over zijn promotieonderzoek op het Ministerie van Financiën (Lunchlezing) en bij de Belastingdienst (Fiscaalinhoudelijke talentontwikkeling). Dick Molenaar was uitgenodigd voor een gesprek met medewerkers van het Ministerie van Financiën over artiesten en omzetbelasting. Door het vervallen van de verklaring arbeidsrelatie (VAR) en de nieuwe mogelijkheid onder de Wet deregulering beoordeling arbeidsrelaties (DBA) om uit de artiestenregeling te stappen, moet het artiestenbesluit dat de omzetbelasting betreft worden gewijzigd. Aan de bestaande goedkeuring dat artiesten die onder art. 5a Wet loonbelasting 1964 vallen, buiten de omzetbelasting mogen blijven, kleven echter mogelijk Europeesrechtelijke bezwaren. Daarnaast sprak Dick over "Internationale belastingheffing van artiesten en sporters – art. 17 van belastingverdragen" tijdens de Interne Academische Studiedag van de Belastingdienst. Reinout Kok verzorgde samen met prof. Dennis Weber (Universiteit van Amsterdam) een inleiding over de invloed van EU-rechtelijke jurisprudentie op de Nederlandse fiscale-eenheidsregeling op een conferentie van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs en de Belastingdienst/Ministerie van Financiën. Renate Buijze schreef in het decembernummer van de ZVP-Berichten, de interne periodieke nieuwsbrief van het subsegment Zeer Vermogende Particulieren van de Belastingdienst een bijdrage over haar proefschrift. Een manager van het ANBI team van de Belastingdienst interviewde Sigrig Hemels over de inrichting van het ANBI-toezicht voor zijn afstudeeronderzoek voor de MBA Public and Private van Nyenrode.

Fiscaal voordeel op schenkingen aan buitenlandse goede doelen
 Renate Buijze, Erasmus Universiteit Rotterdam

Schenkingen aan goede doelen worden in 87% van de hoogstaande gemeenten met een belastingvoordeel in de inkomensbelasting (Uuk et al., 2014). Dit maakt het aantrekkelijker voor particulieren om te geven aan een goed doel. In grensoverschrijdende situaties is het belastingvoordeel niet verzoverstrijdend. Dit veroorzaakt een fiscale barrière op grensoverschrijdende filantropie.

In bepaalde landen, zoals Nederland, kan fiscaal voordeel behaald worden op een grensoverschrijdende gift op basis van de zonnende belastingvergeving, met door het goede doel aan de giften in het land van de schenker volstaan wordt uiteraard. Andere landen, zoals Australië, beperken het fiscaal voordeel van schenkingen die in het eigen land worden uitgereikt, zeventuig wordt een uitzondering gemaakt voor giften die ter goede komen aan specifieke doelen, zoals ontwikkelingshulp. Welke verschillende benaderingen zijn van landen leert u hier.

Er zijn verschillende oplossingen die het voor schenkers, afhankelijk van de belastingvergeving in het land waar ze belastingplichtig zijn, vaak mogelijk maken om gebruik te maken van fiscaal voordeel in de inkomensbelasting op hun grensoverschrijdende gift. De opties die oplossingen zijn op publieke schenkingen en oplossingen op basis van privé initiatief.

Welgeving, belastingverdragen en jurisprudentie zijn vormen van publieke oplossingen. Individuele landen kunnen de belastingvoordeel op schenkingen aan buitenlandse goede doelen in hun nationale wetgeving. Zo kunnen in Nederland ook buitenlandse goede doelen in aanmerking komen voor de ANBI status. Dit is een unilaterale oplossing. Een bilaterale oplossing is een overeenkomst tussen twee landen. Een voorbeeld hiervan is een belastingverdrag, waarin de verdragspartijen afspreken dat zij belastingvoordeel geven op schenkingen aan goede doelen in het andere verdragsland. In artikel 22 van het belastingverdrag tussen Barbados en Nederland is een dergelijke bepaling opgenomen.

Reinout Kok en Sigrig Hemels zijn lid van de Commissie wetsvoorstellen van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs. Deze commissie geeft technisch commentaar op wetsvoorstellen, concept beleidsbesluiten, voorgestelde Europese richtlijnen met grote fiscale relevantie en in fiscale internetconsultaties. Reinout Kok was penvoerder van de commentaren over de voorgestelde aanpassingen van de fiscale eenheid. Resultaten van het onderzoek geven ook aanleiding tot vragen van Kamerleden.⁷⁴

⁷³ Hemels, S.J.C. (2017, november 17). Tax incentives for the creative industries with a focus on copyright industries. Tokyo, seminar for civil servants of the Agency for Cultural Affairs (part of the Ministry of Education, Culture and Sports of Japan).

⁷⁴ Onder meer in Kamerstukken I, 2016-2017, 34552, R over de voorstellen die Sigrig Hemels heeft gedaan om de handhaving van de ANBI-regelgeving en de giftenaftrek te verbeteren.

Sigrid Hemels zat tijdens het jaarcongres van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs in het de La Mar theater in Amsterdam samen met Jaap Zwemmer (emeritus hoogleraar UvA) en Jurgen de Vries (voorzitter bond van belastingbetalers) in een panel dat onder leiding van Jort Kelder moest reageren op statements van de politici Schouten (CU), Omtzigt (CDA) en Snels (Groen-Links).

6.4 Contacten met de rechterlijke macht

Ook met de rechterlijke macht onderhoudt het onderzoeksprogramma nauwe banden. Maarten Feteris is president van de Hoge Raad. Jan Monsma is op 1 april 2017 met pensioen gegaan als raadsheer en afdelingsvoorzitter belastingrecht van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, maar nog steeds actief als raadsheer-plaatsvervanger. Hij verzorgde ook de lezing "Actualiteiten Heffingen lokale overheden en Wet WOZ" tijdens de Belastingconferentie van Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden. Ferry Makkinga is rechter-plaatsvervanger bij de Rechtbanken Noord-Nederland en Oost-Brabant voor complexe beroepsprocedures op het gebied van lokale belastingen en de Wet WOZ. Ook Arjen Schep wordt voor dergelijke zaken als rechter-plaatsvervanger ingeschakeld door de Rechtbank Rotterdam.

Artikelen van deelnemers aan het onderzoeksprogramma worden regelmatig aangehaald in conclusies van de Advocaat-Generaal voor arresten van de Hoge Raad.⁷⁵

6.5 Optredens in de media

In 2017 hebben diverse leden van het onderzoeksprogramma via uitingen in de populaire media de binnen het onderzoeksprogramma opgedane kennis verspreid onder een breed publiek. Het betrof interviews op televisie, de radio en in kranten. De media weten leden van de onderzoeksgroep goed te vinden.

Guido de Bont was ook in 2017 weer vaak aanwezig op radio en televisie. RTL Nieuws vroeg hem voor de camera over de jacht van de FIOD op zwartsparenders.⁷⁶ Zembla interviewde hem over de verwerking van persoonsgegevens door de Belastingdienst en de FIOD.⁷⁷ NPO Radio 1 en BNR Nieuwsradio interviewden hem over de door de staatssecretaris van Financiën gepresenteerde afschaffing van de inkeerregeling voor zwartsparenders.⁷⁸ Dick Molenaar werd in het NOS Journaal geïnterviewd over de organisatorische problemen bij de Belastingdienst⁷⁹ en door het RTL Nieuws over het begin van de rechtszaak tegen de voetballer Ronaldo in

⁷⁵ Bijvoorbeeld verwijzingen naar het onderzoek van Sigrid Hemels in Conclusie AG Niessen, 12 september 2017, 17/00841, ECLI:NL:PHR:2017:927, van Dick Molenaar in Conclusie AG Niessen, 15 december 2017, 17/00395, ECLI:NL:PHR:2017:1435 en van Reinout Kok in Conclusie AG Wattel, 26 januari 2017, 16/03669, ECLI:NL:PHR:2017:52.
⁷⁶ Bont, G.J.M.E. de (Opinie) (2017, mrt 31). FIOD jaagt op zwartsparenders, invallen in heel Nederland. [televisie-uitzending]. In RTL Nieuws. http://www.rtlx.nl/?&_ga=1.76755421.915379027.1488308633#1/rtl-nieuws-132237/b9007141-af92-3dd5-9b65-e328772d1cee en Bont, G.J.M.E. de (Opinie) (2017, mrt 31). Gegevens van duizenden zwartsparenders in handen van FIOD. [televisie-uitzending]. In RTL Nieuws. http://www.rtlx.nl/?&_ga=1.76755421.915379027.1488308633#1/rtl-nieuws-132237/b9007141-af92-3dd5-9b65-e328772d1cee.

⁷⁷ Bont, G.J.M.E. de (2017). Wat weet de Belastingdienst over ons? Zembla (available: 3 Oct 2017) <https://zembla.bnnvara.nl/nieuws/wat-weet-de-belastingdienst-over-ons>.

⁷⁸ Bont, G.J.M.E. de (Opinie) (2017, jan 17). Inkeerregeling zwartsparenders verdwijnt: 'Symboolpolitiek'. [radio-uitzending]. In BNR Nieuwsradio. <https://www.bnr.nl/nieuws/economie/10316652/inkeerregeling-zwartsparenders-verdwijnt-symboolpolitiek> en Bont, G.J.M.E. de (Opinie) (2017, jan 18). Wiebes wil af van inkeerregeling zwart spaargeld. [radio-uitzending]. In NPO Radio 1. <http://www.nporadio1.nl/dit-is-de-dag/onderwerpen/391704-wiebes-wil-belastingontduikers-harder-aanpakken>.

⁷⁹ Molenaar, D. (Interview) (2017, feb 03). NOS Journaal - Rapport over organisatie Belastingdienst. [televisie-uitzending]. In NOS Journaal.

Spanje vanwege belastingontduiking.⁸⁰ Omroep Zeeland interviewde Jan Monsma over de hondenbelasting.⁸¹

Ook de geschreven pers wist de weg naar de leden van het onderzoeksprogramma te vinden. Het Algemeen Dagblad sprak met Guido de Bont over het lek in de OV-chip data⁸² en het Financieele Dagblad interviewde hem over de jacht op oude erfenissen.⁸³ Laatstgenoemde krant interviewde ook Walter de Wit, eenmaal over het arrest van de Hoge Raad over het verdedigingsbeginsel in douanezaken⁸⁴ en een maal over de gevolgen van de Brexit voor de douane-unie met het

VK.⁸⁵ De NOS interviewde hem over de waarschuwing van OLAF, het anti-fraudebureau van de EU, dat Chinese criminelen gebruik maken van het gebrek aan controle door de Britse douane.⁸⁶ Ilona van den Eijnde werd naar aanleiding van haar bijdrage aan het NOB-commentaar op het wetsvoorstel Wet Generieke Digitale Infrastructuur geïnterviewd door het Belastingmagazine.⁸⁷ NRC Handelsblad sprak diverse malen met Sigrid Hemels en wel over het toezicht op ANBI's⁸⁸ en overtredingen van de ANBI-regels door politieke partijen.⁸⁹

Jan Monsma werd door Binnenlands Bestuur geïnterviewd over de herziening van het belastinggebied.⁹⁰ De nieuwsbrief NDFR Exclusief publiceerde een human interest stuk over Maarten de Wilde getiteld 'De dag van een fiscalist met een missie'.⁹¹ Hierin werd onder andere aandacht besteed aan zijn activiteiten in Ethiopië (zie paragraaf 6.8), zijn onderzoek op het gebied van BEPS en zijn werkzaamheden als onderzoeker en opleidingsdirecteur aan de ESL.

De dag van professional support lawyer Maarten de Wilde

Fiscalist met een ontwikkelingsmissie

Kennisontwikkeling en kennisoverdracht lopen als een dikke rode draad door het leven van fiscalist Maarten de Wilde. In zijn baan bij Loyens & Loeff, als docent en opleidingsdirecteur van de bachelor fiscaal recht én als trainer van Ethiopische overheidsdienaren.

Die avond drukt Maarten de Wilde (38) het deksel van zijn koffer met een lichte klik dicht. De volgende ochtend vertrekt hij in alle vroegte naar Makale in Ethiopië. Voor een groep overheidsmedewerkers verzorgt hij een week lang met anderen een juridisch-fiscale training.

⁸⁰ Molenaar, D. (Interview) (2017, jul 31). Ronaldo voor de rechter om belastingfraude: 'Dit is ontduiking'. [televisie-uitzending]. In RTL Nieuws.

⁸¹ Monsma, J.A. (Interview over hondenbelasting algemene belasting of bestemmingsheffing en ingewikkeldheid lokale belastingen) (2017, feb 28). De Zeeuwse Kamer, Omroep Zeeland. [radio-uitzending]. In De Zeeuwse Kamer. Omroep Zeeland.

⁸² Bont, G.J.M.E. de (2017, maart 31). Data ov-chipkaart te grabbel. Algemeen Dagblad.

⁸³ Bont, G.J.M.E. de (2017, augustus 2). Fiscus moet jacht op oude erfenissen afblazen. Het Financieele Dagblad, pp. 6.

⁸⁴ Wit, W. de (2017, augustus 11). Quotes in L. Berentsen, 'Douane wil zelfs na veertien jaar van geen wijken weten'. Het Financieele Dagblad.

⁸⁵ Wit, W. de (2017, augustus 17). Quotes in L. Berentsen, 'Tijdelijke douane-unie met Britten goed voor Europese bedrijven'. Het Financieele Dagblad.

⁸⁶ Wit, W. de (2017, maart 11). Quotes in Redactie, 'Goedkope Chinese kleding overspoelt Europa door lakse Britse douane'. NOS.

⁸⁷ Eijnde, I. van den (2017). Interview Belastingmagazine - Conceptwetsvoorstel Wet Generieke Digitale Infrastructuur (GDI). NOB commentaar op het Conceptwetsvoorstel Wet Generieke Digitale Infrastructuur (GDI): (2017, juli).

⁸⁸ Hemels, S.J.C. (2017, mei 8). Quotes in J. Dohmen, 'Controle door Belastingdienst gebrekkig'. NRC, Hemels, S.J.C. (2017, mei 8). Quotes in J. Dohmen, '40 controleurs voor 43.000 stichtingen'. NRC en Hemels, S.J.C. (2017, mei 15). Quote in 'Slechte controle Belastingdienst'. NRC De Week (internationale editie NRC).

⁸⁹ Hemels, S.J.C. (2017, mei 17). Quote in J. Wester en J. Dohmen, 'Meer politieke partijen overtreden belastingregels'. NRC.

⁹⁰ Monsma, J.A. (2017, mei 29). Onderwerp: Voorgenomen herziening gemeentelijk belastinggebied, titel 'Als Bello niks meer bijdraagt'. Interview met Hans Bekkers. Binnenlands Bestuur, Special Financiën, pp. 32-34.

⁹¹ NDFR Exclusief (2017), nr. 12 (SdU), <https://www.sdu.nl/blog/fiscalist-met-een-missie.html>.

Daarnaast lieten diverse leden van het onderzoeksprogramma van zich horen in op een breder publiek gerichte blogs en podcasts. Ilona van den Eijnde en Martijn Schippers schreven een blog over het voornemen van Trump om extra invoerbelastingen te heffen.⁹² Najat Idrissi schreef voor Taxence een blog over goede doelen en BTW en over crediteurenakkoorden en btw.⁹³ Ben Kiekebeld schreef voor de online nieuwsbrief Tax Live een blog over de gevolgen van de CC(C)TB voor de Nederlandse R&D faciliteiten.⁹⁴ Sigrid Hemels schreef voor de website Economists TalkArt de aan de door haar tijdens het STZ-seminar behandelde thematiek verwante blog "Free ports or art prisons?".⁹⁵

6.6 Lidmaatschappen van redacties, vaste medewerkerschappen

Diverse leden van de onderzoeksgroep zijn als redactielid, vaste annotator of bewerkster verbonden aan een groot aantal publicaties op fiscaal terrein. Voor de onderzoeksgroep is dit een goede manier om naar buiten te treden en de contacten met andere fiscale wetenschappers en met de fiscale praktijk te onderhouden. Bovendien weerspiegelt dit de waardering van vakgenoten voor de fiscale expertise van de leden van de onderzoeksgroep.

- prof. mr. drs. H.P.A.M. van Arendonk: hoofdredacteur Maandblad Belastingbeschouwingen, voorzitter van de editorial board van EC Tax Review en lid van de redactie van Pensioen- en andere toekomstvoorzieningen.
- mr. A.J.M. Arends: annotator NTFR, vaste medewerker Fiscaal Praktijkblad.
- prof. mr. G.J.M.E. de Bont: vaste medewerker Weekblad Fiscaal Recht, lid van de redactie van Het Register en lid van de redactie van het Maandblad Belastingbeschouwingen.
- prof. dr. M.W.C. Feteris: lid van de redactie van FED fiscaal weekblad en van de reeks Fiscale Monografieën, vaste medewerker Weekblad Fiscaal Recht.
- prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf: lid van de redactie van het Maandblad Belastingbeschouwingen en van de Erasmus Law Review.
- prof. dr. S.J.C. Hemels: lid van de redactie van het Weekblad Fiscaal Recht, vaste medewerker Fiscale Berichten voor het Notariaat (FBN).
- drs. B.J. Kiekebeld: editor van EC Tax Review, vaste medewerker NTFR Beschouwingen en annotator NTFR.
- prof. mr. dr. Q.W.J.C.H. Kok: vaste medewerker van Ondernemingsrecht, vaste medewerker Weekblad Fiscaal recht.
- prof. dr. H.A. Kogels: chief editorial board van International VAT Monitor, lid van de redactieraad van Maandblad Belastingbeschouwingen en lid van de editorial board van EC Tax Review.
- mr. F.J.H.L. Makkinga: vaste medewerker Belastingblad en annotator Vakstudie Nieuws.
- dr. D. Molenaar: annotator NTFR, editorial board Global Sports Law and Taxation Reports
- prof. dr. J.A. Monsma: redacteur Belastingblad en NDFR, annotator BNB en NLFiscaal.
- prof. dr. J.C.M. van Sonderen: lid van de redactie van Ondernemingsrecht en lid van de redactie Rechtspersonen.
- mr. dr. A.W. Schep: vaste medewerker Belastingblad en deelredacteur Vakstudie Nieuws.
- M.L. Schippers LL.M.: annotator NLFiscaal, vaste medewerker NTFR-Beschouwingen.
- prof. dr. A.J.A. Stevens: vaste medewerker bij NTFR-Beschouwingen, vaste medewerker Weekblad Fiscaal Recht, vaste medewerker Fiscooloog Internationaal (België).
- A. Tanouti LL.M.: tax editor at Reed Business Information NL.

---

⁹² Eijnde, I. van den & Schippers, M.L. (2017). Trump's New Deal - Of oude wijn in nieuwe zakken? (blog). (available: 15 Feb 2017).

⁹³ Idrissi, N. (2017). Goede doelen opgelet! (blog) en Idrissi, N. (2017). Spelregels: crediteurenakkoord en btw. (blog).

⁹⁴ Kiekebeld, B.J. (2017). De (C)CCTB, een gevaar voor onze fiscale R&D faciliteiten! (nieuwsbrief). TaxLive. (available: 18 May 2017).

⁹⁵ Hemels, S.J.C. (2017). Free Ports or art prisons? (blog). EconomistsTalkArt.org. (available: 21 Sep 2017).

- mr. dr. M.F. de Wilde: clusterredacteur NLFiscaal, annotator Highlights & Insights on European Taxation en NTFR, vaste medewerker Ars Aequi.
- prof. dr. W. de Wit: annotator NLFiscaal.

6.7 Onderzoek voor derden

Het Erasmus Studiecentrum Belastingen Lokale overheden (ESBL) heeft in 2017 naast de zelf geïnitieerde onderzoeken en activiteiten ook diverse onderzoeken in opdracht verricht. Het betreft onder meer onderzoeken op het gebied van precariobelasting en de BIZ-heffing,⁹⁶ de WOZ-waardering en mogelijke uitzondering voor aan spoorbanen dienstbare (ondergrondse) infrastructuur,⁹⁷ een second opinion naar de (on)mogelijkheid van het heffen van leges voor een omgevingsvergunning in verband met de voorgenomen privatisering van het gemeentelijke bouwtoezicht⁹⁸ en de mogelijkheden van bekostiging van collectieve zuivering van gewasbeschermingsmiddelen.⁹⁹

6.8 Colleges op andere universiteiten en overige wetenschappelijke activiteiten

Verschillende medewerkers hebben in 2017 gastcolleges op buitenlandse universiteiten verzorgd.

Maarten de Wilde reisde in 2017 weer af naar Ethiopië voor trainingen in het kader van de afronding van een "capacity building project" van het Ethiopië Instituut van de UvA in samenwerking met de Ethiopische universiteit Mekelle University. Verder sprak Maarten in Addis Abeba samen met Haile Selassie Gebreselassie, met bewindspersonen en hoge ambtenaren over het opzetten van capacity building projecten voor medewerkers van de Ethiopische Belastingdienst (*training the trainers*). De werkzaamheden zullen worden gecoördineerd vanuit het nieuw opgezette *Africa Europe Partnership Institute for Capacity Building* (AEPICAB), waarvan Maarten Capacity Director is, in samenwerking met een Europese universiteit. AEPICAB is opvolger van voornoemd Ethiopië Instituut. Thans lopen gesprekken met IBFD en Stichting CapaBuild om deze projecten in gezamenlijkheid op verschillende locaties in Ethiopië en in partnership met lokale universiteiten (Mekelle University, Jimma University) te gaan uitvoeren.

In november was Sigrid Hemels drie weken in Japan om gastcolleges en lezingen te geven op Kyoto University, Ritsumeikan University, Kansai University, Osaka Keizei university, Meiji Gakuin university, Meikai university, Tokoha University en Setsunan University. Ze heeft van dit onderzoeksbezoek een uitgebreid verslag gemaakt.¹⁰⁰ Gedurende het jaar had ze ook

weer op verschillende momenten in het jaar in Nederland onderzoeksoverleg met diverse Japanse wetenschappers: prof. Mie Tsuji (Kansai University), prof. Yasuyuki Kawabata (Yokohama National University), prof. Yuri Matsubara (Meiji University) en

⁹⁶ Onderzoeken naar precariobelasting in opdracht van de gemeente Dordrecht (in samenwerking met Innoforte), Gemeentebelastingen en Basisinformatie Drechtsteden (tweemaal) en naar de BIZ-heffing in opdracht van de gemeente Teylingen.

⁹⁷ Onderzoek in opdracht van EY, februari 2017.

⁹⁸ Onderzoek in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, december 2017.

⁹⁹ Onderzoek in opdracht van het Hoogheemraadschap van Delfland, december 2017.

¹⁰⁰ Hemels, S.J.C. (2017). Report of the Research & Lecture Visit Japan, 4 November 2017 - 25 November 2017.

prof. Toshiko Miyamoto (Ritsumeikan University). Zij bracht hen ook in contact met andere onderzoekers uit het onderzoeksprogramma, onder andere met Maarten de Wilde vanwege zijn BEPS-expertise en van andere Nederlandse universiteiten.

Ze gaf ook weer het college "Tax incentives for the creative industries: from Spectre via Games of Thrones to U2" op de Sheffield University Management School. Ook verzorgde ze een research seminar getiteld "Art or not Art? A juridical question with economic and sociological impact" voor de Marketing, International Enterprise and Strategy (MIES) research division van de Sheffield University Management School. Daarnaast was ze beoordelaar van 8 beroepschriften in de door de KU Leuven and IBFD georganiseerde 14th International and European Tax Moot Court Competition en referee voor een tweetal aanvragen die bij het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen (FWO) waren ingediend. Zij was ook deputy member van de academic committee van de European Association of Tax Law Professors (EATLP). Tijdens het EATLP congres in Lodz sprak ze over de negatieve effecten van peer review waarbij de peer reviewer anoniem blijft.

Ook op Nederlandse zusteruniversiteiten waren de onderzoekers actief. Zo gaf Guido de Bont op de VU college over financieel-economisch strafrecht, gaven Maarten de Wilde en Arnaud de Graaf college over BEPS op het International Tax Centre (ITC) in Leiden, waar ook Walter de Wit een college gaf en gaf Anneke Monsma een college over de WOZ en lokale heffingen op Nyenrode. Ook Ferry Makkinga gaf weer een gastcollege op Nyenrode. Walter de Wit trad onder meer op in de douaneopleidingen van de RSM.

7 Tot slot

Het jaar 2017 was zeer succesvol voor het onderzoeksprogramma. In de eerste plaats vanwege het voor het relatief kleine onderzoeksprogramma grote aantal promoties, maar ook vanwege alle andere onderzoeksoutput die zowel in binnen- als in buitenland en zowel op wetenschappelijke, vaktechnische en populariserende podia werd gedeeld met andere wetenschappers, praktijkfiscalisten en het bredere publiek. Dit pas geheel in de doelgroepgerichte meerwegenstrategie van het onderzoeksprogramma waarin wetenschappelijke output en het delen daarvan, zowel met andere wetenschappers als met de fiscale praktijk én de samenleving centraal staat. Het belastingrecht staat midden in de samenleving, dus dat is ook de plaats van een fiscaal onderzoeksprogramma.

We zullen deze lijn daarom ook in 2018 voortzetten. Het aantal promoties zal niet zo hoog zijn als in 2017, maar het onderzoeksprogramma is buitengewoon vitaal en zal ook in 2018 weer regelmatig van zich laten horen!

Annex

Tabel 1: Personele formatie in fte's onderzoek

	2013	2014	2015	2016	2017
Hoogleraren	1,00	0,76	0,76	0,76	0,76
Overig WP	1,32	1,74	1,60	1,68	2,26
Promovendi	2,37	1,44	2,27	2,27	2,12
<i>Totaal</i>	4,69	4,03	4,63	4,71	5,14

Tabel 2: Promoties per jaar

	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal lopende promotieonderzoeken	19	20	21	21	18
Aantal afgeronde promoties	0	1	3	0	3
Waarvan medewerker van de ESL	0	1	1	0	2
Waarvan buitenpromovendi	0	0	2	0	1

Tabel 3: Lidmaatschappen van promotie- en oppositiecommissies

2017	Datum promotie	Promovendus	Boektitel	Universiteit	Promotor / promotiecommissie / oppositie
prof. em mr. drs. H.P.A.M. van Arendonk	11-5-2017	E.W. Ros	EU citizenship and direct taxation	Erasmus Universiteit Rotterdam (ESL)	Promotor
prof. mr. G.J.M.E. de Bont	13-7-2017	S. de Raedt	De draagwijdte van het recht op privéleven bij de informatie-inzameling door de fiscale administratie	Universiteit Gent	Examencommissie
prof. mr. G.J.M.E. de Bont	23-2-2017	M.M. Kors	Pleitbaar standpunt in het fiscale boete- en strafrecht	Radboud Universiteit Nijmegen	Manuscriptcommissie
prof. mr. G.J.M.E. de Bont	9-6-2017	L.C.W. Wijsman	Nemo tenetur in belastingzaken	Erasmus Universiteit Rotterdam (ESL)	Tweede promotor
prof. dr. M.C.W. Feteris	9-6-2017	L.C.W. Wijsman	Nemo tenetur in belastingzaken	Erasmus Universiteit Rotterdam (ESL)	Promotor
prof. dr. A.C.G.A.C. de Graaf	11-5-2017	E.W. Ros	EU citizenship and direct taxation	Erasmus Universiteit Rotterdam (ESL)	Promotiecommissie
prof. dr. S.J.C. Hemels	15-12-2017	R. Buijze	Philanthropy for the Arts in the Era of Globalisation International Tax Barriers for Charitable Giving	Erasmus Universiteit Rotterdam (ESL)	Promotor
prof. dr. S.J.C. Hemels	23-6-2017	C. Fritz	An appraisal of selected enforcement powers of the South African Revenue Service within the South African constitutional context	University of Pretoria	External examiner
prof. dr. S.J.C. Hemels	9-6-2017	L.C.W. Wijsman	Nemo tenetur in belastingzaken	Erasmus Universiteit Rotterdam (ESL)	Promotiecommissie
prof. em. dr. H. Kogels	15-12-2017	N. Wittock	Sales Promotion Techniques and VAT. A search for neutrality for the sales promotor, also taking into account the other key features and principles of the VAT system	Universiteit Antwerpen	Doctoraatsjury
prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	15-12-2017	R. Buijze	Philanthropy for the Arts in the Era of Globalisation International Tax Barriers for Charitable Giving	Erasmus Universiteit Rotterdam (ESL)	Oppositiecommissie
dr. D Molenaar	15-12-2017	R. Buijze	Philanthropy for the Arts in the Era of Globalisation International Tax Barriers for Charitable Giving	Erasmus Universiteit Rotterdam (ESL)	Co-promotor

Tabel 4: Kwantitatieve onderzoeksresultaten per jaar

Academic	2013	2014	2015	2016	2017
International					
Articles	6	5	6	8	7
Books	-	1	3	-	2
Book Chapters	3	1	3	11	12
PhD Theses	-	-	1	-	2
<i>International Total</i>	9	7	13	19	23
Dutch					
Articles	24	12	19	18	16
Books	3	1	-	-	-
Book Chapters	14	4	4	4	3
PhD Theses	-	1	2	-	1
<i>Dutch Total</i>	41	18	25	22	20
Academic Total	50	25	38	41	43
Professional	2013	2014	2015	2016	2017
International					
Articles	5	6	7	2	11
Books	-	-	5	-	1
Book Chapters (incl. online)	-	-	1	-	-
<i>International Total</i>	5	6	13	2	12
Dutch					
Articles	12	23	27	22	29
Books	1	4	3	1	1
Book Chapters (incl. online)	28	11	24	23	29
Annotations	70	53	77	96	97
<i>Dutch Total</i>	111	91	131	142	156
Professional Total	116	97	144	144	168
Academic & professional Total	166	122	182	185	211
Other	2013	2014	2015	2016	2017
Lectures	70	82	117	116	118
Other Output	14	50	62	33	72
<i>Other Total</i>	84	132	179	149	190
Total	250	254	361	334	401

Tabel 5: Onderzoeksoutput 2017 "Fiscale autonomie en haar grenzen"

1 Wetenschappelijke publicaties

1.1 Artikelen

1.1.1 Internationaal

- Buijze, R., Engel, C.W. & Hemels, S.J.C. (2017). Insuring Your Donation: An Experiment Journal of Empirical Legal Studies Volume 14, Issue 4, 858–885, December 2017. *Journal of Empirical Legal Studies*, 14 (4), 858-885.
- Dorlig, U. (2017). Legality of the World Bank's Informal Decisions to Expand into the Tax Field, and Implications of These Decisions for Its Legitimacy. *Erasmus Law Review*, 2017 (2), 119-133.
- Feteris, M.W.C. (2017). Development of the Law by Supreme Courts in Europe. *Utrecht Law Review*, 13 (1), 155-169.
- Neve, L.E.C. (2017). The Berlioz-decision of the CJEU provides legal protection for concerned persons in transnational setting, but will it hold in the international area? *Review of European Administrative Law*, 10 (2), 95-119.
- Neve, L.E.C. (2017). The Peer Review Process of the Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes. A Critical Assessment on Authority and Legitimacy. *Erasmus Law Review*, 10 (2), 89-105.
- Wilde, M.F. de (2017). Lowering the Permanent Establishment Threshold via the Anti-BEPS Convention: Much Ado About Nothing? *Intertax*, 45 (8/9), 556-566.
- Wit, W. de (2017). Customs Valuation Under the UCC: Further Guidance Needed? *EC Tax Review*, 26 (6), 317-322.

1.1.2 Nationaal

- Bont, G.J.M.E. de (2017). Een onderzoeksplicht voor de belastingadviseur? *Tijdschrift voor Sanctierecht & Compliance*, 2017 (1), 21-25.
- Bont, G.J.M.E. de & Vissers, A.B. (2017). Fiscaal optreden na een strafrechtelijk onderzoek, zorgvuldige samenwerking of double jeopardy? *Strafblad*, 2017 (03), 293-303.
- Feteris, M.W.C. (2017). De toekomst van de fiscaliteit, op basis van 25 jaar ervaring. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2017 (11).
- Feteris, M.W.C. (2017). Rechtsbescherming door de belastingrechter anno 2016. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2017 (7177), 154-161.
- Feteris, M.W.C. (2017). 'State of the Union' van de belastingrechtspraak. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2017 (247), 1526-1532.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Visser, K. (2017). BEPS: het einde van belastingplanning? *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2017 (4), 111-124.
- Hemels, S.J.C. (2017). ANBI-vereisten in de praktijk: een stand van zaken Fiscaal tijdschrift vermogen, april 2017, p. 22-30, Ftv 2017/22. *Fiscaal Tijdschrift Vermogen* 2017 (april), 22-30.
- Hemels, S.J.C. (2017). Evaluatie ANBI en giftenaftrek: handhaving verbeteren reëel alternatief voor afschaffing. *Weekblad Fiscaal Recht*, 146 (43), 256-267.
- Kok, Q.W.J.C.H. (2017). Het tegengaan van verdragsmisbruik onder het multilaterale instrument. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2017 (4), 147-156.
- Monsma, J.A. & Monsma, A.P. (2017). Is een ingrijpende herziening van het gemeentelijke belastinggebied opportuun? *Weekblad Fiscaal Recht*, 2017 (157).
- Neve, L.E.C. (2017). Internationale standaard voor inlichtingenuitwisseling en mogelijkheden tot verzet: botsende visies. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 85 (7-8), 294-307.

- Ros, E.W. (2017). Europees burgerschap en fiscaliteit. Twee rapporten over fiscale obstakels voor mobiele EU-burgers binnen de EU: aanzet tot verdere actie? *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2017 (12), 387-400.
- Schep, A.W. (2017). Acceptatiegraad en politieke waarschijnlijkheid van een hervorming van het gemeentelijke belastinggebied. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2017 (2), 52-59.
- Theuns, L.C.J. & Hofman, C. (2017). Psychische en fysieke disculpatiegronden ten aanzien van inlichtingenverplichtingen; met één been in het graf? *Weekblad Fiscaal Recht*, 2017 (7179), 224-232.
- Werkhoven, M.D. van (2017). Country-by-Country Reporting: implementatie door de ogen van de bedrijfsfiscalist. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2017 (159).
- Wilde, M.F. de (2017). De verlaging van de vaste-inrichtingsdrempel via het Anti-BEPS-Verdrag; veel gescheer en weinig wol? *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2017 (5), 157-167.

1.2 Boeken

1.2.1 Internationaal

- Ros, E.W. (2017). *EU Citizenship and Direct Taxation* (EUCOTAX, 54). The Netherlands: Kluwer Law International.
- Wilde, M.F. de (2017). *Sharing the Pie: Taxing Multinationals in a Global Market*. Amsterdam: IBFD.

1.3 Hoofdstukken in een boek

1.3.1 Internationaal

- Buijze, R. (2017). Tax Incentives Crossing Borders. Considering the example of tax incentives for charitable giving. In S.J.C. Hemels & K. Goto (Eds.), *Tax Incentives for the Creative Industries* (Creative Economy) (pp. 85-103). Singapore: Springer.
- Hemels, S.J.C. (2017). Chapter 1 Introduction. In S.J.C. Hemels & K. Goto (Eds.), *Tax incentives for the creative industries* (Creative Economy) (pp. 1-7). Singapore: Springer.
- Hemels, S.J.C. (2017). Chapter 4 Tax incentives as a creative industries policy instrument. In S.J.C. Hemels & K. Goto (Eds.), *Tax incentives for the creative industries* (Creative Economy) (pp. 33-64). Singapore: Springer.
- Hemels, S.J.C. (2017). Chapter 7 Tax incentives for museums and cultural heritage. In S.J.C. Hemels & K. Goto (Eds.), *Tax incentives for the creative industries* (Creative Economy) (pp. 107-135). Singapore: Springer.
- Hemels, S.J.C. (2017). Chapter 8 tax incentives for the audio visual industry. In S.J.C. Hemels & K. Goto (Eds.), *Tax incentives for the creative industries* (Creative Economy) (pp. 137-174). Singapore: Springer.
- Hemels, S.J.C. (2017). Chapter 9 Tax incentives for the art market. In S.J.C. Hemels & K. Goto (Eds.), *Tax incentives for the creative industries* (Creative Economy) (pp. 175-192). Singapore: Springer.
- Hemels, S.J.C. (2017). Chapter 12 Conclusion. In S.J.C. Hemels & K. Goto (Eds.), *Tax incentives for the creative industries* (Creative Economy) (pp. 229-235). Singapore: Springer.
- Molenaar, D. (2017). 'Tax Incentives for Copyright' and 'Tax Incentives for Artists'. In S.J.C. Hemels & K. Goto (Eds.), *Tax Incentives for the Creative Industries* (pp. 193-225). Singapore: Springer.
- Wilde, M.F. de & Wisman, C. (2017). Netherlands. In Ana Paula Dourado (Ed.), *Tax Avoidance Revisited in the EU BEPS Context* (EATLP International Tax Series, 15) (pp. 455/19-536). Amsterdam: IBFD.
- Wilde, M.F. de (2017). Tax Competition Within the European Union Revisited: Is the Relunched CCCTB a Solution? In D. Weber & J. van de Streek (Eds.), *The EU Common Consolidated Corporate Tax Base: Critical Analysis* (Eucotax) (pp. 205/16-234). Deventer: Wolters Kluwer.
- Wilde, M.F. de (2017). The European Commission's Anti-Tax Avoidance Package: A Stop along the Route or the Final Destination? In D. Weber (Ed.), *EU Law and the Building of Global Supranational Tax Law: EU BEPS and State Aid* (GREIT Series, 10) (pp. 275-306). Amsterdam: IBFD.

- Wisman, C. & Vermeulen, H. (2017). The Netherlands. In E. Reimer, S. Schmid & M. Orell (Eds.), *Permanent Establishments. A Domestic Taxation in Bilateral Tax Treaty and OECD Perspective*. International: Kluwer Law.

1.3.2 Nationaal

- Bont, G.J.M.E. de (2017). Regels omtrent het boeterapport en nieuwe bewijzen door de inspecteur. In R. Pieterse, R. van Scharrenburg (Eds.), *Springende punten – Van Amersfoort-bundel* (pp. 53-62). Deventer: Wolters Kluwer.
- Feteris, M.W.C. (2017). De conclusies van Advocaat-Generaal Overgaauw. In M.W.C. Feteris, B. Verhoeven & L. Stevens (Eds.), *Bouwen en Douwen, Overgaauw-bundel* (pp. 91-98). Deventer: Wolters Kluwer
- Hemels, S.J.C. (2017). Hoe stevig is de handavingspiramide van de Belastingdienst. In R.H.J.M. Staring, R. Van Swaaningen & K. Van Wingerde (Eds.), *Over de muren van stilzwijgen. Liber amicorum Henk van de Bunt* (pp. 487-501). Den Haag: Boomcriminologie

1.4 Dissertaties

- Buijze, R. (2017, december 15). Philanthropy for the Arts in the Era of Globalisation: International Tax Barriers for Charitable Giving. EUR Prom./coprom.: prof.dr. S.J.C. Hemels & dr. D. Molenaar.
- Ros, E.W. (2017, mei 11). EU citizenship and direct taxation. EUR (373 pag.) Prom./coprom.: Prof.Mr.Drs. H.P.A.M. van Arendonk.
- Wijsman, L.C.A. (2017, juni 9). Nemo tenetur in belastingzaken. EUR (519 pag.) (Deventer: Wolters Kluwer) Prom./coprom.: prof.dr. M.W.C. Feteris & prof.mr.dr. G.J.M.E. de Bont.

2 Vakpublicaties

2.1 Artikelen

2.1.1 Internationaal

- Graaf, A.C.G.A.C. de (2017). Introduction: Legitimacy of tax policies and acts devised by international organizations. *Erasmus Law Review*, 10 (2), 75-75.
- Molenaar, D. (2017). Extra tax on a footballer's share in a transfer fee. *Global Sports Law and Taxation Reports*, 2017 (31), 39-40.
- Molenaar, D. (2017). Footballer's share of a transfer fee and the quasi-payroll tax on excessive severance payments. *European Taxation*, 2017 (November), 512-514.
- Molenaar, D. (2017). International taxation of sportsmen and entertainers Seminar Universit  de Lausanne. *Global Sports Law and Taxation Reports*, 2017 (8.4), 18-21.
- Molenaar, D. (2017). VAT on prize money: the Pavlina Bastova decision of the CJEU. *Global Sports Law and Taxation Reports*, 2017 (June), 53-55.
- Neve, L.E.C. (2017). Holland: Cooperative ways. *Offshore Investment*, 2017 (280), 22-24.
- Neve, L.E.C. (2017). The CJEU's Berlioz Judgement: Protecting Taxpayers in the Age of Information Exchange. *Tax Notes International*, 87 (12).
- Neve, L.E.C. (2017). Use of Stolen Information as a Basis for An Administrative Assistance Request. *Tax Notes International*, 86 (6).
- Schippers, M.L. (2017). Brexit: Consequences for Trade, VAT and Customs. *EC Tax Review*, 26 (4), 220-225.
- Schippers, M.L., Wit, W. de & Scholten, J. (2017). European Union - Customs valuation under the Union Customs Code. *TradeWatch*, 16 (3), 40-45.
- Wilde, M.F. de (2017). Taxing Multinationals 'Post-BEPS' – What's Next? *Erasmus Law Review*, 2017 (1), 1-2. doi: 10.5553/ELR.000084

2.1.2 Nationaal

- Arends, A.J.M. (2017). Oudedagsvoorziening of bancaire lijfrente: handreiking versus besluit. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (49), 1-4.
- Arzini, N.P. & Carrière, S.J. (2017). Het belang van het doel en het doel van het belang. *BTW-Brief*. 2017/4.
- Arzini, N.P. (2017). Een verleng(d)stuk over bijkomstige handelingen. *BTW-Brief*. 2017/20.
- Arzini, N.P. & Carrière, S.J. (2017). Nodige nuance noodzakelijkheid. *BTW-Brief*, 2017/74.
- Bont, G.J.M.E. de (2017). Controlebevoegdheden versus het recht op respect voor het privéleven. *Het Register - Vaktijdschrift van het Register Belastingadviseurs*, 2017 (2), 14-18.
- Bont, G.J.M.E. de (2017). Maatregelen Belastingontduiking, wat vindt u daar nu van? *Notariaat Magazine*, 2017 (7), 13.
- Bont, G.J.M.E. de (2017). Onterechte boeten voorkomen. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (599), 1-3.
- Bont, G.J.M.E. de & Sitsen, J.M. (2017). Tour d'horizon fiscaal strafrecht anno 2016. *Tijdschrift voor Formeel Belastingrecht*, 2017 (01), 12-22.
- Buijze, R. (2017). Promovendi aan het woord: Philanthropy for the Arts in the Era of Globalisation. *Weekblad Fiscaal Recht*, 146 (7219), 1548-1549.
- Buijze, R. (2017). Schenk aan een erfgoedinstelling (en doe uw voordeel). *Faro: Tijdschrift over cultureel erfgoed*, 10 (2), 30-35.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Visser, K. (2017). Voorwoord. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2017 (4), 109-110.
- Hemels, S.J.C. (2017). Formele ANBI-vereisten: alert notariaat of inzet computer? *Fiscale Berichten voor het Notariaat (FBN)*, 29 (9), 10-15.
- Hemels, S.J.C. (2017). MVO en het nieuwe CC(C)TB voorstel. Het Nederlandse bedrijfsleven en filantropie op achterstand? *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 18 (238), 1-4.

- Hemels, S.J.C. (2017). Veel nieuws en jurisprudentie rond de anbi. *Het Register - Vaktijdschrift van het Register Belastingadviseurs*, 2017 (2), 36-40.
- Kiekebeld, B.J. (2017). Dividendbelasting binnen de EU: the never ending story continues. *NTFR Beschouwingen*, 2017 (4).
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Column in Uitvergroot: Een bericht aan hen die dit toch niet lezen. *Vakstudie Nieuws*, 2017 (03-05-2017), 1.
- Molenaar, D. (2017). Dwaalspoor in de evaluatie van anbi's en sbbi's. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (530), 1-4.
- Monsma, A.P. (2017). Interlokaal 2017, nr. 1. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2017 (153).
- Monsma, A.P. (2017). Zaagtandarrest: gemeentelijke vrijheid in tarieven. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2017 (356).
- Monsma, J.A. (2017). Beschouwing 'Initiatiefwetsvoorstel Veldman: Haagse visie op decentralisatie?'. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2017 (65).
- Monsma, J.A., Monsma, A.P. & Boeke, J. (2017). Uitbreiding gemeentelijke belastingen: goed voor de doelmatigheid? *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2017 (23):441.
- Schep, A.W. (2017). Als belastingadvieskantoren mede de onderzoeksagenda op je universiteit bepalen. *Vakstudie Nieuws*, 2017 (30.0).
- Schep, A.W. (2017). Fiscale en privaatrechtelijke alternatieven voor wegvallende opbrengsten precariobelasting. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2017 (422).
- Schep, A.W. (2017). Leges voor handhavingskosten bij bouwen zonder vergunning. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2017 (423), 52-59.
- Schippers, M.L. (2017). Retroactieve interne verrekenprijsaanpassingen en de vaststelling van de douanewaarde. *NTFR Beschouwingen*, 11 (7/8), 25-32.
- Schippers, M.L. (2017). Brexit: Consequences for Trade, VAT and Customs. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2017 (7185), 459-464.
- Schippers, M.L. & Verhaeren, C.E. (2017). Taxation in a digitising world: Solutions for corporate income tax and value added tax. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2017 (7219), 1540-1546.
- Sonderen, J.C.M. van (2017). Teruggaaf van dividendbelasting aan buitenlandse aandeelhouders. *Ondernemingsrecht*, 2017 (26), 173-174.
- Wisman, C. (2017). 'Positive, nil or negative'? *Vakstudie Nieuws*, 2017 (42.0).

2.2 Boeken

2.2.1 Internationaal

- Molenaar, D. (2017). *The Ultimate Cookbook for Cultural Managers / VAT for artists in an international context*. Brussel: EFA - European Festival Association.

2.2.2 Nationaal

- Graaf, A.C.G.A.C. de, Kavelaars, P. & Stevens, A.J.A. (2017). *Internationaal belastingrecht (11e druk)* (Fed Fiscale studieserie, 39). Deventer: Kluwer.

2.3 Hoofdstukken in een boek

2.3.2 Nationaal

- Bont, G.J.M.E. de (2017). Een democratie is wat anders dan een democratische rechtsstaat. In *Van der Geldbundel*. Tilburg: Tilburg University.
- Feteris, M.W.C. (2017). De samenwerking tussen de Hoge Raad en de Afdeling. In B.J. van Ettehoven & e.a. (Eds.), *De conclusie voorbij, liber amicorum aangeboden aan Jaap Polak* (pp. 209-212). Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Graaf, A.C.G.A.C. de (2017). Buitenlandse belastingplicht voor natuurlijke personen. In H.P.A.M. van Arendonk (Ed.), *Inkomstenbelasting (twaalfde druk)* (Wegwijsserie) (pp. 327-352). Den Haag: Sdu uitgevers.
- Graaf, A.C.G.A.C. de (2017). Enige internationale aspecten. In H.P.A.M. van Arendonk (Ed.), *Belastingheffing van ondernemingen (Dertiende druk)* (Wegwijsserie) (pp. 363-392). Den Haag: Sdu uitgevers.
- Makkinga, F.J.H.L., Groenewegen, G. & van der burg, M.P. (2017). Herziening hoofdstukken 2 (De wet waardering onroerende zaken), 3 (De onroerendezaakbelastingen). In e.a. & M.P. van der Burg (Eds.), *Compendium Gemeentelijke Belastingen en de wet WOZ, tiende geheel herziene druk* (pp. hoofdstukken 2 en 3). Deventer: Wolters Kluwer.
- Makkinga, F.J.H.L., Groenewegen, G. & Burg, M.P. van der (2017). Wegwijs in de gemeentelijke belastingheffing en de Wet WOZ. In *Wegwijs in de gemeentelijke belastingheffing en de Wet WOZ* (pp. 39-155). Den Haag: Sdu.
- Sonderen, J.C.M. van (2017). Hoofdstuk 11, Belastingarbitrage. In *Wegwijs in de Inkomstenbelasting* (Wegwijsserie) (pp. 313-324). Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Sonderen, J.C.M. van (2017). Hoofdstuk 15, Belastingarbitrage. In *Wegwijs in de Belastingheffing van ondernemingen* (Wegwijsserie) (pp. 441-452). Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Sonderen, J.C.M. van (2017). Hoofdstuk 5, Inkomen uit aanmerkelijk belang. In *Wegwijs in de Belastingheffing van ondernemingen* (Wegwijsserie) (pp. 133-150). Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Sonderen, J.C.M. van (2017). Hoofdstuk 8, Inkomen uit aanmerkelijk belang. In *Wegwijs in de Inkomstenbelasting* (Wegwijsserie) (pp. 249-266). Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Wisman, C. (2017). BV en concern. In *Inleiding Belastingheffing Ondernemingen en Particulieren*. Den Haag: SDU.
- Wisman, C. (2017). De startende ondernemer. In *Inleiding Belastingheffing Ondernemingen en Particulieren 2017*. Den Haag: SDU.
- Wisman, C. (2017). Hoofdstukken 1, 2, 11, 12, 27-31, 39, 33-47, 52. In *Belastinggids 2017*. Deventer: Kluwer.
- Wisman, C. (2017). Internationaal Belastingrecht. In *Hoofdzaken Belastingrecht*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Wisman, C. (2017). Van VOF naar BV. In *Inleiding Belastingheffing Ondernemingen en Particulieren*. Den Haag: SDU.
- Wisman, C. (2017). Winstberekening. In *Inleiding Belastingheffing Ondernemingen en Particulieren 2017*. Den Haag: SDU.

2.4 Bijdragen aan encyclopedische werken (online)

- Arends, A.J.M. (2017). Cursus Belastingrecht. In *Inkomstenbelasting (III)*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Arends, A.J.M. (2017). Cursus Belastingrecht. In *Inkomstenbelasting (III)*. 2017: Wolters Kluwer.
- Hemels, S.J.C. (2017). Commentaar artikel 16 (giftenaftrek), 6 (vrijstelling algemeen belang lichamen), 9, lid 1, onderdeel h (aftrek vrijwilligers), artikel 9.1.h (oud) en diens opvolger artikel 9a (aftrek fondswervende activiteiten). In *Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel Vennootschapsbelasting*. Den Haag: Sdu.
- Hemels, S.J.C. (2017). Commentaar artikel 5b AWR (definitie anbi). In *Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel Formeel belastingrecht (on-line naslagwerk)*. Den Haag: Sdu.
- Hemels, S.J.C. (2017). Commentaar artikel 6.32 tot en met 6.39a (giftenaftrek). In *Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel Inkomstenbelasting*. Den Haag: Sdu.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Onderdeel Lokale Belastingen en Milieuheffingen, art. 17 wet WOZ (bewerking online van dit artikelsgewijs commentaar). In *Fiscale Encyclopedie De Vakstudie*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Onderdeel Lokale Belastingen en Milieuheffingen, art. 223 Gemeentewet (bewerking online van dit artikelsgewijs commentaar). In *Fiscale Encyclopedie De Vakstudie*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Onderdeel Lokale Belastingen en Milieuheffingen, art. 224 Gemeentewet (bewerking online van dit artikelsgewijs commentaar). In *Fiscale Encyclopedie De Vakstudie*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Molenaar, D. Commentaar artikel 17 OESO Modelverdrag (artiesten en sporters) - NDFR.
- Molenaar, D. Commentaar artikel 5a, 5b, 8a e.v. Wet LB (artiesten- en beroepssportersregeling) - NDFR.
- Monsma, A.P. (2017). Commentaar op gemeentelijke en provinciale heffingen. In *Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, deel WOZ en lokale heffingen (online naslagwerk)*. Den Haag: Sdu.
- Wilde, M.F. de (2017, juli 1). OESO Actiepunten BEPS - Commentaar NDFR.
- Wilde, M.F. de (2017, juli 1). OESO Multilateraal Anti-BEPS-verdrag – Commentaar NDFR.

2.5 Annotaties

- Arends, A.J.M. (2017). Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden. (2017, maart 14), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-17, 1030, (Eigenwoningreserve dient op individueel niveau te worden bepaald). p.10-11. ECLI:NL:GHARL:2017:2100.
- Arends, A.J.M. (2017). Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden. (2017, maart 28), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-21, 1221, (Zakelijkheid van door directeur-groootaandeelhouder vestrekte lening aan zijn bv niet aannemelijk gemaakt). p.14-15. ECLI:NL:GHARL:2017:2588.
- Arends, A.J.M. (2017). Noot bij: Rechtbank Noord-Holland. (2016, november 2), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-03, 143, (Dat Hillen-aftrek bovenop eerder genoten aftrek komt, is door wetgever onderkend). p.17-18. ECLI:NL:RBNHO:2016:9203.
- Arends, A.J.M. (2017). Noot bij: Conclusie A-G Wattel. (2017, mei 30), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-28, 1688, (Gesplitste aankoop blote eigendom en erfpachtrecht vormt ongebruikelijke terbeschikkingstelling). p.9-11. ECLI:NL:PHR:2017:531.
- Arends, A.J.M. (2017). Noot bij: Rechtbank Gelderland. (2017, juni 21), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-31, 1897, (Uitzendregeling niet van toepassing; waarde van de woning dient tot box 3-vermogen gerekend te worden). p.7-8. ECLI:NL:RBGEL:2017:3209.
- Arends, A.J.M. (2017). Noot bij: Rechtbank Gelderland. (2017, augustus 11), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-37, 2249, (Onroerend goed transacties bevatten uitdeling aan aandeelhouder I). p.12-13. ECLI:NL:RBGEL:2017:4224.
- Arends, A.J.M. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, september 29), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-40, 2453, (Box 3-heffing voor gehuurde bovenwoning met huurbescherming is niety strijdig met art. 1 EP). p.17-20. ECLI:NL:HR:2017:2517.

- Arends, A.J.M. (2017). Noot bij: Rechtbank Noord-Holland. (2017, augustus 25), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-44, 2679, (Terechte navorderingsaanslag erflaatster wegens fictieve vervreemding ab-aandelen). p.24-25. ECLI:NL:RBGEL:2017:7721.
- Arends, A.J.M. (2017). Noot bij: Rechtbank Gelderland. (2016, december 29), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-8, 471, (Verlengde navorderingstermijn van toepassing op winst uit aanmerkelijk belang voortkomend uit Duits onroerend goed). p.8-9. ECLI:NL:RBGEL:2016:7087.
- Arends, A.J.M. (2017). Noot bij: Rechtbank Zeeland-West-Brabant. (2016, april 13), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-9, 536, (Belanghebbende kan door hemzelf betaalde deel hypotheekrente van ex-partner niet aftrekken). p.9-9. ECLI:NL:RBZWB:2016:6624.
- Arzini, N.P. (2017). Europese Commissie doet voorstellen ter modernisering van btw-systeem e-commerce. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 1 (1):2017/26.
- Bont, G.J.M.E. de (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, juni 2), *BNB* 2017-181, (Inkomsten uit hennepsteelt. Onschuldpresumptie. Gevolgen strafrechtelijk sepot voor belastingheffing en beboeting.). ECLI:NL:HR:2017:958.
- Kiegebeld, B.J. (2017). Noot bij: HvJ EU. (2017, september 14), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-2489, (Britse exitheffing over latente meerwaarde in trustgoederen in strijd met vrijheid van vestiging). ECLI:EU:C:2017:682.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden. (2016, december 22), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-119, 16/00302. (Waardering opslag- en distributiepand op basis van huurwaardekapitalisatiemethode en extra grond op basis van vergelijkingsmethode. Heffingsambtenaar maakt waarde niet aannemelijk vanwege onvoldoende vergelijkbare referentiegegevens. Waardering in goede justitie). ECLI:NL:GHARL:2016:10032.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Noot bij: HR. (2017, april 14), *Vakstudie Nieuws* 2017-20.23, 16/05738. (Hof miskent dat bij commercieel vastgoed GVW in beginsel niet afwijkt van WEV). ECLI:NL:HR:2017:672.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Noot bij: Rechtbank Overijssel. (2017, juli 18), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-359, ak_17_244. (Huurwaardekapitalisatiemethode. Niet gerealiseerde vraaghuur van het object is lager dan huurwaarden vergelijkingsobjecten terwijl het object een slechtere ligging heeft. Kapitalisatiefactor: geen aanleiding om van gemiddelde risico-opslag van drie regio's uit te gaan omdat in taxatiewijzer bij NAR per regio al rekening is gehouden met de ligging). ECLI:NL:RBOVE:2017:2880.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Noot bij: Rechtbank Noord-Holland. (2016, december 22), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-139, AWB - 16 _ 1510. (Waardering woning. Vergelijkingsmethode. Bruikbaarheid van referenties. Verkoop door bewindvoerder levert in dit geval een WOZ-conforme referentietransactie op). ECLI:NL:RBNHO:2016:11028.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Noot bij: Rechtbank Gelderland. (2016, december 13), *Vakstudie Nieuws* 2017-15.27, AWB - 16 _ 519. (Verwerping beroep op Pieperschuur-arrest: gecorrigeerde vervangingswaarde incurante papierfabriek hoger dan waarde in economische verkeer). ECLI:NL:RBGEL:2016:6650.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Noot bij: Hof Den Haag. (2016, oktober 19), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-35, BK-16/00191. (Waardering winkelpand op A1-locatie. Juiste onderbouwing van de huurwaardekapitalisatiemethode met onder andere de ITZA-methode en specifieke marktgegevens. Invloed van huurdersbelang op huurwaarde). ECLI:NL:GHDHA:2016:3315.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Noot bij: Hof Den Haag. (2016, november 2), *Vakstudie Nieuws* 2017-15.28, BK-16/00252. (Aankoopprijs leegstaand kantoorgebouw op executieveiling in casu gelijk aan waarde in economisch verkeer). ECLI:NL:GHDHA:2016:3285.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Noot bij: Rechtbank Rotterdam. (2017, maart 3), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-218, ROT 15/7438. (Waardering horecapand. Gemeente maakt huurwaarde en kapitalisatiefactor niet inzichtelijk. Ook eiseres maakt waarde niet aannemelijk, want eigen aankoopsom voldoet niet aan waarderingsficties. Ook de gecorrigeerde vervangingswaarde wordt door eiseres niet inzichtelijk gemaakt. Rechtbank waardeert schattenderwijs). ECLI:NL:RBROT:2017:1647.

- Makkinga, F.J.H.L. (2017). Evaluatie functioneren Waarderingskamer [Bespreking van de boeken Evaluatie functioneren Waarderingskamer & Evaluatie functioneren Waarderingskamer]. Vakstudie Nieuws, 2017/9.32.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Rechtbank Zeeland-West-Brabant. (2016, november 25), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-409, 15/7219, (Historisch park heeft commercieel karakter). ECLI:NL:RBZWB:2016:8008.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Gerechtshof Amsterdam. (2016, november 17), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-426, 16/00116, (Anbi oldtimermuseum met terugwerkende kracht ingetrokken). ECLI:NL:GHAMS:2016:4553.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Gerechtshof Amsterdam. (2016, november 17), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-21, 16/00291, (Geen recht op aftrek giften aan stichting die geen anbi of SBBI is). ECLI:NL:GHAMS:2016:4551.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Gerechtshof Den Haag. (2017, mei 9), *Nederlands Analyse Tijdschrift* 2017-2037, 16/00495, (Verrekening donatie met vrijstelling reeds betaalde contributie vormt aftrekbare gift). ECLI:NL:GHDHA:2017:1544.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, juli 7), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-1725, 16/04238, (Anbi-status met terugwerkende kracht ingetrokken). ECLI:NL:HR:2017:1237.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: A-G. (2017, maart 20), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-1250, 16/04238, (Intrekking anbi-status met terugwerkende kracht is terecht). ECLI:NL:PHR:2017:219.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Rechtbank Zeeland-West-Brabant. (2017, april 26), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-1698, 16/1095, (Religieuze instelling is besloten gemeenschap en geen anbi). ECLI:NL:RBZWB:2017:2603.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Rechtbank Zeeland-West-Brabant. (2016, oktober 12), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-635, 16/1205, (Inkomen sporter voor nationaal team niet toerekenbaar aan trainingskamp club). ECLI:NL:RBZWB:2016:6797.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Rechtbank Den Haag. (2016, december 30), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-3520, 16/1584, (Anbi-status islamitische stichting ten onrechte ingetrokken). ECLI:NL:RBDHA:2016:16600.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Rechtbank Gelderland. (2017, februari 28), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-789, 16/209, (Levering drankmuntje en t-shirt bij evenement afzonderlijke prestaties). ECLI:NL:RBGEL:2017:945.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Rechtbank Gelderland. (2017, mei 9), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-1383, 16/2776, (Overdracht aan stichting is geen anbi). ECLI:NL:RBGEL:2017:2562.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Rechtbank Den Haag. (2017, mei 24), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-1951, 16/4500, (Verlenen toegang tot parkeerterrein vormt bijkomende dienst bij verlenen toegang tot dierentuin). ECLI:NL:RBDHA:2017:6302.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Rechtbank Den Haag. (2017, april 18), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-1515, 16/762, (Anbi-status stichting voor zendelingwerk terecht ingetrokken). ECLI:NL:RBDHA:2017:4165.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Rechtbank Zeeland-West-Brabant. (2017, juni 28), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-1955, 16/8468 en 16/8469, (Parkeren bij attractiepark is een zelfstandige dienst). ECLI:NL:RBZWB:2017:3876.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Gerechtshof Arnhem-Leuwarden. (2017, november 21), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-3058, 17/00405, (Levering drankmuntjes en t-shirt bij evenement afzonderlijke prestaties). ECLI:NL:GHARL:2017:10125.
- Molenaar, D. (2017). Noot bij: Rechtbank Noord-Holland. (2017, april 24), *NLF* 2017-1393, 14/1376, (Terechte heffing excessieve vertrekvergoeding over transfersom voetballer). ECLI:NL:RBNHO:2017:3212.
- Monsma, A.P. (2017). Noot bij: Rechtbank Rotterdam. (2017, mei 24), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-16, 308, (Precariobelasting gasbuizen: vermindering op grond van vaststellingsovereenkomst en tarief deels onverbindend wegens schending gelijkheidsbeginsel (nrs. ROT 16/828, ROT 16/830 en ROT 16/832)). ECLI:NL:RBROT:2017:4184.
- Monsma, A.P. (2017). Noot bij: Hof Den Haag. (2017, augustus 1), *NLF* 2017-2035, (Alleen naheffing van niet-betaalde parkeerbelasting; proceskostenvergoeding (nr. 17/00249)). ECLI:NL:GHDHA:2017:2211.

- Monsma, A.P. (2017). Noot bij: Hof Den Haag. (2017, juli 28), *NLF* 2017-1980, (Naheffingsaanslag parkeerbelasting onbevoegd opgelegd; onjuiste code Yellowbrick (nr. 16/00114)). ECLI:NL:GHDHA:2017:2275.
- Monsma, A.P. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, oktober 20), *NLF* 2017-, 2544, (Verhoging WOZ-waarde ook voor lopende procedures van vóór 1 oktober 2015 (nr. 16/02441)). ECLI:NL:HR:2017:2656.
- Monsma, A.P. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, november 17), *NLF* 2017-, 2792, (Zuiveringsheffing; Hof ging ten onrechte niet in op een gemotiveerde stelling (nr. 17/00320)). ECLI:NL:HR:2017:2879.
- Monsma, A.P. (2017). Noot bij: Rechtbank Gelderland. (2017, april 6), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-224, (Tweemaal precariobelasting mogelijk bij boven elkaar gesitueerde voorwerpen (AWB 16/5438)). ECLI:NL:RBGEL:2017:2093.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hof 's-Hertogenbosch. (2016, november 30), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-144, nr. 15/00815, (Rioolheffing. Het staat de gemeente vrij te kiezen voor de eigenaar als belastingplichtige voor de rioolheffing). ECLI:NL:GHSHE:2016:5428.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hof 's-Hertogenbosch. (2016, juli 28), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-96, nr. 15/00961, (Waardebeschikking ontvangen twee weken na dagtekening. Bezwaar ontvankelijk). ECLI:NL:GHSHE:2016:3313.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, augustus 11), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-386, nr. 16/00496, (Forensenbelasting. Belastingaanslag is met toepassing van art. 64 AWR opgelegd aan een ander dan degene die de gemeubileerde woning beschikbaar houdt. Toepassing van art. 64 AWR is niet uitgesloten voor lokale belastingen. Rechtsbescherming eigenlijke belastingplichtige is gewaarborgd via art. 26a lid 2 AWR). ECLI:NL:HR:2017:1608.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, oktober 6), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-418, nr. 17/02556, (Bestuursprocesrecht. Bezwaar per e-mail. Mogelijkheid daartoe is niet opengesteld. Bezwaarschrift kan pas niet-ontvankelijk worden verklaard nadat indiener de mogelijkheid heeft gehad van verzuimherstel). ECLI:NL:HR:2017:2548.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Rechtbank Zeeland-West-Brabant. (2016, augustus 18), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-45, nr. BRE 16/648, (Leges. Verschillend tarief voor bouwactiviteiten aan monumentenpanden (verlaagd tarief) en panden met een beschermd stadsgezicht (geen verlaagd tarief) is niet in strijd met gelijkheidsbeginsel en evenredigheidsbeginsel. Dat voor sloopactiviteiten wel voor beide soorten panden een verlaagd tarief geldt maakt dit niet anders). ECLI:NL:RBZWB:2016:5338.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hof 's-Hertogenbosch. (2017, mei 19), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-328, zaaknr. 16/03822, (Leges aanvraag Nederlandse identiteitskaart. Vraag of belanghebbende is benadeeld door onjuiste verwijzing in uitspraak op bezwaar naar Reparatiewet in plaats van Paspoortwet). ECLI:NL:GHSHE:2017:2216.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, april 14), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-214, zaaknr. 16/03968, (Bestuursprocesrecht. Griffierecht. Begrip "uitspraak" indien de rechtbank in één uitspraak oordeelt over meer dan één besluit). ECLI:NL:HR:2017:677.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, april 21), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-209, zaaknr. 16/04681, (Binnenhavengeld. Is voldaan aan de voorwaarden voor de heffing, te weten dat de gemeente eigenaar of beheerder is van de ligplaats? Verwijzing volgt). ECLI:NL:HR:2017:715.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hof 's-Hertogenbosch. (2017, maart 3), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-230, zaaknr. nr. 15/01355, (Bestuursprocesrecht. Digitaal ingediend hogerberoepschrift. Belanghebbende is niet-ontvankelijk omdat het hoger beroep te laat is ingediend). ECLI:NL:GHSHE:2017:883.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2016, oktober 28), *BNB* 2017-12, nr. 15/05569, (Leges. Aanvraag vergunning exploitatie escortbedrijf. Begrip dienstverlening. Geen legesheffing mogelijk voor in dat kader verricht BIBOB-onderzoek.). ECLI:NL:HR:2016:2426.

- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, maart 17), *BNB* 2017-108, nr. 16/00526, (WOZ. Waardering zwembad op bedrijfswaarde. Belanghebbende moet als erfpachter in dit verband gelijk worden gesteld met de eigenaar, vanuit wiens positie het al dan niet commerciële karakter van de exploitatie beoordeeld dient te worden. Exploitatie door de erfpachter geschiedt met het uitsluitende doel daarmee winst te behalen). ECLI:NL:HR:2017:443.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, februari 17), *BNB* 2017-77, nr. 16/02118, (Precariobelasting. Terras op gemeentegrond. Gehele oppervlakte van het terras mag in de heffing worden betrokken). ECLI:NL:HR:2017:257.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, februari 17), *BNB* 2017-82, nr. 16/02411, (Rioolheffing. Terrein voor verblijfsrecreatie wordt ook "als zodanig geëxploiteerd" indien de exploitatie zonder winsttoegmerk plaatsvindt en de exploitatieopbrengsten toekomen aan anderen dan de eigenaar). ECLI:NL:HR:2017:262.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, maart 17), *NLF* 2017-0627, nr. 16/00526, (WOZ. Gecorrigeerde vervangingswaarde. Waardering Amsterdams zwembad op bedrijfswaarde). ECLI:NL:HR:2017:443.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: A-G. (2017, januari 30), *NLF* 2017-0391, nr. 16/04681, (Binnenhavengeld. Aanslagen terecht aan eigenaar woonschip opgelegd?). ECLI:NL:PHR:2017:53.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Rechtbank Oost-Brabant. (2017, februari 1), *NLF* 2017-0439, nr. 16/296, (BIZ-bijdrage. Verordening BI-zone Bladel onverbindend omdat kaart gebied niet is gepubliceerd. Geen grondslag voor BIZ-bijdrage). ECLI:NL:RBOBR:2017:454.
- Monsma, J.A. (2017). Noot bij: Rechtbank Rotterdam. (2016, december 13), *NLF* 2017-0026, nr. 16/3664, (Leges. Tariefsysteem legesheffing omgevingsvergunning Rotterdam 2015 onverbindend. Tariefklassen zorgen ervoor dat met betrekking tot de hoogte van het legesbedrag als percentage van de bouwsom sprake is van een zogenoemd zaagtandeffect. Willekeurige en onredelijke belastingheffing die de wetgever niet op het oog kan hebben gehad). ECLI:NL:RBROT:2016:9571.
- Neve, L.E.C. (2017). Noot bij: RVS. (2017, mei 3), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2017-1257, (Uitwisseling inlichtingen met Macedonië). NL:RVS:2017:1200.
- Neve, L.E.C. (2017). Noot bij: HvJ EU. (2017, mei 16), *AB* 2017-256, 2017/256, (De rechterlijke instanties van een lidstaat mogen de wettigheid toetsen van fiscale inlichtingenverzoeken die door andere lidstaten zijn toegezonden.). ECLI:EU:C:2017:373.
- Schep, A.W. (2017). Noot bij: Rb. Noord-Holland. (2017, augustus 25), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-431, (Geen verhoogd legestartief mogelijk bij legalisering achteraf van illegaal bouwsel. Tarief vloeit voort uit handhavingstaak en is geen dienstverlening). ECLI:NL:RBNHO:2017:7104.
- Schep, A.W. (2017). Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden. (2017, juni 20), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-342, (Invoering baatbelasting binnen twee jaar na voltooiing voorzieningen niet aannemelijk gemaakt. Verkapte vrijstelling door niet opleggen van aanslagen in strijd met verbod op willekeur). ECLI:NL:GHARL:2017:5110.
- Schep, A.W. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, juni 16), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-285, (Geldigheid fiscale vaststellingsovereenkomst aan burgerlijke rechter voorgelegd. Het staat niet aan partijen ter vrije bepaling of de belastingrechter danwel de burgerlijke rechter van een geschil kennis zal kennismaken), ECLI:NL:HR:2017:1103.
- Schep, A.W. (2017). Noot bij: Hof 's-Hertogenbosch. (2017, januari 20), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-254, (Experimentenwet BI-zones. Onduidelijke statutaire doelstellingen en het ontbreken van individueel profijt staan niet in de weg aan heffing BIZ-bijdrage). ECLI:NL:GHSHE:2017:182.

- Schep, A.W. (2017). Noot bij: Hof Amsterdam. (2017, maart 21), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-241, (Verwijzingshof: geen gedoogplicht ten aanzien van netwerken van X nv. Deze rechtspersoon kan geen rechten ontleen aan in het verleden met rechtsvoorgangers gesloten overeenkomsten. Geen gedoogplicht uit publiekrechtelijke regeling). ECLI:NL:GHAMS:2017:1500.
- Schep, A.W. (2017). Noot bij: Rb. Gelderland. (2017, januari 3), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-123, 2017/123, (Beperking perceptiekosten geen rechtvaardiging voor schending gelijkheidsbeginsel. Geen tariefdifferentiatie mogelijk naar grootte van aankondiging bij ondernemersfonds. Verordening onverbindend). ECLI:NL:RBGEL:2017:2.
- Schep, A.W. (2017). Noot bij: Hof 's-Hertogenbosch. (2017, november 3), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2017-475, 2017/475, (Forfaitaire tariefbepaling in verordening is onverbindend omdat deze meer dan 25% afwijkt van werkelijke situatie). ECLI:NL:GHSHE:2017:4882.
- Schippers, M.L. (2017). Noot bij: A-G Ettema. (2016, december 7), *NLF* 2017-4, 0206, (Utb's antidumpingrechten terecht uitgereikt). p.34-36. ECLI:NL:PHR:2016:1253.
- Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, april 21), *NLF* 2017-18, 0976, (Tariefindeling voor douanerechten van ledlampen). p.63-65. ECLI:NL:HR:2017:729.
- Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, juni 30), *NLF* 2017-28, 1637, (Tariefindeling voor douanerechten scheepscasco's; geen gewekt vertrouwen). p.64-71. ECLI:NL:HR:2017:1173.
- Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, juni 30), *NLF* 2017-28, 1638, (Invoer van scheepscasco's; tariefindeling douanerechten; verwijzing). p.71-77. ECLI:NL:HR:2017:1171.
- Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, juni 30), *NLF* 2017-28, 1639, (Geen terugbetaling van douanerechten; jarenlang niet controleren van aangiften). p.77-80. ECLI:NL:HR:2017:1172.
- Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, juli 14), *NLF* 2017-31, 1842, (Douaneautoriteiten verplicht om terugbetalingsverzoek ruim op te vatten). p.51-54. ECLI:NL:HR:2017:1343.
- Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, juli 31), *NLF* 2017-34, 1983, (A-G: Tariefindeling voor douanerechten van aluminium reflector voor aquariumlamp). p.42-44. ECLI:NL:PHR:2017:726.
- Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hof van Justitie. (2017, oktober 12), *NLF* 2017-42, 2434, (Draagwijdte en geldigheid artikel 145 Uitvoeringsverordening Communautaire Douaneboek). p.74-80. ECLI:EU:C:2017:753.
- Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hof van Justitie. (2017, november 9), *NLF* 2017-47, 2738, (Onttrekking aan douanetoezicht; methode voor vaststelling douanewaarde). p.54-59. ECLI:EU:C:2017:839.
- Schippers, M.L. (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, december 8), *NLF* 2017-50, 2933, (Draagwijdte en geldigheid artikel 145 UCDW). p.68-71. ECLI:NL:HR:2017:3085.
- Wilde, M.F. de (2017). Noot bij: HvJ EU. (2017, oktober 19), *NLF* 2017-2674, C-303/16, (HvJ onbevoegd om vraag over btw-kwestie in Martinique te beantwoorden). p.1-8. ECLI:EU:C:2017:773.
- Wilde, M.F. de (2017). Noot bij: HvJ EU. (2017, oktober 19), *NLF* 2017-2679, C-573/16, (Zegelrecht heffing in het kader van beursgang Air Berlin strijdig met EU-recht). p.1-10. ECLI:EU:C:2017:772.
- Wilde, M.F. de (2017). Antiwitwasrichtlijn. *NLFiscaal*, 2017 (0519).
- Wilde, M.F. de (2017). EC verwelkomt nieuwe regels om fiscale geschillen op te lossen. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (3017).
- Wilde, M.F. de (2017). Europese Commissie publiceert mededeling over belastingheffing in een digitale economie. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (2577).
- Wilde, M.F. de (2017). Goedkeuring OESO-Raad 2017-actualisatie OESO-Modelverdrag en -commentaar. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (3018).
- Wilde, M.F. de (2017). Nederland ondertekent het MLI-verdrag. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (1866).
- Wilde, M.F. de (2017). OESO publiceert documenten over het MLI-verdrag waaronder een overzicht van de positie van Nederland. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (1870).
- Wilde, M.F. de (2017). Parlementaire ontwikkelingen rondom pakket EU-voorstellen inzake vennootschapsbelasting. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (361).
- Wilde, M.F. de (2017). Politieke overeenstemming ECOFIN over wijzigingsrichtlijn Anti-ontgaansrichtlijn (ATAD 2) inzake hybride mismatches. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (639).

- Wilde, M.F. de (2017). Politieke overeenstemming lidstaten over Geschilbeslechtsingsrichtlijn. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (1869).
- Wilde, M.F. de (2017). Richtlijnvoorstel EC introductie rapportageverplichting 'intermediairs' bij 'mogelijk agressieve grensoverschrijdende fiscale planningconstructies'. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (1868).
- Wilde, M.F. de (2017). Staatssecretaris beantwoordt vragen over het multilateraal instrument (MLI). *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2017 (862).
- Wilde, M.F. de (2017). Toegang tot de antiwitwasinlichtingen. *NLFiscaal*, 2017 (0561).
- Wilde, M.F. de (2017). Noot bij: HvJ EU. (2017, juni 13), *NLF* 2017-2092, C-591/15, (Verenigd Koninkrijk en Gibraltar zijn één lidstaat; artikel 56 VWEU n.v.t.). p.1-9.
- Wit, W. de (2017). Noot bij: Hof van Justitie. (2017, oktober 26), *NLF* 2017-48, (Navordering van rechten bij invoer of uitvoer; gewettigd vertrouwen). p.39-47. ECLI:EU:C:2017:817.
- Wit, W. de (2017). Noot bij: Hoge Raad. (2017, juni 2), *NLF* 2017-27, 1575, (Utb's worden vernietigd omdat verdedigingsbeginsel is geschonden). p.45-48. ECLI:NL:HR:2017:959.

2.6 Internet artikel

- Eijnde, I. van den & Schippers, M.L. (2017). *Trump's New Deal - Of oude wijn in nieuwe zakken?* (blog). EY Tax Blogt (available: 15 Feb 2017).
- Hemels, S.J.C. (2017). *Free Ports or art prisons?* (blog). EconomistsTalkArt.org. (available: 21 Sep 2017).
- drissi, N. (2017). *Goede doelen opgelet!* (blog). Nextens. (available: 5 Okt 2017).
- Idrissi, N. (2017). *Spelregels: crediteurenakkoord en btw.* (blog). Nextens. (available: 16 Nov 2017).
- Idrissi, N. (2017). *Profetie over de btw-punten op prinsjesdag.* Nextens. (available: 23 Aug 2017).
- Idrissi, N. (2017). *Spelregels: crediteurenakkoord en btw.* Nextens. (available: 16 Nov 2017).
- Idrissi, N. (2017) *Verhuur van onroerend goed of meer dan dat?* Nextens. (available: 1 Jun 2017).
- Kiekebeld, B.J. (2017). *De (C)CCTB, een gevaar voor onze fiscale R&D faciliteiten!* (nieuwsbrief). TaxLive. (available: 18 May 2017).
- Kiekebeld, B.J. (2017). *Nieuw innovatiebox-besluit stelt teleur.* (nieuwsbrief). TaxLive. (available: 8 Dec 2017).
- Wisman, C. (2017). *Script Webcast TaxVisions "Portugese eindafrekeningen aandelenruil en inbreng strijdig met EU-recht"*. (nieuwsbrief). Kluwer. (available: 27 Jan 2017).
- Wisman, C. (2017). *Script Webcast TaxVisions "Prejudiciële vragen vergelijkbaarheid buitenlands beleggingsfonds met Nederlandse fbi"*. (nieuwsbrief). Kluwer. (available: 24 Mar 2017).
- Wisman, C. (2017). *Script Webcast TaxVisions "Spaanse afschrijvingsregeling mogelijk verboden staatssteun"*. (nieuwsbrief). Kluwer. (available: 17 Mar 2017).
- Wisman, C. (2017). *Script Webcast TaxVisions: "Aanvullende conclusie in procedure over buitenlands beleggingsfonds"*. (nieuwsbrief). Kluwer. (available: 7 Jul 2017).
- Wisman, C. (2017). *Script Webcast TaxVisions: "Europese Commissie: Luxemburg verleent staatssteun aan Amazon"*. (nieuwsbrief). Kluwer. (available: 20 Oct 2017).
- Wisman, C. (2017). *Script Webcast TaxVisions: "Gibraltar en Verenigd Koninkrijk zijn één lidstaat voor Unierecht"*. (nieuwsbrief). Kluwer. (available: 23 Jun 2017).
- Wisman, C. (2017). *Script Webcast TaxVisions: "HR: Nederland moet aftrek hypotheekrente Spaanse woning toestaan"*. (nieuwsbrief). Kluwer. (available: 19 May 2017).
- Wisman, C. (2017). *Script Webcast TaxVisions: "HvJ EU: Belgische renteaftrekbeperking in strijd met EU-recht"*. (nieuwsbrief). Kluwer. (available: 10 Nov 2017).
- Wisman, C. (2017). *Script Webcast TaxVisions: "Prejudiciële vragen teruggaaf dividendbelasting"*. (nieuwsbrief). Kluwer. (available: 24 Nov 2017).
- Wisman, C. (2017). *Verbreekt en verhindert STAK fiscale eenheid vennootschapsbelasting?* (blog). Licent / SDU. (available: 20 Oct 2017).
- Wisman, C. (2017). *'Positive, nil or negative'?* (blog). Kluwer / TaxLive. (available: 6 Sep 2017).

3 Populariserende publicaties en media optredens

3.1 Bijdrage week- of dagblad

- Bont, G.J.M.E. de (2017, maart 31). Data ov-chipkaart te grabbel. *Algemeen Dagblad*.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, augustus 2). Fiscus moet jacht op oude erfenissen afblazen. *Het Financieele Dagblad*, pp. 6.
- Eijnde, I. van den (2017, juli 1). Interview Belastingmagazine - Conceptwetsvoorstel Wet Generieke Digitale Infrastructuur (GDI).
- Hemels, S.J.C. (2017, juli 1). Interview in H. Bergman 'Fiscalisten als 'Tax Heroes''. *Orde*, pp. 44.
- Hemels, S.J.C. (2017, mei 17). Quote in J. Wester en J. Dohmen, 'Meer politieke partijen overtreden belastingregels'. *NRC*.
- Hemels, S.J.C. (2017, mei 15). Quote in 'Slechte controle Belastingdienst'. *NRC De Week (internationale editie NRC)*.
- Hemels, S.J.C. (2017, maart 24). Quotes in Bert Koopman 'De stille kracht van Vermogensfondsen'. *Voor nu en later....*
- Hemels, S.J.C. (2017, april 11). Quotes in Bert Koopman 'Gestage opmars bedrijfsfondsen'. *Voor nu en later....*
- Hemels, S.J.C. (2017, mei 8). Quotes in J. Dohmen, 'Controle door Belastingdienst gebrekkig'. *NRC*.
- Hemels, S.J.C. (2017, mei 8). Quotes in J. Dohmen, '40 controleurs voor 43.000 stichtingen'. *NRC*.
- Monsma, J.A. (2017, mei 29). Onderwerp: Voorgenomen herziening gemeentelijk belastinggebied, titel 'Als Bello niks meer bijdraagt'. Interview met Hans Bekkers. *Binnenlands Bestuur, Special Financiën*, pp. 32-34.
- Wit, W. de (2017, augustus 11). Quotes in L. Berentsen, 'Douane wil zelfs na veertien jaar van geen wijken weten'. *Het Financieele Dagblad*.
- Wit, W. de (2017, augustus 17). Quotes in L. Berentsen, 'Tijdelijke douane-unie met Britten goed voor Europese bedrijven'. *Het Financieele Dagblad*.
- Wit, W. de (2017, maart 11). Quotes in Redactie, 'Goedkope Chinese kleding overspoelt Europa door lakse Britse douane'. *NOS*.

3.2 Televisie of radio optreden

- Bont, G.J.M.E. de (Opinie) (2017, mrt 31). FIOD jaagt op zwartsparenders, invallen in heel Nederland. [televisie-uitzending]. In *RTL Nieuws*. http://www.rtlx1.nl/?&_ga=1.76755421.915379027.1488308633#/rtl-nieuws-132237/b9007141-af92-3dd5-9b65-e328772d1cee.
- Bont, G.J.M.E. de (Opinie) (2017, mrt 31). Gegevens van duizenden zwartsparenders in handen van FIOD. [televisie-uitzending]. In *RTL Nieuws*. http://www.rtlx1.nl/?&_ga=1.76755421.915379027.1488308633#/rtl-nieuws-132237/b9007141-af92-3dd5-9b65-e328772d1cee.
- Bont, G.J.M.E. de (Opinie) (2017, jan 17). Inkeerregeling zwartsparenders verdwijnt: 'Symboolpolitiek'. [radio-uitzending]. In *BNR Nieuwsradio*. <https://www.bnr.nl/nieuws/economie/10316652/inkeerregeling-zwartsparenders-verdwijnt-symboolpolitiek>.
- Bont, G.J.M.E. de (Opinie) (2017, nov 07). Paradise Papers. [radio-uitzending]. In *BNR Nieuwsradio*.
- Bont, G.J.M.E. de (Opinie) (2017, jan 18). Wiebes wil af van inkeerregeling zwart spaargeld. [radio-uitzending]. In *NPO Radio 1*. <http://www.nporadio1.nl/dit-is-de-dag/onderwerpen/391704-wiebes-wil-belastingontduikers-harder-aanpakken>.
- Bont, G.J.M.E. de (Opinie) (2017, mrt 28). Zwart geld. [radio-uitzending]. In *BNR Nieuwsradio*.
- Bont, G.J.M.E. de (2017). *Wat weet de Belastingdienst over ons?* Zembla, <http://zembla.vara.nl/dossier/uitzending/wat-weet-de-belastingdienst-over-ons> (available: 3 Oct 2017).
- Bont, G.J.M.E. de (2017, maart 31). *Het net sluit zich rond zwartsparenders*. *NOS*. <https://nos.nl/artikel/2165912-het-net-sluit-zich-rond-zwartsparenders.html>.

- Molenaar, D. (Interview) (2017, feb 03). NOS Journaal - Rapport over organisatie Belastingdienst. [televisie-uitzending]. In *NOS Journaal*.
- Molenaar, D. (Interview) (2017, jul 31). Ronaldo voor de rechter om belastingfraude: 'Dit is ontduiking'. [televisie-uitzending]. In *RTL Nieuws*.
- Monsma, J.A. (Interview over hondenbelasting algemene belasting of bestemmingsheffing en ingewikkeldheid lokale belastingen) (2017, feb 28). De Zeeuwse Kamer, Omroep Zeeland. [radio-uitzending]. In *De Zeeuwse Kamer*. Omroep Zeeland.

4 Lezingen, expertmeetings, paneldebatten

4.1 Internationaal

- Buijze, R. (2017, januari 19). *Assessing solutions to give across borders with a tax benefit*. Utrecht, Day of Arts Philanthropy.
- Hemels, S.J.C. (2017, februari 8). *Art or not Art? A juridical question with economic and sociological impact*. Sheffield University Management School, Research Seminar of the Marketing, International Enterprise and Strategy (MIES) research division.
- Hemels, S.J.C. (2017, december 7). *Fiscal barriers in access to culture and tax incentives as cultural and creative industries policy instrument*. European Parliament, Brussels, European People's Party (EPP) group hearing 'Structural and financial barriers in access to culture'.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 7). *Economic aspects of the BEPS Project*. Osaka, Lecture for academic staff, organized by Setsunan University, Faculty of Economics.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 10). *EU implementation of the BEPS project*. Kyoto, lecture for students and staff of the Faculty of Economics of Ritsumeikan University.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 11). *EU implementation of the BEPS project with a focus on controlled foreign companies*. Kyoto, joined lecture for master students of Kyoto University and Ritsumeikan University.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 11). *EU implementation of the BEPS project with a focus on financial transactions*. Osaka, lecture for graduate students, PhD students and faculty staff organized by the faculty of law and the faculty of business of Kansai University.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 24). *Fairness & taxation*. Tokyo, lecture for master students of Meiji Gakuin University, Faculty of Economics, Department of Business Administration.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 9). *Fiscal partnership and inheritance tax in the Netherlands*. Osaka, Osaka Keizai University: seminar for master students.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 16). *Housing taxation in the Netherlands*. Tokyo, lecture for academic staff and graduate students of Meikai University, Faculty of real estate science.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 20). *Tax incentives for the creative industries*. Shizuoka, lecture for third year bachelor students of Tokoha University, Faculty of Law.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 19). *Tax incentives for the creative industries*. Kakegawa, Lecture at a conference organized by Tokoha University.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 8). *Tax Incentives for the Creative Industries*. Kyoto, Workshop with PhD student at Ritsumeikan University.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 21). *Tax Law as a Special Kind of Administrative Law and Protection of Tax Payer's Rights in the Netherlands*. Shizuoka, guest lecture in the administrative law course to the second year bachelor students of Tokoha University, Faculty of Law.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 20). *Work-Life Balance and Income Taxation in the Netherlands*. Shizuoka, lecture for third year bachelor students of Tokoha University, Faculty of Law.
- Hemels, S.J.C. (2017, november 17). *Tax incentives for the creative industries with a focus on copyright industries*. Tokyo, seminar for civil servants of the Agency for Cultural Affairs (part of the Ministry of Education, Culture and Sports of Japan).
- Hemels, S.J.C. (2017, januari 19). *Panellist in de paneldiscussie Financing the arts: public and private responsibilities*. Universiteit Utrecht, Symposium voor kunstorganisaties, donoren en onderzoekers 'Day of Arts Philanthropy'.
- Hemels, S.J.C. (2017, april 11). *Tax incentives for the creative industries, an STZ perspective: Free ports presentation during the second International Tax Seminar on Special Tax Zones*. Erasmus University Rotterdam, Second International Tax Seminar on Special Tax Zones.
- Hemels, S.J.C. (2017, oktober 27). *Tax incentives for the creative industries: from Spectre via Games of Thrones to U2*. Sheffield University Management School, Faculty of Social Sciences, Guest lecture in the master course Critical Theories and Concepts in the Creative Industries of the MSc Creative and Cultural Industries Management.

- Hemels, S.J.C. (2017, april 24). *Tax incentives for the creative industries: the cultural heritage perspective*. IBFD Amsterdam, Research kick-off seminar public finance and tax measures for cultural heritage (Italian research project of national interest PRIN 2015).
- Hemels, S.J.C. (2017). A plea against anonymous peer review. Academic Topic Peer Review of the European Association of Tax Law Professors 2017 congress: Lodz, Poland (2017, juni 3).
- Hemels, S.J.C. (2017). From the 1990's to now: the Dutch paradigm shift. Conference 'Implementing Key BEPS Actions: where do we stand' Wirtschafst Universität (WU) Wien: Rust (2017, juni 30).
- Molenaar, D. (2017, november 24). *IETM Brussels Plenary Meeting*. Brussels, Workshop IETM Brussels Plenary Meeting.
- Molenaar, D. (2017, september 22). *International Taxation of Sportsmen and Entertainers*. Lausanne, Switzerland, Seminar Université de Lausanne.
- Molenaar, D. (2017, april 24). *Kick-off seminar "Cultural Heritage"*. Amsterdam, IBFD Seminar.
- Molenaar, D. (2017, mei 8). *Workshop "Mobility of Artists and Cultural Professionals"*. Wenen, Oostenrijk, Expert Working Session SMart at Mobility.
- Molenaar, D. (2017, mei 11). *Workshop Artist Taxation*. Brussels, Kunstenfestivaldesarts Academy.
- Molenaar, D. (2017, juli 28). *Workshop at East European Music Conference*. Sibiu, Romania, Conference East European Music Conference.
- Molenaar, D. (2017, mei 17). *Workshop VAT*. Brussels, Kunstenfestivaldesarts Academy.
- Schippers, M.L. (2017). Panellist "Concept of Special Tax Zones". 2nd International Tax Seminar on Special Tax Zones: Erasmus University Rotterdam (2017, april 11).
- Wilde, M.F. de, Schober, J.B., Klethi, P. & Wilt, R. van der (2017). Tax challenges of the digitalised economy. OECD public consultation meeting on the tax challenges of digitalisation: University of California, Berkeley, USA (2017, november 1).
- Wit, W. de (2017, juni 29). *Brexit - Wie soll es weiter gehen?* Bremen, Germany, Europäischen Forum für Außenwirtschaft, Verbrauchsteuern und Zoll e.v. - Europäischer Zollrechtstag.
- Wit, W. de (2017, september 27). *Customs-Tax cooperation in the European Union*. Hammamet, Tunisia, 12th PICARD Conference.
- Wit, W. de (2017, april 27). *Legislative strengthening between customs and VAT*. Malta, European Commission - Customs 2020 and Fiscalis 2020 High Level Seminar "Strengthening of Cooperation between Customs and Tax Authorities".
- Wit, W. de (2017, juni 12). *Rex Program: Curse or Blessing?* Dublin, Ireland, Annual EU Conference of the International Compliance Professionals Association.
- Wit, W. de (2017, april 25). *VAT on importation and customs law*. Leiden, Master of Advanced Studies in International Tax.
- Wit, W. de (2017). Panellist "Special Tax Zones, WTO and non-tax treaties". 2nd International Tax Seminar on Special Tax Zones: Erasmus University Rotterdam (2017, april 11).

4.2 Nationaal

- Buijze, R. (2017, januari 24). *Internationale Fondsenwerving*. Brugge, Bijeenkomst Vlaamse Kunstcollectie.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, september 5). *Tax Business School FY17 - Formeel Belastingrecht*. Amsterdam, PWC.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, september 11). *Alfa Leerdagen - Actualiteiten Formeel Belastingrecht*. Nieuwegein, Alfa Accountants.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, oktober 31). *Financieel Economisch-Strafrecht*. Amsterdam, VU.
- Bont, G.J.M.E. de & Sitsen, J.M. (2017, juli 18). *FIOD op de stoep*. Amsterdam, ACT Management Services.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, november 2). *Formeel Belastingrecht*. Nieuwegein, SOB.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, augustus 30). *Formeel Belastingrecht*. Nieuwegein, SOB.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, april 4). *Formeel Belastingrecht*. Nieuwegein, SOB.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, april 19). *Formeel Belastingrecht*. Nieuwegein, SOB.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, maart 9). *Formeel Belastingrecht*. Nieuwegein, SOB.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, juni 7). *Formeel Belastingrecht*. Zwanenburg, Jan Accountants.

- Bont, G.J.M.E. de (2017, april 11). *Inhousecursus Horlings Accountants & Belastingadviseurs B.V. 'Boeterisico's adviseur'*. Heemstede, Nexia Nederland.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, maart 23). *Inhousecursus Koenen en Co 'boeterisico's adviseur'*. Roermond, Nexia Nederland.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, maart 20). *Inhousecursus Kroesewevers 'boeterisico's adviseur'*. Enschede, Nexia Nederland.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, december 7). *Leergang Formeel Belastingrecht, Module Fiscaal boete- en strafrecht*. Woudschoten, SOB.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, januari 19). *NDFR Symposium Formeel Belastingrecht*. Nijmegen, SDU.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, juni 6). *Paradijs der Nederlanden?* Breda, Serviceclub 51.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, oktober 10). *PE Actualiteiten fiscaal boete- en strafrecht*. Akersloot, TEKZ Belastingadviseurs.
- Bont, G.J.M.E. de & Sitsen, J.M. (2017, februari 15). *Specialisatieopleiding Straf & Boeterecht I*. Amsterdam, NVAB.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, april 13). *Studiedag Bestrafing en Fiscaliteit*. Utrecht, PAOB.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, september 5). *Tax Business School FY17 - Formeel Belastingrecht*. Amsterdam, PWC.
- Bont, G.J.M.E. de & Vissers, A.B. (2017, april 11). *Themamiddag*. Breukelen, NVSA.
- Bont, G.J.M.E. de & Vissers, A.B. (2017, augustus 31). *Toezicht*. Houten, Jong RB en Belastingdienst Jong.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, maart 13). *Tuchtrecht*. Warmond, RB Studiekring Leiden.
- Bont, G.J.M.E. de (2017, november 8). *WEA Fiscale Course 'Aansprakelijkheid voor belastingschulden'*. Nieuwegein, SRA.
- Buijze, R. (2017, oktober 12). *Geven over de grens*. Rotterdam, Seminar Belastingfaciliteiten voor de Creatieve Industrie.
- Buijze, R. (2017, januari 24). *Internationale Fondsenwerving*. Brugge, Bijeenkomst Vlaamse Kunstcollectie.
- Buijze, R. (2017, mei 30). *Inventarisatie mogelijkheden internationale fondsenwerving*. Brugge, Bijeenkomst directie comite Vlaamse Kunstcollectie.
- Eijnde, I van den (2017, september 22). *Brexit: Consequences for Trade, VAT and Customs*. Amsterdam, 2nd Annual Strategic Indirect Tax & VAT Compliance Seminar.
- Eijnde, I van den (2017, april 11). *Special Tax Zones within a non-tax jurisdiction*. Erasmus University Rotterdam, 2nd International Tax Seminar on Special Tax Zones.
- Eijnde, I van den (2017, maart 20). *Brexit - Consequences for Dutch Exporters*. Nieuwegein, Conference for Dutch Exporters (ExportConnect).
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Wilde, M.F. de (2017, september 12). *Actualiteiten BEPS - module 7 (1)*. Leiden, Exec LLM Internationaal & EU Belastingrecht.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Wilde, M.F. de (2017, september 26). *Actualiteiten BEPS - module 7 (2)*. Leiden, Exec LLM Internationaal & EU Belastingrecht.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Wilde, M.F. de (2017, juni 12). *BEPS en de internationale gemeenschap*. Rotterdam, EFS Postmaster Internationaal en Europees Belastingrecht.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Stevens, A.J.A. (2017, juni 13). *Hybrid mismatch arrangements (BEPS en EU)*. Rotterdam, EFS Postmaster Internationaal en Europees Belastingrecht.
- Graaf, A.C.G.A.C. de (2017, juni 15). *Tegengaan van treaty en directive shopping*. Rotterdam, EFS Postmaster Internationaal en Europees Belastingrecht.
- Hemels, S.J.C. (2017, september 12). *Actualiteiten en aandachtspunten op het gebied van ANBI's en giftenaftrek*. Artis Amsterdam, Kennissessie Prins Bernhard Cultuurfonds en Artis over 'De kunst van het geven'.
- Hemels, S.J.C. (2017, februari 15). *Bezieling in het recht en de definitie van kunst in de BTW en het douanerecht*. Rotterdam restaurant Soit, Gastsprekersdiner studiegezelschap Lothgenoten.
- Hemels, S.J.C. (2017, december 8). *De fiscaliteit van de ANBI*. Utrecht, cursus voor Netwerknotarissen.
- Hemels, S.J.C. (2017, augustus 29). *De fiscaliteit van de ANBI: aandachtspunten voor de notariële praktijk*. Nootdorp, Presentatie voor Netwerk Notarissen.
- Hemels, S.J.C. (2017, oktober 16). *Fiscale aspecten van fondsenwerving grote giften*. Amsterdam, Lezing voor fondsenwerfers van KWF Kankerbestrijding.

- Hemels, S.J.C. (2017, juni 13). *Fondsenwerving en Fiscus*. Amsterdam, Workshop voor medewerkers van de afdelingen Finance, Development en Juridische Zaken van het Stedelijk Museum.
- Hemels, S.J.C. (2017, oktober 12). *Lezing Belastingfaciliteiten voor de kunstmarkt, tevens organisatie en dagvoorzitterschap seminar*. Erasmus Universiteit Rotterdam, Seminar Belastingfaciliteiten voor de Creatieve Industrie.
- Hemels, S.J.C. (2017). Panellid in de paneldiscussie tussen 3 politici en 3 wetenschappers getiteld Belastingheffing in de volgende kabinetsperiode. Jaarcongres van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs: De La Mar Theater, Amsterdam (2017, juni 21).
- Hemels, S.J.C. (2017, februari 23). *Life after PhD: Career in academia or practice*. Rotterdam, EGSL Employability seminar.
- Kiekebeld, B.J. (2017, november 26). *Dagvoorzitter/Forumleider*. Baarn, NOB PE seminar Uitwisseling van rulings.
- Kiekebeld, B.J. (2017, juni 13). *EFS Post-Master Internationaal en Europees Belastingrecht 2017, module 2, Patent Boxes*. Rotterdam, Post-Master Internationaal & Europees Belastingrecht.
- Kiekebeld, B.J. (2017, december 7). *NOB cursus Internationaal en Europees Belastingrecht voor specialisten; Toetsing wetgeving aan EG recht*. Utrecht, NOB cursus Internationaal en Europees Belastingrecht voor specialisten; Toetsing wetgeving aan EG recht.
- Kiekebeld, B.J. (2017, mei 23). *NOB cursus Internationaal en Europees Belastingrecht voor specialisten; Toetsing wetgeving aan EG recht*. Utrecht, NOB cursus Internationaal en Europees Belastingrecht voor specialisten; Toetsing wetgeving aan EG recht.
- Makkinga, F.J.H.L. (2017, november 9). *Guest Lecture Nyenrode University*. Breukelen Nyenrode University, Guestlecture Master Fiscal Law.
- Molenaar, D. (2017, september 13). *Fiscale zaken: De wet DBA en meer...* Utrecht, Congres Podia & Festivals.
- Molenaar, D. (2017, mei 30). *Workshop "Culturele instellingen en belastingen"*. Haarlem, Congres Podiumkunsten.
- Molenaar, D. (2017, mei 10). *Workshop at VNPF dag*. Den Bosch, VNPF dag.
- Molenaar, D. (2017, mei 23). *Workshop bij Belastingdienst*. Utrecht, Interne academische studiedag Belastingdienst.
- Molenaar, D. (2017, oktober 12). *Workshop: Fiscale faciliteiten voor copyright en artiesten*. Erasmus University Rotterdam, Seminar Belastingfaciliteiten voor de Creatieve Industrie.
- Monsma, A.P. (2017, oktober 26). *Het belang van gegevens voor wetenschappelijk onderzoek*. Winkel van Sinkel, Utrecht, LVLB jaarcongres.
- Monsma, A.P. (2017, juni 20). *Wijziging gemeentebelastingen: goed idee?* Tilburg, BDO Tax Fund Congres.
- Monsma, A.P. (2017, november 9). *WOZ en lokale heffingen. Wettelijk kader en heffingen*. Nijenrode Business Universiteit, Breukelen, Master Fiscaal Recht, leergang Indirecte Belastingen.
- Monsma, J.A. (2017, november 23). *College lokale belastingen*. Rotterdam, Cursus Tax Control van Maatschappelijke Organisaties (not-for-profit).
- Monsma, J.A. (2017, november 30). *Cursus Heffingen lokale overheden en Wet WOZ (actualiteiten)*. Utrecht, SSR Cursus.
- Monsma, J.A. (2017, februari 14). *Meer gemeentebelasting, meer autonomie?* Rotterdam, ESBL Studiemiddag 'De toekomst van de gemeentelijke financiën'.
- Monsma, J.A. (2017, september 28). *Onderwerp: Toekomst Gemeentebelastingen*. Doorwerth, Studiedag De Connectie (samenwerking Arnhem, Renkum en Rheden).
- Monsma, J.A. (2017, maart 21). *Onderzoek naar de gevolgen voor gemeenten en belastingplichtigen van een belastingsschuif van € 4 miljard*. Papendal, Algemene Ledenvergadering LVLB.
- Monsma, J.A. (2017, oktober 2). *Presentatie Actualiteiten Heffingen lokale overheden en Wet WOZ*. Dalfsen, Belastingconferentie gerechtshof Arnhem-Leeuwarden.
- Monsma, J.A. (2017, september 12). *Presentatie en Voorzitter Oefenrechtbank*. Dordrecht, GBD-Rechtbankdag.
- Monsma, J.A. (2017, mei 9). *Toekomst gemeentelijk belastinggebied. Meer gemeentebelasting, wat betekent dat?* Nieuwegein, Studiedag FAMO/LVLB.

- Monsma, J.A. (2017, juni 20). *Voorzitter Studiemiddag WOZ multifocaal, een heldere kijk?* Bunnik, ESBL/ALB Studiemiddag.
- Schep, A.W. (2017, november 7). *Incompany Actualiteitendag Gemeentebelastingen en Basisinformatie Drechtsteden*. Sliedrecht, Incompany trainging.
- Schep, A.W. (2017, maart 21). *Openbaarheid van bestuur versus fiscale geheimhouding*. Papendal, VNG-Belastingconferentie 2017.
- Schep, A.W. (2017, juni 20). *Pilot-onderzoek procederen over WOZ-waarden van incurante niet-woningen*. Bunnik, Seminar Academie Lokale Belastingen/ESBL.
- Schippers, M.L. (2017, november 22). *Douanewaarde & Transfer Pricing - Hamamatsu*. Erasmus University Rotterdam, Tax Jurisprudence Program.
- Schippers, M.L. (2017, juni 13). *Omzetbelasting voor generalisten*. Den Haag, Technical Learning BTS.
- Sonderen, J.C.M. van (2017, oktober 5). *Belastingafstel*. Leiden, PKFW.
- Sonderen, J.C.M. van (2017, november 7). *Studiedag Private Equity*. Utrecht, PAOB.
- Wit, W. de (2017, februari 2). *Brexit: Consequences for customs and international trade?* Erasmus University Rotterdam, EFS-seminar - Brexit: Consequences for Trade, VAT and Customs.
- Wit, W. de (2017, november 7). *Customs valuation in complex supply chains*. Rotterdam, Post-Master in EU Customs Law.
- Wit, W. de (2017, mei 23). *E-commerce challenges in VAT at EU import*. Rotterdam, RSM E-commerce challenges in VAT at EU import.
- Wit, W. de (2017, september 29). *Excise duties*. Rotterdam, Post-Master in EU Customs Law.
- Wit, W. de (2017, november 10). *Protectionism*. Rotterdam, Post-Master in EU Customs Law.
- Wit, W. de (2017, november 7). *VAT and customs I*. Rotterdam, Post-Master in EU Customs Law.
- Wit, W. de (2017, november 9). *VAT and customs II*. Rotterdam, Post-Master in EU Customs Law.

5 Rapporten

5.1 Internationaal

- Hemels, S.J.C. (2017). Report of the Research & Lecture Visit Japan, 4 November 2017 - 25 November 2017. (Extern rapport).

5.2 Nationaal

- Schep, A.W. & Mans, W. (2017). Precario en warmtenet Dordrecht. (Extern rapport). : Innoforte.
- Schep, A.W. (2017). Rechtmatigheidstoets van WOZ-waardering en heffing van OZB van aan spoorbanen dienstbare infrastructuur. (Extern rapport). Rotterdam: ESBL.
- Schep, A.W. (2017). Vergoedingen voor gebruik van gemeentegrond door netwerken van nutsbedrijven. Een verkennende notitie naar alternatieven voor precariobelasting. (Extern rapport). : ESBL.
- Schep, A.W. (2017). Juridische toets amendement ChristenUnie in verband met ondernemersfonds Teylingen. (Extern rapport). : ESBL.
- Schep, A.W. (2017). Notitie precariobelasting en Belemmeringenwet Privaatrecht. (Extern rapport). : ESBL.

6 Overig

6.1 Prijs

- Wilde, M.F. de, (2017) EGSL proefschriftprijs 2017.

6.2 Boekredactie

6.2.1 Internationaal

- Hemels, S.J.C. & Goto, K. (Ed.). (2017). *Tax incentives for the creative industries (Creative Economy)*. Singapore: Springer.

6.2.2 Nationaal

- Arendonk, H.P.A.M. van & Sonderen, J.C.M. van (Ed.). (2017). *Rechtspersonen (eindverantwoordelijken voor het fiscale gedeelte)*. Deventer: Kluwer
- Feteris, M.W.C., Verhoeven, B. & Stevens, L. (Ed.). (2017). *Bouwen en Douwen, Overgaauw-bundel*. Deventer: Wolters Kluwer.

6.3 Tijdschriftredactie

6.3.1 Internationaal

- Arendonk, H.P.A.M. van (Ed.). (2017) *EC Tax Review*.
- Kiekebeld, B.J. (Ed.). (2017) *EC Tax Review*, 26(1-6).
- Molenaar, D. (periode: 2017 t/m 2017). Member editorial board Position at: Global Sports Law & Taxation Reports.

6.3.2 Nationaal

- Arendonk, H.P.A.M. van (Ed.). (2017) *Maandblad Belastingbeschouwingen*.
- Arendonk, H.P.A.M. van (Ed.). (2017) *Pensioen en andere toekomstvoorzieningen*.
- Hemels, S.J.C. (Ed.). (2017) *Weekblad Fiscaal Recht*.

6.4 Relevante functies

- Hemels, S.J.C. Deputy member of the academic committee - European Association of Tax Law Professors (EATLP).
- Hemels, S.J.C. Lid van de Raad van Adviseurs van het Research Fellowship Mecenaat (onderdeel van de interdisciplinaire onderzoeksgroep Culture, Citizenship and Human Rights). Position at: Universiteit Utrecht.
- Hemels, S.J.C. Reader for the International and European Tax Moot Court Competition Position at: Katholieke Universiteit Leuven, België.
- Hemels, S.J.C. External peer review on research project proposal submitted to FWO expert panel of Sciences of Law and Criminology. Position at: Research Foundation Flanders (Fonds Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen, FWO).
- Hemels, S.J.C. External peer review regarding an application for a Postdoctoral Fellow research project Position at: Research Foundation Flanders (Fonds Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen, FWO).

- Molenaar, D. International Tax Entertainment Group - Maisto e Associati.
- Schippers, M.L. Programme Coordinator - Foundation for European Fiscal Studies.
- Schippers, M.L. Coordinator of the 2nd International Seminar on Special Tax Zones. Position at: ESL/IBFD.
- Wit, W. de Programme director Post-Master in EU Customs Law Position at: Foundation for European Fiscal Studies.

6.5 Peer review

- Hemels, S.J.C. (2017). Peer review for the Journal of Media Business Studies, Routledge.

6.6 Posterpresentatie

- Dorlig, U. (2017). Does Tackling International Tax Issues Necessitate Global Oligarchy Tax Governance? ESL Poster Presentation Event 2017: Rotterdam (2017, januari 12).